

PROGRAMA DE CAPACITACIÓ I FORMACIÓ

Index

INTRODUCCIÓ (4)

COM S'HA D'UTILITZAR AQUEST MANUAL (5)

1. MARC TEÒRIC PER A LA FORMACIÓ DEL PROFESSORAT I L'ALUMNAT (7)

- 1.1 Introducció i estructura (7)
- 1.2 El sistema sexe - gènere (7)
- 1.3 La socialització de gènere (11)
- 1.4 Feminismes i perspectiva de gènere (15)
- 1.5 Acompanyar l'adolescència (18)
- 1.6 La vivència de les sexualitats (20)
- 1.7 Conceptes bàsics (27)
- 1.8 Violències de gènere i violències masclistes (30)
- 1.9 Violències masclistes en l'adolescència (35)
- 1.10 Abordatge de la violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència: eines metodològiques (40)
- 1.11 Prevenció, sensibilització i detecció de les violències masclistes als centres educatius (42)
- 1.12 Elaboració d'un protocol amb el professorat per abordar situacions de violència de gènere d'alt risc o emergència (43)

2. PROGRAMA DE FORMACIÓ PER AL PROFESSORAT (49)

- **Mòdul 2.1. Introducció, conceptualització i fonaments de les violències masclistes (49)**
 - Sessió 1. Introducció i conceptualització (49)
 - Sessió 2. Socialització de gènere i estereotips de gènere (54)
 - Sessió 3. Violències masclistes: una introducció (57)
- **Mòdul 2.2. Violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència (60)**
 - Sessió 4. Abordatge de la violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència: introducció (60)
 - Sessió 5. Abordatge de la violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència: eines metodològiques (64)
 - Sessió 6. The Social Coin (68)
- **Mòdul 2.3. Conjunt d'eines bàsiques per a la prevenció i detecció de la violència de gènere entre adolescents a les escoles (72)**
 - Sessió 7. Prevenció, sensibilització i detecció de les violències masclistes als centres educatius (72)
 - Sessió 8. Abordatge de la violència de gènere d'alt risc i emergència: pautes bàsiques (75)

3. PROGRAMA DE FORMACIÓ PER A L'ALUMNAT (78)

PUNTS QUE CAL TENIR EN COMPTE (78)

- **Mòdul 3.1. Introducció i conceptualització: estereotips de gènere (79)**

Sessió 1. Rellevància del tema (79)

Sessió 2. Socialització de gènere i estereotips de gènere (82)

Sessió 3. Relació causa-efecte entre els estereotips de gènere, la violència de gènere i masclista (85)

- **Mòdul 3.2. Violència de gènere en les primeres relacions sexoafectives (88)**

Sessió 4. Violència de gènere en l'adolescència i la joventut (88)

Sessió 5. Construcció social de la masculinitat i masculinitat tòxica (92)

Sessió 6. Introducció a la sexualitat (96)

Sessió 7. Sexualitat i consentiment (99)

Sessió 8. Tipus de violència en les relacions afectives en l'adolescència (101)

- **Mòdul 3.3. Sensibilització (104)**

Sessió 9. The Social Coin (104)

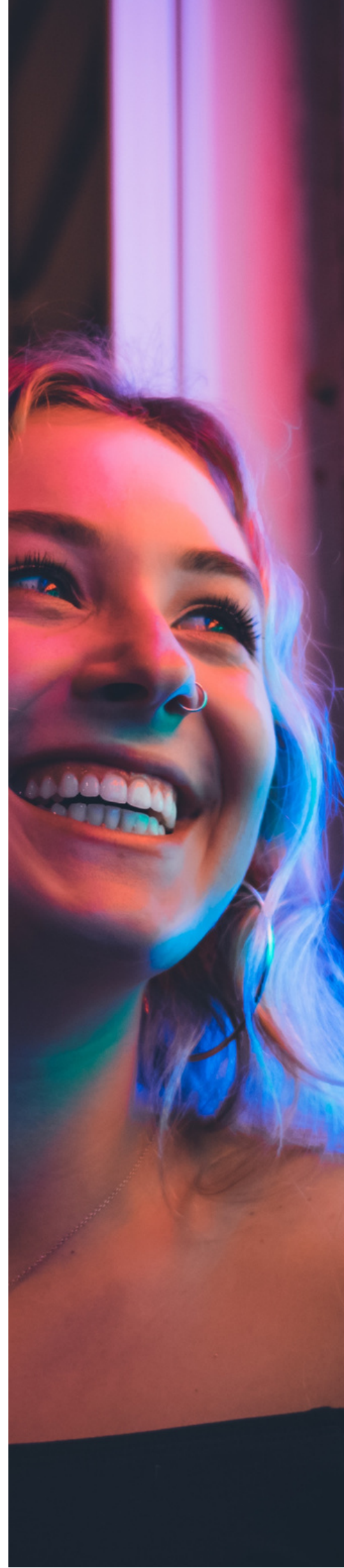
Sessió 10. The Social Coin 2. Debat i treball en grup (107)

- **Mòdul 3.4. Reunió final (108)**

Sessió 11. Reunió final (108)

4. BIBLIOGRAFIA ADDICIONAL (110)

5. CRÈDITS FINALS (111)

Introducció

Abordar la violència masclista i les violències de gènere que es manifesten entre adolescents exigeix un enfocament polièdric que no es limita a la prevenció, sinó que requereix la participació de tota la comunitat en els processos de sensibilització i detecció.

Aquest manual de formació, elaborat en el marc del projecte europeu Cut All Ties, a Itàlia i Espanya, té com a objectiu formar tant el professorat com l'alumnat de secundària en temes relacionats amb els orígens, la prevalença i les conseqüències de les violències masclistes en l'adolescència. Amb aquesta finalitat, proporciona eines concretes per prevenir-la i sensibilitzar sobre ella, i suggereix maneres concretes d'abordar-la als centres educatius.

La comunitat educativa, i el professorat en particular, tenen un accés privilegiat a l'alumnat, pel temps que comparteixen i la proximitat del contacte. Això li permet tant desenvolupar mesures preventives com detectar possibles situacions de violència de gènere, motiu pel qual és primordial sensibilitzar al professorat. Per fer-ho, és important proporcionar als professors i professores un coneixement profund de les característiques de la violència de gènere i desmuntar la idea estereotipada que aquest tipus de violència és més freqüent en les persones adultes, ja que això sol contribuir a la seva invisibilitat i manca de detecció.

D'altra banda, l'alumnat de secundària (dels 12 als 17 anys) constitueix una població de risc, perquè les primeres manifestacions de violència de gènere en les seves relacions íntimes es produeixen a través de formes no detectades d'agressió, control i coacció per mantenir relacions o pràctiques sexuals, entre d'altres. L'edat primerenca i la curta experiència vital, combinades amb les influències socioculturals i la pressió de grup, contribueixen sovint a normalitzar pràctiques

i dinàmiques de relació que es converteixen en actes de violència greus, especialment els que es produeixen contra les noies i persones dissidents o que no encaixen amb els mandats de gènere normatius, atès l'ordre de gènere de la societat i el domini patriarcal normalitzat.

Per això és fonamental començar per entendre com es desenvolupen els estereotips socials relacionats amb estereotips de gènere i les relacions sexoafectives, les diferències de poder que sorgeixen d'aquests estereotips i les maneres en què es perpetuen socialment, ja que això constitueix el primer pas per aplicar un marc útil en les activitats diàries amb l'alumnat.

Aquest marc teòric obre el camí per identificar els diferents tipus de violències que pateixen i les formes en què es manifesten, així com la seva prevalença i la idiosincràsia específica de la violència de gènere en l'adolescència.

En aquest sentit, ens centrem en les habilitats i competències necessàries per poder detectar les formes d'expressió particulars d'aquest tipus de violència i les maneres d'abordar-la en l'entorn de l'escola secundària, amb idees concretes perquè el professorat i la comunitat educativa les desenvolupin i posin en pràctica. Així doncs, aquest material també proporciona un conjunt de recomanacions per elaborar protocols interns a les escoles per tal de fer front a situacions de violència, sigui en casos d'emergència o en els casos de violència explícita.

Si bé el material s'ha elaborat per a un projecte concret, esperem que pugui reproduir-se, millorar-se i aplicar-se a futurs projectes, i contribuir a abordar la violència de gènere en les primeres relacions sexoafectives i pràctiques sexuals entre adolescents.

Com s'ha d'utilitzar aquest manual

El projecte Cut All Ties implica diversos nivells d'acció: el primer nivell té com a objectiu formar el professorat, millorar-ne els coneixements al voltant de la perspectiva de gènere, i assegurar-se que les pràctiques i els resultats d'aquesta primera experiència puguin replicar-se en altres grups d'estudiants i contextos educatius.

El segon nivell d'acció és un treball participatiu amb l'alumnat: el professorat i l'alumnat treballaran conjuntament per tal de poder millorar i generar eines per facilitar la detecció de discriminacions i la construcció de relacions i vincles saludables i lliures de violències. Els materials proposats per a les activitats són molt fàcils de trobar i poden adaptar-se i actualitzar-se segons el context i el moment, per tal d'implicar tothom en una anàlisi crítica de la seva realitat.

El tercer nivell d'acció és el treball entre parells: partint d'un grup d'estudiants format per les primeres influencers feministes, el grup d'adolescents difonen el seu coneixement i missatges de sensibilització sobre el tema entre els i les altres estudiants, en una activitat entre parells que podrà arribar a un nombre encara més gran de joves.

El quart nivell d'acció afecta el context social: totes les accions que les influencers feministes han posat en pràctica i han compartit a través de l'aplicació i la plataforma social The Social Coin —com les campanyes de comunicació, els anuncis, els flashmobs, etc.— reben aportacions per les xarxes socials però es fan visibles al món «real», i involucren així les altres persones del seu entorn.

Finalment, hi ha un cinquè nivell d'acció que aborda les situacions de violència de gènere explícites o situacions d'agressions al centre educatiu proporcionant un protocol d'emergència que l'escola pot utilitzar els anys següents.

Aquest manual, adreçat tant al professorat com a l'alumnat, està estructurat en 3 seccions:

1 Primera secció

En la primera secció hi trobaràs el context teòric, que proporciona un marc explicatiu de l'existència i perpetuació de les violències masclistes. En aquesta secció s'hi exploren els principals conceptes al voltant del sistema sexe-gènere, així com els processos de socialització dins d'una societat patriarcal estructurada pel gènere que espera diferents rols i comportaments dels homes i les dones. També hi trobaràs eines pràctiques per abordar les violències, específicament amb adolescents, que analitzen les característiques d'aquests tipus de violència i les maneres de detectar-les i d'establir protocols d'intervenció als centres educatius.

Aquesta part del manual s'ha d'utilitzar tant per a les activitats adreçades a l'alumnat com per a les destinades al professorat. Tots els diferents temes que s'aborden a les activitats estan numerats i referenciats a les activitats planificades en les parts 2 i 3 d'aquest manual.

2 Segona secció

La segona secció comença amb la descripció del programa de formació proposat per transmetre els continguts abans esmentats i inclou la formació per al professorat. Hi trobaràs un programa de formació estructurat, dividit en diverses sessions d'un dia i organitzat en tres mòduls que exploren en profunditat cada tema. Cada sessió inclou el programa del dia, les referències als capítols teòrics, els materials necessaris, una descripció més detallada de les activitats i una part titulada «Punts que cal tenir en compte» que recull algun punt important que el professorat ha de tenir en compte. La segona part inclou algunes sessions formatives sobre la plataforma digital utilitzada com a suport del projecte Cut All Ties: Citibeats i The Social Coin.

3 Tercera secció

En la tercera secció hi trobaràs el programa de formació per a l'alumnat, amb un pla estructurat, dividit en sessions de diversos dies i organitzat en mòduls que exploren en profunditat cada tema. Totes les activitats per a l'alumnat són participatives, a fi de garantir que s'impliquin plenament en el procés. Cada sessió inclou les referències a la part teòrica, el material necessari i el programa del dia, i, sobretot, pretén apoderar a l'alumnat per promoure la innovació social amb eines concretes que puguin tenir un impacte en la societat en la qual viuen, així com afavorir el canvi d'actituds i hàbits d'altres alumnes.

L'enfocament multidisciplinari de Cut All Ties, aplicat des d'una edat primerenca, permet abordar la violència de gènere des de l'arrel, creant un esperit crític contra el llegat cultural discriminatori i conscienciant a l'adolescència de la importància de fer valdre i preservar els drets humans. Per part nostra, tenim l'esperança que creixi el desig de participar en el procés de canvi, apostem per acompanyar a l'adolescència en els processos de transformació d'una forma propera, partint dels seus propis interessos i inquietuds, i valorant els seus sabers.

1. MARC TEÒRIC PER A LA FORMACIÓ DEL PROFESSORAT I L'ALUMNAT

1.1 Introducció i estructura

Es considera que la violència de gènere en qualsevol grup d'edat s'emmarca dins de les violències masclistes. Les violències masclistes són violències estructurals que tenen arrel en la societat patriarcal, basades en uns rols de gènere diferenciats que mantenen una estructura jeràrquica, així com unes relacions de poder que generen i reproduïxen desigualtats, discriminacions i violències. Al llarg d'aquest capítol explorarem els principals conceptes i teories a partir dels quals s'elaboren les activitats, centrant-nos tant en el professorat com en l'alumnat. Cadascun dels blocs següents té un número de referència que s'inclou en cadascuna de les activitats proposades.

1.2 El sistema sexe - gènere

L'assignació del gènere té lloc, a la nostra societat, des del mateix moment en què neix una criatura, essent un procés que es fa en funció de les seves característiques sexuals. Per exemple, si la criatura té vulva, se li assigna l'etiqueta de “nena” i si té penis, l'etiqueta de “nen”. Aquestes dues etiquetes no són neutrals sinó que tenen unes clares connotacions socials i culturals, assignant a cadascuna d'elles uns rols, atributs i expectatives que defineixen i associen les categories Home-masculí i Dona-femení (Coll-Planas, 2016). Aquesta interacció, per la qual s'identifica la sexualitat biològica amb uns significats socials i culturals, és el que es coneix com a sistema **sexe-gènere**.

Un altre dels elements que conforma el sistema sexe-gènere és el pressupòsit de l'heterosexualitat com a orientació sexual. A tall d'exemple, en la nostra societat hi ha el pressupòsit social que un home té penis, dos testicles i unes hormones determinades, entre altres característiques. Socialment, s'espera d'aquest home que s'expressi de forma masculina i sigui heterosexual. Per una altra banda, la lògica del sistema sexe-gènere ens defineix que una dona té vulva, úter, ovaris, pits, unes hormones determinades, etc., que s'expressarà de forma femenina i que serà heterosexual.

Aquest **sistema binari** i fortament lligat a les arrels patriarcals genera tot un sistema d'exclusions que afecta les persones que no compleixen amb aquests patrons (Coll-Planas, 2016). És el cas, per exemple, de les persones intersexuals (que neixen amb característiques sexuals que no encaixen dins les categories binàries mascle/femella que la ciència ha establert), i les persones transsexuals i transgènere (persones no conformes amb el gènere assignat al néixer). Aquest sistema també exclou les persones que expressen el gènere d'una forma que no segueix els models hegemònics de la masculinitat i feminitat, com per exemple un noi amb una expressió de gènere “femenina” o una noia “masculina”. Finalment, també formen part d'aquestes exclusions totes les persones que no tenen un desig heterosexual: lesbianes, gais, pansexuals, bisexuals i asexuals, entre d'altres.

Cal destacar que aquest sistema ens planteja que el **sexe** és immutable, natural i objectiu, i que està relacionat amb els cromosomes, els genitals i totes les característiques sexuals secundàries. No obstant això, el sexe és un espectre de possibilitats flexible que pot canviar. La categoria de sexe està íntimament relacionada amb uns processos biològics que donen lloc a la diferenciació sexual. Aquest macroprocés està marcat per uns altres de caràcter genètic, hormonals, anatòmics i funcionals. Totes aquestes esferes del desenvolupament d'una persona serveixen a la ciència mèdica per a definir el sexe amb el qual es va néixer, determinat per cromosomes, genitals, hormones, aparell reproductor i gònades. Això vol dir que amb el sexe d'una persona només podem definir les seves característiques biològiques. Per tant, no podem saber el que la persona sent, com s'autodefineix entorn d'aquestes característiques, ni tampoc podem esperar cap mena de comportament associat ni assumir cap a quines persones se sentirà atreta.

De la mateixa manera, cal també posar en dubte la classificació d'aquestes característiques sexuals en dues categories estàtiques, excloents i mèdicament predefinides (mascle/femella), donat que la diversitat de corporalitats i la multiplicitat d'expressions que les característiques sexuals adopten poden no encabir-se en cap d'aquestes dues categories. La doctora en biologia Anne Fausto Sterling (2006), per exemple, va plantejar en un article provocador que, tenint en compte la diversitat biològica i a les múltiples combinacions de característiques sexuals que es donen en els cossos humans, des de la biologia es podrien arribar a definir fins a 5 sexes, més enllà dels 2 que s'accepten com mèdicament vàlids. Amb aquesta proposta va voler posar en relleu que la naturalesa presenta el sexe anatòmic com una distribució contínua de diferents combinacions, i que la construcció i definició de la categoria sexe també està íntimament lligada amb els significants socials i culturals.

En aquest sentit, la intersexualitat fa al·lusió a un cos amb variacions de les característiques sexuals considerades atípiques, prenent com a referència els cossos sexuals considerats masculins o femenins. Es defineix un cos intersex quan les característiques sexuals no encaixen en la configuració típica del que es defineix com a cos masculí o cos femení. No significa tenir característiques sexuals femenines i masculines al mateix temps, sinó que el cos presenta un conjunt de característiques sexuals que no encaixen en la definició típica dels sexes binaris.

Tant el sexe com el gènere són maneres de descriure a les persones i es basen en construccions socials. Si bé és cert que aquest sistema facilita comprendre o definir una part de les persones, és important destacar que s'utilitza també per a discriminar, limitar i controlar.

La idea del sexe assignat en néixer és perillosa perquè s'entén que és una cosa estàtica i immutable. L'única persona que pot decidir qui és i com definir-se és la mateixa persona. Per tant, partim de la idea que no hi ha cossos incorrectes ni equivocats sinó unes estructures i constructes socials rígids, opressius i limitants que dificulten molt poder habitar els nostres cossos i identitats de forma lliure. Aquestes estructures operen considerant problemàtiques i patològiques a les persones i els cossos, en comptes de problematitzar el sistema.

Gènere

El gènere comprèn, llavors, les característiques psicològiques, conductuals i culturals desenvolupades socialment i relacionades amb el context, que s'associen a la masculinitat o la feminitat. El gènere fa referència a la manera en què la societat defineix com les persones han de ser i comportar-se segons el seu sexe, que està arrelada en la cultura, la història, la tradició i el desenvolupament d'un ordre social estereotipat amb funcions clares diferenciades per sexes i originades en la construcció de la divisió sexual del treball.

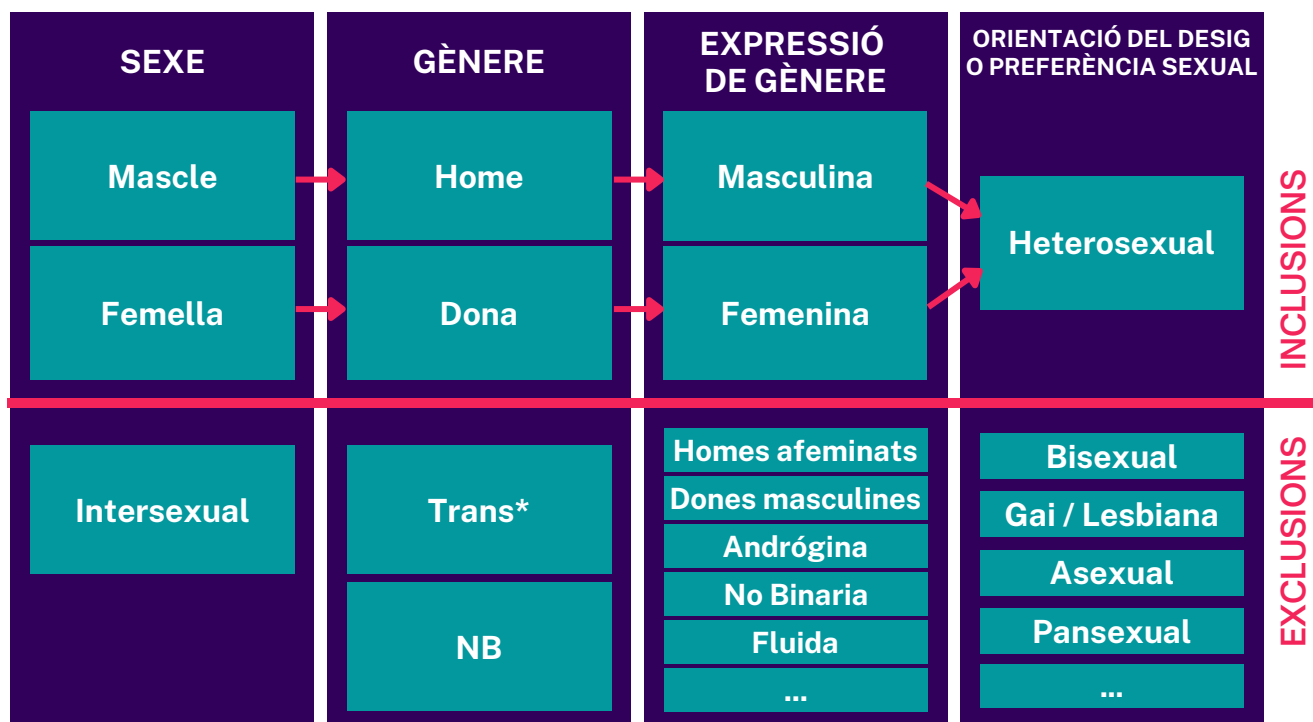
En aquest punt és important esmentar que quan parlem de gènere (perspectiva de gènere, estudis de gènere, etc.) no estem parlant de les dones sinó de la construcció que es desenvolupa socialment sobre els cossos de les persones i les relacions que estableix el sistema sexe-gènere.

«El gènere és un procés a través del qual s'organitza la vida social de la persona, la família i la societat».
(Connell, 1993)

Algunes característiques de la **categoria gènere** són les següents:

- 1. Relacional:** no s'entén com una característica innata de la persona, sinó com una relació entre persones que situa els homes en una posició de poder i a les dones i altres identitats en una posició de subordinació.
- 2. Asimètric/jeràrquic:** les diferències que el gènere estableix no són neutrals, sinó que es dona més importància i valor a les característiques i activitats associades al món masculí, mentre que es desestimen les característiques i activitats que s'esperen de les dones.
- 3. Canviant:** els rols i les relacions canvien amb el temps i l'espai, en funció també del context social, les expectatives i els mandats al llarg dels diferents cicles vitals, tot i que mantenen les seves característiques jeràrquiques.
- 4. Contextual:** hi ha variacions en les relacions de gènere segons l'ètnia, la classe, la cultura, etc. En aquest sentit, hi ha altres cultures que viuen el gènere de manera diferent, com ho demostra l'existència del tercer gènere a Tailàndia, les muxes a Mèxic o les Kuchus d'Uganda. Així mateix, les societats construeixen diferents expectatives específiques al voltant de les identitats, els rols i estereotips de gènere. El que es considera femení o masculí pot canviar contextualment pel que fa a l'expressió física, la roba, i els comportaments i actituds, tot i que l'expressió dels signes manté una jerarquització.
- 5. Estructurat institucionalment:** no només es refereix a les relacions interpersonals i privades, sinó a un sistema social que es basa en valors institucionals, la legislació, la religió, etc.

Aquest **sistema sexe-gènere** afecta i condiona les nostres sexualitats i identitats, ja que no complir aquesta norma exclou i discrimina. Tenir coneixement d'aquest sistema, per una altra banda, ens permet generar alternatives i qüestionaments. És una eina d'anàlisi fonamental aportada pels feminismes per poder visibilitzar i comptabilitzar tot el sistema de desigualtats i violències que genera, així com els privilegis que atorga, i ens serà molt útil conèixer-lo per la implementació de tot el programa Cut All Ties.

Aquestes estructures i constructes amb relació al gènere, el sexe i l'orientació o preferència sexual, són tan rígids i forts que generen violències en diversos àmbits de la vida social quan no es compleixen, afectant la salut i benestar emocional, psicològic i físic de les persones, i operant en totes les esferes de la seva vida. Si alguna persona decideix canviar una part del seu cos no vol dir que el seu cos estigui equivocat. Canviar aquesta idea és fonamental per generar un vincle d'amor i benestar amb el propi cos. De fet, totes les persones modifiquem la nostra aparença física per a sentir-nos millor, per adaptar-nos a un ideal establert pel sistema sexe-gènere, o per encaixar en diversos contextos: depilar-se, maquillar-se, tenyir-se el cabell, realitzar-se operacions estètiques, adaptar la forma de vestir, etc. en son alguns exemples.

És important tenir present que aquestes estructures “funcionen per mantenir el sistema sexe-gènere i que els homes facin el que se suposa que han de fer els homes, les dones facin el que se suposa que han de fer les dones, i no sortim dels patrons” (Pichardo, 2012, p.15). Per tant, el sistema sexe-gènere és el mecanisme que permet mantenir l'ordre establert pel sistema heteropatriarcal, on allò masculí/home ocupa una posició de poder i privilegi vers el femení/dona, on es pressuposa l'heterosexualitat com a norma i on hi ha uns clars mandats d'allò associat a cada gènere que alhora només concep únicament el binarisme (Coll-Planas, 2016).

A més, el sistema sexe-gènere provoca que determinats gèneres, cossos i sexualitats siguin més valorades socialment respecte a unes altres. Alhora, és una estructura que genera confusió perquè suposa que el sexe condiona l'expressió de gènere o que aquesta última defineix l'orientació sexual.

El feminisme introdueix una perspectiva crítica respecte a aquest model, segons el qual el sexe estaria definit per les característiques biològiques al néixer i el gènere per allò cultural. Amb el transcurs del temps, però, també ha estat possible qüestionar aquest posicionament. Com s'ha vist, algunes referents com Fausto Sterling (2006), esmentada anteriorment, han plantejat que la concepció cultural de la masculinitat i la feminitat guia la classificació sexuada dels cossos com a propis d'home o de dona. En la mateixa línia, Judith Butler (1990) ha fet aportacions rellevants en aquest àmbit, afirmant que són les interpretacions socials i culturals sobre els sexes les que estableixen la manera de concebre els cossos sexuals dels subjectes.

Relacions de poder basades en el gènere

Tenint en compte tot el que s'ha exposat anteriorment, és possible afirmar que la construcció social del gènere és el fonament de les relacions de poder basades en el gènere: el poder està determinat per les relacions interpersonals. No obstant això, el poder social, els drets i oportunitats de les dones es veu disminuït per les relacions desiguals de gènere, intrínsecament presents en la cultura i els valors socials que atorguen als homes més poder, estatus, credibilitat i accés a la vida social, fet que provoca la desigualtat, la inequitat i la discriminació de les dones. La divisió sexual del treball, la invisibilitat del treball domèstic i de cures de les dones, les desigualtats en l'ús del temps, la bretxa salarial de gènere i els nivells alts de violències de gènere i masclisme contra les dones són només alguns exemples de l'expressió de les desigualtats entre homes i dones, basades en el major poder social atorgat històricament als homes, en què es fonamenta el sistema cis-hetero-patriarcal a través del sexisme, el masclisme i la violència de gènere.

1.3 La socialització de gènere

La construcció social del gènere, o el que s'anomena socialització de gènere, comença des d'edats primerenques i es reproduceix en tots els àmbits de la vida i per part de tots els actors socials. Totes les cultures i societats han desenvolupat, en certa mesura, expectatives i rols específics basats en el sexe, la qual cosa també determina les estructures de poder en què s'inscriu el gènere. El condicionament de gènere sorgeix abans del naixement, amb l'expectativa del sexe de la criatura que està per néixer.

La socialització és el procés pel qual, per adaptar-se, les persones interioritzen els valors, les normes, els codis i la cultura de la comunitat de la qual formen part. Aquest procés és especialment intens en la primera infància, quan la persona està més oberta a l'aprenentatge i el cervell és més plàstic. Els principals agents de socialització són la família, l'escola, el grup d'iguals i els mitjans de comunicació.

L'exposició a les normes de gènere al llarg del procés de socialització, que comença en els primers dies del desenvolupament infantil, és una de les raons per les quals es perpetuen els estereotips de gènere, reforçats per la normalització d'una jerarquia social basada en el sexe i la creació de gènere. Aquests estereotips comporten expectatives, rols, habilitats, aptituds i expressions emocionals diferenciades, que es consideren part de la individualitat de cadascun i cadascuna, en lloc d'una barreja entre les predisposicions genètiques i la socialització.

Recomanació

Et recomanem que miris aquest vídeo, que mostra un experiment social destinat a demostrar com les interaccions socials modelen a les criatures d'un any perquè es comportin com s'espera dels nens i les nenes.

VEURE EL VÍDEO

Al llarg del desenvolupament de la persona, dins d'aquest procés de socialització diferencial, es produeixen sancions de gènere, és a dir, càstigs socials en forma d'exclusió, per tal de recordar-li el que li correspon segons el gènere assignat i tornar a situar-lo en aquesta posició, i, alhora, per tal de reforçar i mantenir l'ordre de sistema sexe-gènere. Aquests sistemes de reforç i càstig s'expressen a través de comentaris i missatges punitius com: «Seu bé, com una senyoreta!», «Els homes no ploren», «Comporta't com un home», «Comporta't com una noia i somriu», etc.

Estereotips de gènere

Els estereotips de gènere són opinions i prejudicis generals sobre els atributs o característiques que tenen o haurien de tenir els homes i les dones i les funcions socials que tots dos exerceixen o haurien d'exercir. Els agents socialitzadors i reproductors de l'ordre social —mitjans de comunicació, producció cultural, educació, família, religió, llengua, mercat laboral, institucions mèdiques— envien constantment missatges que construeixen i reforcen els estereotips. Aquests estereotips estan arrelats en la primera infància i constitueixen models de referència que es van incorporant gradualment a la manera de veure i entendre el que ens envolta. No obstant això, la interiorització dels estereotips requereix costums i normes que premiïn i censurin els comportaments esperats en tots els àmbits de la vida humana i que actuïn en el camp simbòlic i vivencial. Els estereotips de gènere són, per tant, condicionaments culturals que limiten tant les dones com els homes i assignen rols de comportament predeterminats que reforcen l'esfera pública com a masculina i l'esfera privada com a exclusivament femenina. Aquests estereotips limiten tant les dones com els homes i reproduïxen un sistema binari, generant exclusions i discriminacions cap a altres identitats dissidents.

Rols de gènere

Es considera que els rols de gènere són els que s'esperen socialment dels homes i de les dones, segons els estereotips socialment establerts que s'han explicat abans. Si s'estereotipen les dones com a fràgils i emocionals, s'espera, per exemple, que adoptin rols socials que no comportin capacitat de lideratge. Pel que fa als homes i la masculinitat, si l'estereotip és que els homes són ràpids en la presa de decisions, s'espera que adoptin rols socials relacionats amb el lideratge. Aquests rols també són responsables de situar les dones en llocs de subordinació tant en l'esfera pública com en les relacions privades, i s'adopten sense gairebé qüestionar-se i s'interioritzen com a naturals.

Estereotips sobre la masculinitat	Estereotips sobre la feminitat
• Els homes són forts i no ploren • Millors en els esports • Més valents • Amb més capacitat de pensar amb claredat • Racionals • Dominants • Estratègics	• Vulnerables • Delicades i dolces • Fràgils • Temoroses • Emocionals • Submises • Maternals
Rols masculins esperats	Rols femenins esperats
• Proveïdors econòmics • Bons líders • Rols de responsabilitat • Rols de l'esfera pública • Activitats productives • Rols polítics • Responsables de la presa de decisions	• Rols de cuidadora • Rols de subordinació • Rols de poca responsabilitat • Activitats reproductives • Rols relacionals • Rols servicials

Feminitat i masculinitat

La feminitat i la masculinitat són construccions socials que es desenvolupen a través del procés de socialització i es caracteritzen per establir un conjunt de característiques desiguals i oposades per a homes i dones, que tant unes com altres han de complir si no volen rebre una reprimenda social simbòlica i material en cas que no ho facin. És especialment rellevant aprofundir en les característiques que s'esperen de la masculinitat, ja que aquestes emmarquen certs comportaments que poden portar fàcilment a la violència, com les expectatives estereotipades que els homes són poc emocionals, poc empàtics, més racionals que les dones, més competents, més forts emocionalment i mentalment, etc. Desconstruir aquests mites i emmarcar aquestes característiques en els mandats socials permetrà iniciar una conversa sobre la vulnerabilitat i l'empatia amb els nois adolescents.

Consideracions sobre la masculinitat

La legislació catalana parla de la importància de **«fer visibles els models agressius vinculats a la masculinitat tradicional i les conductes passives o subordinades tradicionalment vinculades als valors femenins»**. Si la feminitat i la masculinitat ja s'han abordat com a nocions oposades socialment construïdes que situen les dones en una posició de subordinació, és important abordar amb més detall la construcció social de la masculinitat, que afecta no només les dones (ja que les subordina), sinó també els mateixos homes pel conjunt d'expectatives socials que es construeixen sobre ells, que en limiten el potencial humà.

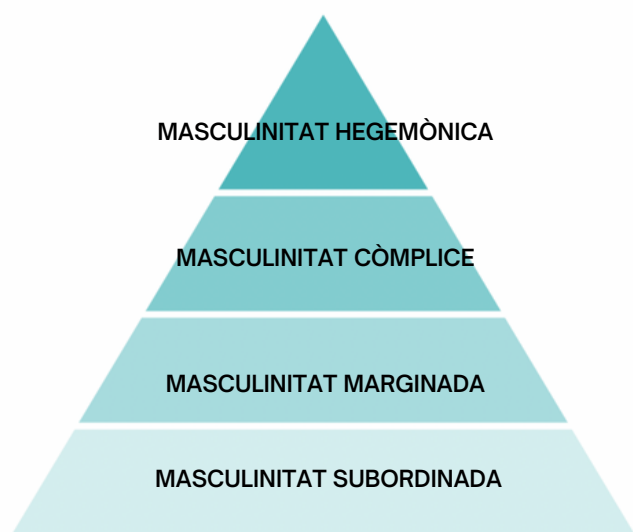
Tal com estableix Badinter (1993) “per a fer-ne valer la seva identitat masculina haurà de convèncer-se i convèncer als altres de tres coses: que no és un bebè, que no és una dona i que no és homosexual”. Les expectatives socials envers la masculinitat, per tant, limiten clarament les possibilitats d'habitar vides saludables i lliures.

El domini masculí i el comportament controlador estan sustentats per tota una estructura patriarcal que tolera l'ús i l'abús de poder i que s'aprèn a través del procés de socialització. La construcció social de la masculinitat atribueix al grup d'homes característiques que els situen en posicions de poder, com la força, el coratge, la independència, el lideratge, l'assertivitat, la racionalitat, la propensió natural al poder i, potser una de les característiques més importants, l'oposició a la construcció social de la feminitat.

L'autora R. Connell va desenvolupar una teoria sobre la masculinitat (inscrita en la teoria de l'ordre de gènere) que pressuposa que la masculinitat és un **«comportament que es construeix i s'exerceix sota diferents graus de pressió social i no com alguna cosa intrínseca al cos masculí»**. L'autora desenvolupa diferents categories per diferenciar entre la masculinitat hegemònica i altres tipus de masculinitat. El model hegemònic és el model al qual se subordinen totes les altres actituds i comportaments, especialment els de les dones o d'altres homes que no el compleixen, com els homes gais, bisexuals o que tenen sexe amb altres homes.

Si prenem el concepte d'alteritat que Simone de Beauvoir aplica en l'àmbit de l'estudi de les diferències socials entre els sexes, la masculinitat hegemònica constituïria el referent últim de la masculinitat, mentre que altres formes de pensar, ser i actuar constituïrien aquesta alteritat subordinada.

Per tant, la masculinitat es refereix a la posició dels homes en l'ordre universal de gènere i a la seva ocupació constant d'aquesta posició, i a la negociació de l'oposició a altres masculinitats, en el que Connell defineix com una **jerarquia de masculinitats**, en entendre que hi ha diversos models de masculinitats en competència. Aquesta jerarquia inclou els models següents:

1. Masculinitat hegemònica: forma dominant de masculinitat que s'espera socialment. Encara que no sigui el tipus de masculinitat més comú, és el més valorat culturalment. Les seves característiques són, entre d'altres, l'heterosexualitat, la blanquitud, la força física i la supressió d'emocions com la tristesa.

2. Masculinitat còmplice: els homes que no s'ajusten a totes les característiques de la masculinitat hegemònica però que tampoc la desafien. Com que no desafien els sistemes de gènere socialment presents, es beneficien igualment dels avantatges de ser homes.

3. Masculinitat marginada: els homes que no tenen accés a la masculinitat hegemònica a causa de determinades característiques pròpies com la raça, capacitat, etc., però que s'adhereixen a normes que emfatitzen la masculinitat hegemònica, com ara, entre d'altres, l'agressió i la supressió d'emocions com la tristesa, i la força física (p. ex., els incels)

4. Masculinitat subordinada: els homes que mostren qualitats oposades a les valorades en la masculinitat hegemònica, com ara la debilitat física i la manifestació d'emocions com la tristesa. Els homes afeminats i homosexuals, bisexuals i no binaris són exemples d'homes que mostren una identitat masculina subordinada.

PER SABER-NE MÉS: Recurs audiovisual de la Unitat d'Igualtat de la UPF sobre com incorporar la perspectiva de gènere en la docència. [VEURE VÍDEO](#)

1.4 Feminismes i perspectiva de gènere

El feminisme o els feminismes són un conjunt de moviments socials, culturals i polítics que tenen com a objectiu aconseguir la igualtat de drets entre totes les persones, i eliminar les discriminacions i violències derivades de l'heteropatriarcat.

Una de les aportacions més importants dels feminismes ha estat la de situar l'anàlisi de les relacions entre gèneres com una dimensió fonamental dels sistemes d'organització socioeconòmica vigents en cada període històric, de manera que les desigualtats entre homes i dones es poden situar en el marc d'allò que es coneix com a **divisió sexual del treball**. La institucionalització de les diferències biològiques i la categorització per gèneres, que s'ha vist anteriorment, ha anat íntimament lligada a la configuració de l'actual sistema d'organització econòmic i social, atorgant als homes rols i funcions socials relacionats amb la generació d'ingressos en l'esfera de la producció i el treball remunerat, i assignant a les dones la responsabilitat de tots els aspectes lligats amb la reproducció en l'àmbit domèstic.

En el marc del sistema sexe-gènere exposat prèviament, la imposició i l'**obligatorietat de l'heterosexualitat** com a model relacional entre gèneres (amb fortes sancions simbòliques i físiques cap a qui no s'hi encabeix) és un element indispensable en l'equació. Així, la família nuclear heterosexual ha estat el model social sobre el qual s'ha sostingut el sistema capitalista, contribuint al manteniment de funcions no només clarament diferenciades, sinó socialment jerarquitzades, entre els seus membres. Nombroses teòriques feministes han estudiat i analitzat l'estreta relació entre aquesta estructura familiar i el sistema econòmic, constatant com la divisió sexual del treball i la desigualtat entre gèneres ha estat i continua sent un element clau en el sosteniment de l'actual model capitalista. Silvia Federici n'és una de les grans referents, així com altres autores expertes en economia feminista.

El manteniment durant dècades d'aquest model familiar i dels rols de gènere han generat desigualtats i discriminacions cap a les dones en molts àmbits, com el de la participació social i política, l'accés al mercat laboral, la bretxa salarial, l'accés a la pròpia sexualitat, a una sanitat de qualitat... Si bé és cert que els feminismes han aconseguit victòries davant algunes d'aquestes desigualtats, com l'accés de les dones a l'educació o al mercat laboral, encara avui en dia es pot considerar que la igualtat real està lluny de ser assolida. En moltes dimensions de la vida social se segueixen (re)produint discriminacions per motius de gènere: en l'àmbit laboral és vigent el fenomen de la bretxa salarial entre homes i dones; continua havent-hi segregació de gènere a professions concretes que han adquirit el valor de masculines o femenines dins la societat; i la feminització de la pobresa és des de fa dècades evident, per posar alguns exemples.

Després d'aquesta anàlisi panoràmica cal esmentar que el terme feminisme no es refereix a un únic feminisme com a moviment homogeni, sinó que és més adequat parlar de **feminismes**, ja que això reflecteix la diversitat de lluites i col·lectius que existeixen sota aquest paraigua. Aquestes tenen les seves peculiaritats i demandes d'acord amb les seves identitats pròpies, necessitats i objectius, i compten amb diferents recorreguts històrics: els feminismes europeus, els feminismes negres, el lesbofeminisme, els pro drets sexuals, l'ecofeminisme, el feminisme autònom...

Dins la societat blanca occidental es poden identificar diverses etapes o onades del feminisme, que han estat molts cops influenciades o han anat de bracet dels moviments socials i polítics en els països d'Europa i Amèrica del Nord. La primera d'aquestes onades, coneguda com la del feminisme de la igualtat, va estar encapçalada pel moviment sufragista, que va centrar la seva lluita en la consecució del dret a vot de les dones però també en reivindicar altres drets civils i socials, com l'accés a l'educació, l'accés a certes professions, o el dret a disposar dels propis ingressos. La segona onada, també coneguda com a feminisme de la diferència, va tenir lloc entre els anys 60 i 80, i la seva agenda política va estar centrada en denunciar l'esquema patriarcal de la construcció dels rols de gènere amb base en les diferències biològiques. Durant aquesta etapa del feminisme les dones van anar agrupant-se per col·lectius i interessos, per reivindicar la realització de polítiques públiques, anticonceptius accessibles, divorci, avortament legal i gratuït, llei de violència de gènere, entre altres demandes.

La tercera onada, que es considera que s'inicia a les darreres dècades del segle XX, es qüestiona el subjecte polític del feminisme com a únic i universal, i posa de relleu l'existència de múltiples feminismes i reivindicacions que parteixen de grups més minoritaris o invisibilitzats al llarg de la història. És en aquesta etapa on s'introdueixen amb més força a l'anàlisi feminista les nocions de raça, classe social o religió, i on sorgeixen i prenen rellevància política i social moviments com el lesbofeminisme, el transfeminisme o els feminismes decolonials, entre altres corrents. En l'actualitat es parla d'una transició cap a una quarta onada, que es caracteritzaria per una major importància i visibilitat del feminisme com a moviment social i polític, amb un gran pes de les tecnologies de la informació i comunicació, les xarxes socials i internet com a eines d'activisme, difusió i reivindicació de les demandes feministes.

Perspectiva de Gènere

La perspectiva de gènere és un concepte que sorgeix de la IV Conferència Internacional de la Dona, celebrada a Pekín el 1995. Com a resultat d'aquesta conferència, els països participants van adoptar com a proposta i full de ruta polític el document conegut com a Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing, en la que s'especifica al punt 38 que els països es comprometen a: "(...) garantir que totes les polítiques i programes reflecteixin una perspectiva de gènere." Per tal de garantir això, el punt 57 d'aquesta declaració afirma que: "(...) l'èxit de les polítiques i les mesures destinades a donar suport

o reforçar la promoció de la igualtat de gènere i la millora de la condició de la dona han de basar-se en la integració d'una perspectiva de gènere en les polítiques generals relacionades amb totes les esferes de la societat, així com en l'aplicació de mesures positives amb ajuda institucional i financera adequada en tots els nivells."

Com a eina analítica, la perspectiva de gènere ofereix un enfocament que permet analitzar com són i com se situen les relacions entre gèneres en una comunitat i un moment històric concret. És una categoria d'anàlisi i una forma de mirar el món que busca aproximar-se a la realitat reconeixent les relacions de poder i desigualtat. Aplicar la perspectiva de gènere significa prendre en consideració les diferències socioculturals entre dones i homes en un determinat àmbit o activitat per a l'anàlisi, la planificació, el disseny i l'execució de polítiques, considerant com les diverses actuacions, situacions i necessitats afecten les dones, amb la finalitat de trobar línies d'acció orientades a una transformació profunda de les relacions personals i socials.

En l'àmbit de l'educació, aplicar la perspectiva de gènere implica implementar un conjunt de mesures destinades a garantir una educació amb igualtat de drets i oportunitats per a totes les persones, tenint en compte com condiciona l'heteropatriarcat i el sistema sexe-gènere. Aquest enfocament, en què s'emmarca el projecte Cut All Ties, és el de la **coeducació**. La coeducació suposa i exigeix situacions d'igualtat real, d'oportunitats acadèmiques, professionals i en general, socials, de manera que ningú - per motius de gènere, classe social, origen, identitat sexual, etc. - parteixi d'una situació de desavantatge o hagi de superar especials dificultats per arribar als mateixos objectius.

No obstant això, la coeducació no es limita a una igualació de les condicions de partida, sinó que, en paraules de la catedràtica en sociologia i experta en educació Marina Subirats (1998) “la coeducació planteja com a objectiu la desaparició dels mecanismes discriminatoris, no només a l'estructura formal de l'escola, sinó també a la ideologia i a la pràctica educativa. El terme coeducació ja no pot simplement designar un tipus d'educació en el qual les nenes estiguin incloses en el model masculí, tal com es va proposar inicialment. No pot haver-hi coeducació si no hi ha, alhora, una fusió de les pautes culturals que anteriorment es van considerar específiques de cadascun dels gèneres.” I, malauradament, en els àmbits educatius se segueixen reproduint dinàmiques que perpetuen els rols i estereotips de gènere, en tant que aquestes institucions són un reflex dels valors socials hegemònics.

A més a més d'això, tenim evidències científiques, de l'Institut Nacional d'Estadística, que afirmen que l'àmbit educatiu no està exempt de violències, donant-s'hi denúncies per bullying i altres tipus d'agressions psicològiques, físiques i sexuals per motius masclistes i/o LGTBIfòbics, entre d'altres. També, a tall d'exemple, es pot constatar que al registre anual de l'Observatori Contra l'Homofòbia (l'OCH) creixen les agressions any rere any en l'àmbit educatiu.

Aquestes desigualtats i violències han existit des de fa dècades, però actualment existeixen eines legals per tal de prevenir-les, abordar-les, i eliminar-les. No donar resposta a aquesta necessitat i greu situació és no garantir allò que explicita el marc legal.

La perspectiva de gènere s'ha d'aplicar de forma transversal a tot espai i projecte educatiu. Totes les matèries, currículums, materials, tallers, espais, formes d'organització han d'haver passat l'anàlisi amb perspectiva de gènere perquè és una eina bàsica de prevenció i erradicació de violències, que permet garantir els Drets Humans fonamentals de totes les persones en general, i de les persones que acompanyem educativament en particular. Els centres educatius han d'esdevenir exemples d'igualtat i reconeixement de les diversitats, per tal que totes les persones puguin tenir un bon desenvolupament tant personal com social i créixer en igualtat de condicions.

El projecte Cut All Ties integra la perspectiva de gènere de forma transversal, partint d'una base feminista que té en compte les diverses identitats de gènere, opcions sexuals, expressions de gènere i que posa en evidència l'existència de les violències masclistes. També considera fonamental abordar tot el programa des d'una perspectiva intercultural, que reconegui, permeti i contempli la diversitat i riquesa social que ens envolta, alhora que treballi des d'una perspectiva antiracista.

1.5 Acompanyar l'adolescència

L'adultcentrisme és el sistema d'opressió en el qual les persones adultes discriminen i dominen sobre les joves en diferents àmbits. La mirada adultocèntrica, que impregna la societat, ha obviat a infants i adolescents com persones interlocutores vàlides i, per tant, no ha permès escoltar en moltes ocasions les seves necessitats i inquietuds. El projecte Cut All Ties pretén canviar aquest enfocament, posant al centre l'adolescent com a subjecte de drets i actiu en el seu propi procés de desenvolupament vital. Aquesta és una mirada clau a l'hora de poder implementar intervencions realment efectives en els grups que acompanyem.

Un primer pas per a això és qüestionar actituds i creences que es vinculen a la paraula adolescència. Quan acompanyem en l'adolescència resulta essencial presentar models i referents diversos i evitar la reproducció d'estereotips, així com l'estigmatització dels comportaments i necessitats de joves i adolescents. És imprescindible reconèixer els seus desitjos i inquietuds, defugint de la idea preconcebuda sobre la irresponsabilitat i la falta d'interès de la població adolescent respecte a les cures. Cal, per contra, fer autocrítica com a societat adulta i revisar com donem respostes a les seves preguntes i necessitats relacionades amb qüestions com les sexualitats, les relacions o l'afectivitat.

Davant aquest escenari les preguntes que sorgeixen són: Què pot fer una adolescent quan apareixen els seus noms i cognoms en un rànquing per votar els millors pits? Sabem actuar quan un noi fa públiques imatges íntimes de la seva exparella? De quina forma afrontem l'experiència sexual d'una adolescent amb diversitat funcional? Com sobreviurà un jove amb expressió femenina en un context que privilegia els valors masculins? Serà respectada la professora trans per part de tota la comunitat educativa?

Per a acompanyar a adolescents en la construcció de les seves sexualitats, en la prevenció i detecció de violències resulta fonamental que les persones adultes de referència disposin de coneixement, obertura i recursos específics.

Hi ha molta dificultat a marcar un rang d'edats exacte de l'adolescència i joventut, ja que els criteris són totalment subjectius. L'Organització Mundial de la Salut ha definit com a període adolescent, “el comprès entre els 10 i 19 anys d'edat i la joventut entre els 15 i 24 anys. Considera dues fases en l'adolescència: l'adolescència primerenca (10-14 anys) i l'adolescència tardana (15-19 anys)”. L'adolescència com a període maduratiu no és una etapa uniforme. És el període entre la infantesa i l'edat adulta. Succeeixen una sèrie de grans canvis en les esferes biològica, neurològica, psicològica i social.

En aquesta etapa de cerca i creació d'identitat, s'intenta donar resposta a la pregunta “Qui soc?”. Això no és fàcil, perquè els éssers humans som complexos i multidimensionals, i aquesta pregunta inclou, per tant, moltes altres qüestions com: quina és la meva identitat de gènere?, quina és la meva orientació sexual?, com és la meva manera de ser?, com soc amb les altres persones?, quines motivacions tinc?...

A nivell emocional, en l'etapa adolescent hi ha més facilitat per viure canvis ràpids en els estats anímics. De vegades això pot generar conflictes i malestar amb una mateixa i amb l'entorn. Per tant, poder treballar i facilitar eines de gestió emocional i de conflictes pot facilitar la vivència d'aquesta etapa. El conflicte no és negatiu i pot ser una bona oportunitat d'aprenentatge mutu i per consolidar vincles.

A més a més d'això, quan es parla de l'etapa de l'adolescència s'ha de pensar en l'adolescència en plural, és a dir, en les múltiples adolescències: tota una diversitat d'adolescents amb diferents circumstàncies, actituds, postures i comportaments. I que, òbviament, com tot grup social, està al mateix temps travessat per circumstàncies socioculturals i un context històric específic.

S'ha d'aprofundir de manera holística i complexa sobre els valors de l'adolescència, l'ideal de bellesa i la pressió per aconseguir certs estereotips, les representacions ideològiques hegemòniques sobre l'adolescència, els codis normalitzats de comportaments, els seus llenguatges, l'ús que fan de les TIC i les noves maneres de comunicar-se, la identitat, la seva cosmovisió, les relacions afectivosexuals, o les relacions intra i intergènere, entre altres aspectes.

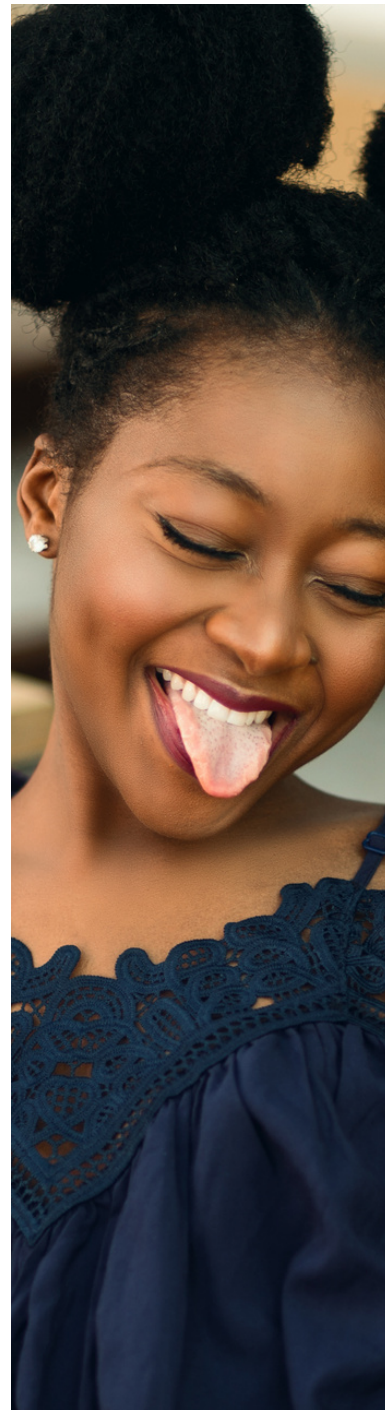
Els estudis sobre adolescència han estat marcats per una clara mirada androcèntrica que ha esbiaixat el pensament invisibilitzant moltes realitats, entre elles, l'adolescència de LGTBI+, oferint una mirada negativa de l'etapa i plena de rols i estereotips masclistes. És necessari adoptar una perspectiva de gènere que permeti una comprensió holística i que sigui respectuosa amb la diversitat de processos identitaris que trobem en l'adolescència.

Quan interseccionen estudis d'adolescència i gènere és fàcil caure en un enfocament pessimista i poc empoderador. Abordar les violències és imprescindible, però també ho és abordar l'empoderament i les bones pràctiques per tal de visibilitzar-les. Un exemple d'això és la gran quantitat de literatura i d'estudis que hi ha sobre l'existència de violències i, per contra, l'escassetat d'investigacions que se centren a reflectir l'adolescència LGTBI+, o en visibilitzar les estratègies de noies adolescents per la prevenció i abordatge de violències entre iguals.

A l'hora de programar les intervencions amb perspectiva de gènere s'ha de tenir en compte no caure sempre en abordar-les des de les violències. És molt important treballar per conèixer i identificar les violències, però si aquesta és l'única forma de treballar les desigualtats, això pot acabar tenint connotacions negatives. És possible abordar les violències mostrant relacions lliures de violència, així com abordar altres qüestions com la prevenció de l'embaràs adolescent realitzant accions educatives positives sobre el plaer, l'autoconeixement i el benestar.

Cal desfer-se de totes les idees generalitzadores que sorgeixen al voltant de l'adolescència. Entre les més comunes estan “els/les adolescents són rebels”, “els/les adolescents són impulsius/ves”... com si tots/es fossin iguals. Això porta a caure en estereotips, que són creences formades respecte a persones o grups que afecten els judicis que ens fem, per la necessitat de posar etiquetes i categoritzar. A vegades, els estereotips porten al prejudici, que és un sentiment negatiu cap a aquesta persona o grup (l'adolescència, en aquest cas), i això pot repercutir negativament en la manera d'intervenir.

Els prejudicis i estereotips dificulten poder mirar a la persona i la seva realitat concreta, emmarcant-la en un imaginari global i general al qual no pertany. La mirada que es posa determina la intervenció educativa que es durà a terme, i per això és important que aquesta mirada sigui comprensiva i que posi en relleu les potencialitats d'aquesta etapa del cicle vital.

1.6 La vivència de les sexualitats

Introducció des del punt de vista del gènere

La sexualitat és una àrea molt àmplia de la vivència humana, en què s'interrelacionen diferents qüestions: el cos i els seus canvis, les funcions i sensibilitats, el plaer, la consciència del cos, els límits del desig, les emocions i les decisions. Els actes sexuals d'una sexualitat saludable són actes consensuats i negociats que es practiquen amb un/a mateix o amb altres persones per la recerca de plaer, connexió i benestar.

Així doncs, la sexualitat s'entén com la construcció social de l'impuls sexual biològic, que és multidimensional i dinàmic. Segons Marcela Lagarde (2005) “la sexualitat és un complex de fenòmens bio-socioculturals que inclou als individus, als grups i a les relacions socials, a les institucions, i a les concepcions del món -sistemes de representacions, simbolisme, subjectivitat, ètiques diverses, llenguatges-, i per descomptat al poder”. Això vol dir que l'experiència de la sexualitat d'una persona està influenciada per la biologia, els rols de gènere, la cultura i les relacions de poder, així com per factors com l'edat i l'estatus social i econòmic.

És important esmentar que totes les cultures regulen la vida eròtica i sexual dels seus membres, definint límits i normalitzant comportaments, fet que està molt relacionat amb la construcció social de la sexualitat com un altre dels camps en què s'expressen les desigualtats de gènere. Al llarg de la història, la sexualitat ha estat controlada per la mirada masculina, és a dir, les visions masculines al voltant del desig i de l'erotisme que serveixen principalment a la construcció masculina del desig i el plaer, i que releguen la sexualitat femenina a una cosa secundària i sense descobrir. Totes les evidències històriques apunten que la construcció de la masculinitat masculina està biològicament dirigida i, per tant, és inevitable i se la considera un dret il·limitat i inqüestionable. Per exemple, sempre s'ha normalitzat que els homes tinguin diverses parelles i que mantinguin diverses relacions sexuals, mentre que la dona ha hagut de demostrar la seva virginitat (i en moltes cultures encara ha de fer-ho) per ser respectada i pot patir conseqüències molt greus per tenir diverses parelles, inclosa la pena de mort per ser infidel, sense que es requereixi cap mena de prova de la seva infidelitat.

Per tant, la sexualitat és i ha estat utilitzada com a eina per controlar la subordinació de les dones a l'ordre jeràrquic establert pels homes, ja sigui mitjançant les normes que limiten la sexualitat de les dones o mitjançant el control dels cossos de les dones a través de la violència sexual, mitjançant pràctiques com les violacions individuals o grupals, les violacions en contextos de guerra com a arma de domini, l'assetjament sexual en els àmbits més diversos, la captació i difusió d'imatges sexuals sense consentiment, la sexualització de les dones en la comunicació i la publicitat institucionals, la normalització de la hipersexualització de les joves i les dones adultes i altres usos de la sexualitat com a mitjà d'humiliació de les dones i de manteniment de la jerarquia i l'ordre de gènere.

A més a més del que s'ha dit abans, la sexualitat també s'ha utilitzat com un altre tipus de violència de gènere per fer mal, humiliar i imposar el desig sexual de l'home sobre la dona. Segato¹ sosté que «si l'agressió es comet per mitjans sexuals, la seva finalitat no és l'ordre de la sexualitat sinó l'ordre del poder».

A aquest aclariment, Segato hi afegeix que la centralitat de la violència sexual es troba més en la «prova de pertinença al grup» masculina que en el desig individual de satisfacció sexual de l'home, per la qual cosa la seva acció està motivada no per raons luxurioses sinó per la de l'ordre simbòlic del mandat masculí, que garanteix a l'home la pertinença al grup i l'establiment o manteniment de la seva posició de superioritat en l'ordre jeràrquic del gènere. L'autora conclou que «a través d'aquest tipus de violència, el poder s'expressa, s'exhibeix i es consolida de manera truculenta davant l'opinió pública, per la qual cosa representa un tipus de violència expressiva i no instrumental».

També altres feministes han reflexionat sobre el pes de la simbologia en l'exercici de la sexualitat dominada pels homes: en el seu llibre extremament pertinent, *Against Our Will: Men, Women, and Rape* (1981), Susan Brownmiller defineix la violació com «un procés conscient d'intimidació pel qual tots els homes mantenen totes les dones en un estat de por», i destaca la tesi que el desig històric de l'home és mantenir un accés ple, únic i total al cos de la dona perquè sigui l'instrument físic exclusiu que regeixi els drets de fecundació, progènie i herència.

Tenint en compte el que precedeix, podem resumir la manera com s'ha entès tradicionalment la sexualitat mitjançant les principals característiques següents:

- 1. Biològica:** La sexualitat es concep com un fet natural que parteix de la fisiologia, l'anatomia i la perpetuació de l'espècie humana. Principalment en el cas de les dones, se centra en l'etapa fèrtil i la reproducció.
- 2. Sexista:** Se sobrevalora i privilegia el plaer masculí, naturalitzant els seus desitjos i, en canvi, s'invisibilitza el plaer femení i es cosifica les dones, deshumanitzant-les com a persones, i els seus desitjos sexuals.
- 3. Binària:** No contempla a les persones que no s'inclouen dins del sistema sexe-gènere-sexualitats.
- 4. Coitocèntrica:** La penetració penis-vagina té un rol protagonista i és considerada la pràctica més plaent. A més, la finalitat de la pràctica sexual és l'orgasme, i altres pràctiques queden totalment invisibilitzades. L'activitat sexual se centra en la genitalitat.
- 5. Heteronormativa:** Es basa en la heteronorma, en la complementarietat ideal entre homes i dones cis, és a dir, en les relacions sexuals i afectives heterosexuales. Se centra en la reproducció, exclou pràctiques sexuals que no tenen aquest objectiu.
- 6. Idealitzada:** Suposa experimentar la sexualitat a través de l'ideal establert mitjançant la relació de parella. Les dones pateixen una major pressió per complir amb aquest mandat i són socialment qüestionades quan no ho fan.
- 7. Adultocèntrica:** Parteix d'una mirada adulta per comprendre els comportaments i entendre les necessitats referents a les sexualitats.
- 8. Edatista:** La infància i la vellesa no són tingudes en compte i les vivències de les sexualitats en aquestes etapes queden marginades.
- 9. Gordofòbica:** Invisibilitza, ridiculitza, exclou i violenta a les persones gordes, per no complir amb els mandats de cos-bellesa establerts.
- 10. Capacitista:** Les persones amb discapacitat o diversitat funcional no són cossos desitjables, han d'adaptar-se a la norma o es troben excloses. Les seves sexualitats no són enteses com una possibilitat més de la diversitat.
- 11. Racista:** Promou estereotips estigmatitzants cap a les persones racialitzades i de diferents orígens culturals.

Aquest model hegemònic de la sexualitat no ens serveix perquè només té present a un subjecte homogeni i essencialista, invisibilitzant les necessitats i interessos del conjunt de subjectes diversos que conformen la societat. Hem de tenir presents les diferents discriminacions, opressions i interseccionalitats. En aquest sentit, quan intervenim amb adolescents i joves, hem de tenir en compte el context on les identitats estan immerses i les particularitats específiques, hem de revisar el nostre context, les singularitats grupals i individuals i l'espai en el qual estan immerses.

El plaer en el centre de l'educació sexual

L'educació sexual és un dels drets reconeguts en la Declaració dels Drets Sexuals i Reproductius (IPPF, 2008) que es fonamenta en la Declaració dels Drets Humans aprovada per les Nacions Unides. Existeixen referents internacionals que es basen en l'evidència científica com la UNESCO i l'OMS que han elaborat recomanacions i pautes per a aconseguir una educació sexual adaptada a les diferents etapes evolutives.

En l'àmbit internacional, s'han desenvolupat diferents instruments i acords que porten molts anys plantejant que l'educació sexual és fonamental per a la transformació social, tal com ho estableix la Conferència Internacional sobre Població i Desenvolupament al Caire (1994) i la Conferència Internacional de la Dona de Beijing (1995), així com també: la Declaració dels Drets Sexuals (2014), promoguda per l'Associació Mundial de Sexologia (WAS); el Conveni d'Istanbul (2011) i els Principis de Yogyakarta (2006). Això també està incorporat en l'agenda 2030 dels Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), les Declaracions de Malta (2013) i de Darlington (2017) i les declaracions del Fòrum Intersexual Internacional recolzat per la ILGA (2015).

En molts entorns educatius de la majoria de països europeus, la sexualitat s'aborda actualment des de la perspectiva del plaer i el bon tracte, en un intent de desenvolupar-ne una visió positiva i minimitzar els efectes del sexisme i masclisme sobre els cossos i les pràctiques de les dones i altres identitats dissidents. Justament aquests països són els que presenten les millors dades respecte a l'autocura i les Infeccions de Transmissió Sexual (ITS), així com les taxes més baixes d'embarassos no planificats en el transcurs de l'adolescència. Per tant, això ens revela una informació indispensable a tenir present al moment de pensar estratègies educatives dirigides a la població adolescent i jove.

L'Educació Sexual Integral (ESI) comença des del naixement, s'adapta als diferents grups d'edat i cicles formatius, té en compte les característiques culturals i el nivell de desenvolupament de les persones, es basa en evidències científiques i en els drets humans, acull totes les diversitats, persegueix la igualtat de gènere, aposta per la sobirania i autodeterminació dels cossos i, finalment, contribueix a la construcció de societats inclusives i transformadores.

L'ESI democratitza l'accés a una informació de confiança, crítica i actualitzada promovent el respecte igualitari dels drets de totes les persones. La vivència lliure i saludable de les nostres sexualitats està emmarcada en la garantia de drets, no pot dependre de la bona voluntat, la capacitat de comprensió i les creences d'altres persones. L'ESI ha de desplegar-se com una política contra l'ordre patriarcal, ens convida a desconstruir-nos, a canviar i redefinir mirades i vincles en clau de drets i equitat. El camí ens ha de guiar cap a habitar les sexualitats de manera lliure i plaent.

L'ESI resulta un pilar fonamental per a la construcció de la nostra identitat, les diverses formes de relacionar-nos, la cura del cos, la gestió de la salut i les emocions, així com la detecció de violències. Es tracta d'un espai que possibilita entendre les sexualitats, les diversitats, que està centrat en el plaer des d'una perspectiva de drets. No es tracta de tolerar les diferències ni implica solament respectar les diversitats, sinó que en promou la seva celebració, a fi de nodrir-nos d'aquesta heterogeneïtat i enriquir-nos a partir de les diferents maneres d'experimentar les sexualitats. Es tracta de crear espais que donin visibilitat a la diversitat de gènere i mostrin referents positius que exemplifiquen que altres maneres de viure el gènere i la sexualitat són vàlides, respectables i, per què no, desitjables (Missé, 2015).

Posar el plaer en el centre del discurs significa traslladar una visió positiva de la sexualitat, des de la qual puguem parlar dels seus diferents processos i aspectes i fer un acompanyament, de manera saludable i plaent. El plaer, més enllà del plaer sexual, és conèixer el cos i els processos de creixement propis, així com els cicles, els desitjos, les fantasies i els riscos. També és garantir que la sexualitat no generi danys emocionals i relacionals, i que promogui connexions saludables, respectuoses i agradables entre les persones. Situar el plaer al centre significa, per tant, situar-lo en el camí de l'aprenentatge i del benestar, de l'autoconeixement i de l'exploració. Es tracta d'obrir finestres i espais habitables en totes les diversitats amb enfocament de drets.

Per plaer sexual entenem totes aquelles sensacions de gust i satisfacció que podem experimentar amb els nostres cossos i/o amb altres persones. Igual que la sexualitat, el plaer és molt ampli i es pot trobar en totes les parts del cos. S'ha de tenir present que el plaer i l'orgasme són coses diferents i que totes les persones podem viure una experiència sexual plaent sense experimentar un orgasme, és una cosa que pot ocórrer o no.

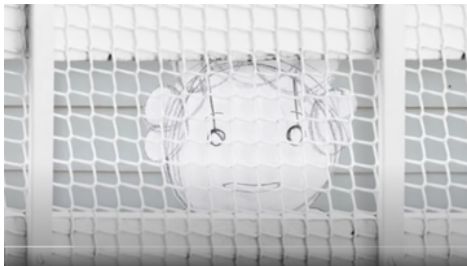
El sistema cisheteropatriarcal ha fet que el plaer estigui centrat en l'home a través del coit heterosexual. Per això, a l'hora d'abordar el tema del plaer, és important posar la mirada de gènere en l'anàlisi i trencar amb els estereotips de gènere en relació amb les sexualitats. Això vol dir, per una banda, abordar-lo amb les noies de manera que es promogui el viure, descobrir i gaudir del seu propi plaer i cos sense culpes ni tabús, tant en solitari com en les relacions amb altres persones. Per una altra banda, amb els nois, implica abordar-lo traslladant la importància del plaer de les altres persones, a respectar-lo, no estigmatitzar i trencar amb les idees falocèntriques i coitocèntriques del sexe. També trencar amb l'heteronorma, la centralitat del coit i ampliar el gaudi i el plaer a tota la diversitat de pràctiques, preferències sexuals i altres identitats.

La imatge de la sexualitat i de tot allò que dona plaer que ens mostren les xarxes socials, les pel·lícules i la TV és artificial, està plena d'estereotips i de tabús. La realitat és que hi ha corporalitats i sexualitats diverses. Cada vulva, cada penis, cada pit i cada part del cos tenen mides i colors diversos, i senten plaer amb estímuls diferents. Hi ha molts mites, discriminacions i etiquetes amb relació a la mida i forma de les vulves, dels pits i del penis que generen malestars relacionats amb el propi cos i limiten la vivència de sexualitats lliures i agradables. Per exemple, ens trobem amb els mites que indiquen que mirant els llavis d'una vulva podem saber si practica més o menys sexe, o la idea que els penis creixen amb la pràctica de sexe o que la mida del penis influeix en el plaer, entre molts d'altres. En abordar el tema del plaer és important tenir en consideració totes aquestes qüestions per poder deconstruir-les, no reproduir-les i generar espais diversos amb discursos inclusius i no estigmatitzants. És important transmetre la idea que coneixent el propi cos, les preferències de cada persona, els seus gustos i comunicant a l'altra/es persona/es es generen eines i habilitats per aprendre a gaudir.

Recomanacions

Curt d'animació "1977".
Peque Varela (2007)

[VEURE VÍDEO](#)

Còmic
El fruit prohibit.
Liv Strömquist.

Consentiment

Per abordar les relacions sexoafectives saludables i plaents, és imperatiu entendre clarament el consentiment. Des d'un punt de vista feminista, el consentiment és la base per establir interaccions respectuoses entre les persones. En el cas de les relacions sexoafectives, el consentiment estableix la diferència entre una relació i un acte d'abús o violació. No obstant això, el consentiment és un concepte complex, ja que no totes les persones posseeixen el mateix capital social i no es troben en el mateix nivell en l'escala social o jerarquia de gènere. Per tant, pot ser perillós pressuposar que les dones tenen les mateixes eines i el mateix poder per consentir que els homes, quan la pressió social sobre les dones perquè acceptin determinades activitats normalitzades i la seva falta de poder social continuen situant-les simbòlicament en una posició de subordinació. El consentiment és un acte que s'ha de donar en total llibertat, sense por a l'estigmatització social, la humiliació o l'exclusió en cas de no consentir, per la qual cosa no es pot dir que existeixi consentiment quan hi ha un càstig social pel mig o una expectativa social.

Perquè hi hagi una relació sexual de qualsevol mena, no només ha de ser consentida per part de les persones implicades, sinó que ha de ser desitjada. Olid (2019) ens proposa la idea de consentiment entusiasta, així compartim la nostra sexualitat amb altres persones tenint al desig com a punt de partida.

En els espais on s'intervé amb adolescents i joves és fonamental poder parlar i treballar les emocions, els límits, la comunicació, l'empoderament i els masclismes; abordar aquests temes sense tabús i promoure les cures és una forma de prevenir les violències.

Pel que fa a les adolescents en les primeres relacions sexoafectives, podem parlar d'alguns **factores que dificulten la capacitat de consentiment**, sobre els quals és important reflexionar:

- Les **relacions de poder** basades en el gènere, les diferències d'edat, la raça, la classe, l'estatus social i altres estructures de subordinació contribueixen que hi hagi grans dificultats per determinar el consentiment, ja que la noia adolescent, pertanyent al grup subordinat, acostuma a sentir-se obligada a respondre positivament a les peticions o expectatives del noi adolescent, que ocupa una posició de més poder social.

- El **desenvolupament psicosocial** és un procés que es desenvolupa lentament i, segons l'edat, la capacitat del cervell per comprendre les conseqüències emocionals de connexions fortes amb altres adolescents pot contribuir que es prenguin decisions precipitades, motivades per un fort impuls de connexió social i emocional.
- La **pressió del grup** també estableix un tipus d'expectativa social per part del grup de referència cap a les noies adolescents, fet que pot dificultar la seva capacitat de consentiment, ja que sent que ha de correspondre a aquesta expectativa particular per pertànyer al grup, imitant-ne la dinàmica.
- **Expectatives socials i context cultural:** La glamurització de les pràctiques sexuals i la connexió entre aquestes relacions i els ideals de l'amor romàntic (per exemple, els mites al voltant de la virginitat i la puresa de l'amor) contribueixen a la pressió social per dur a terme activitats sexuals que no es decideixen de manera totalment lliure, ja que estan dictades i suggerides per la socialització sexista. D'altra banda, els estudis recents de sociologia de gènere han abordat la *cultura pornificada* (Gail Dines) que s'està imposant a través dels mitjans socials, en la qual la cultura popular i les imatges són hipersexuals i deriven estèticament de les representacions pornificades de les dones, ja que mostren la dicotomia entre ser visibles a través de la sexualització o ser socialment invisibles, en un esforç per seguir un model de sexualitat que les dones no trien sinó que se'ls imposa perquè es correspongui amb la mirada masculina.
- **Manca d'informació o informació incompleta:** Se suposa que no es pot consentir a una acció sobre la qual es desconeix la informació, o bé aquesta és escassa o està manipulada. Sovint els i les adolescents no tenen informació sobre la sexualitat i el plaer, la gestió de riscos, no coneixen el seu propi cos o no són conscients del que comporta una pràctica sexual. És dubtós que un o una adolescent amb coneixements limitats sobre l'activitat sexual pugui practicar actes sexuals amb ple consentiment.

Nota informativa

Segons l'estudi «Feeling Scared During Sex: Findings from a US probability sample of women and men ages 14 to 60²», al voltant d'una de cada quatre dones als Estats Units ha sentit por durant les relacions sexuals i ha informat d'asfíxies inesperades i no comentades, estirades de cabells, escopinades, ús no ideal del preservatiu, haver estat subjectada, sexe anal no comentat o peticions de posar-se en posicions que no li agraden

2. Debby Herbenick, Elizabeth Bartelt, Tsung-Chieh (Jane) Fu, Bryant Paul, Ronna Gradus, Jill Bauer & Rashida Jones (2019) Feeling Scared During Sex: Findings From a U.S. Probability Sample of Women and Men Ages 14 to 60, *Journal of Sex & Marital Therapy*, 45:5, 424-439, DOI:10.1080/0092623X.2018.1549634

Consentiment entusiasta

Darrerament s'ha implementat en el discurs social el concepte de «consentiment entusiasta», que fa referència a la importància d'anar més enllà en qüestions de consentiment sexual, de manera que aquest no només s'hagi d'expressar directament o indirectament, sinó que sigui entusiasta i implicat. Tanmateix, el consentiment no només s'aplica a estar d'acord o no a mantenir relacions sexuals, sinó que també comporta negociar:

- les pràctiques que es duen a terme;
- el moment i el lloc;
- els anticonceptius i mètodes preventius que s'utilitzen;
- els límits de la relació sexual;
- la confidencialitat d'aquesta relació, etc.

Per tal de facilitar aquest procés de negociació, és primordial desenvolupar les capacitats necessàries per dur-lo a terme i per acceptar les qüestions relacionades amb el consentiment sexual, sent conscients que l'adolescència es caracteritza per fortes respostes emocionals, que varien segons la pressió dels companys, la cultura, l'entorn familiar, etc.

Per tant, **les característiques ideals del consentiment sexoafectiu haurien de ser les següents:**

- 1. Entusiasta:** Parteix del desig, el plaer i el benestar.
- 2. Clar:** Es dona de manera inequívoca, no hi ha dubte que s'accepta.
- 3. Coherent:** La persona és capaç de garantir el seu consentiment. Si una persona està sota els efectes de l'alcohol o altres drogues, o no està conscient, no té capacitat de donar el seu consentiment.
- 4. Revocable:** El consentiment pot ser retirat en qualsevol moment o per a alguna pràctica sexual específica.
- 5. Voluntari:** El consentiment és lliure i voluntari. Si hi ha pressió de manera constant perquè una persona participi en una activitat sexual no és consentiment, és coacció.

1.7 Conceptes bàsics

En el següent apartat es detalla un glossari de conceptes relacionats amb el bloc teòric que s'acaba de veure i que es tenen presents al llarg de tot el projecte:

Asexual	Persona que no sent o sent poc interès per tenir “activitat sexual” o sent poca o nula “atracció sexual”. L’asexualitat forma part de les orientacions sexuals. Dins de l’asexualitat hi ha molta diversitat en relació a diversos aspectes com poden ser l’atracció romàntica o l’afectivitat.
Binarisme de gènere	Concepció social que parteix de la idea de l’existència únicament de dos gèneres, masculí-home i femení-dona.
Bisexual	Persona que sent atracció sexual, romàntica o emocional per més d’un gènere o independentment del gènere. Forma part de les orientacions sexuals.
Cisgènere	Persona que s’identifica amb el gènere assignat en néixer.
Disfòria de Gènere	És un diagnòstic patològic que fa referència a persones amb aversió als seus propis genitals i cos. Durant molt de temps i encara en molts països ha estat i és necessari aquest diagnòstic per poder fer un canvi registral de nom als documents oficials. Aquest requisit patologitza la transsexualitat i és una lluita encara vigent del moviment LGBTI+ l’anul·lació d’aquest requisit. L’Organització Mundial de la Salut (OMS) va eliminar el 2018 la transsexualitat del llistat de malalties.
Expressió de gènere	El gènere s’expressa culturalment a través del cos, vestimenta, pentinat, actituds, rols... Existeixen unes expectatives socials del que s’espera de l’expressió del gènere d’un home i la d’una dona. L’expressió de gènere d’una persona no té perquè coincidir amb el seu sexe, identitat de gènere o la seva orientació i/o preferència sexual.
Gai	Home que sent atracció sexual, romàntica o emocional cap a altres homes. Forma part de les orientacions sexuals.

Gènere no-binari	Aquelles persones que no s'identifiquen únicament com a homes o com a dones. S'identifiquen més enllà dels gèneres tradicionals. Pot ser que s'identifiquin amb les dues identitats, amb cap d'elles, amb altres gèneres...
Gènere	Construcció sociocultural que determina el que s'entén per home i dona. Té a veure amb la identitat i el comportament de les persones i s'aprèn a través d'un procés de socialització.
Heteronorma o heteronormativitat	Concepció social que entén l'heterosexualitat com allò "normatiu" i desitjable, generant dinàmiques d'exclusió cap a tot allò que no s'ajusta en aquesta normativitat. Implica la presumpció que tothom és heterosexual, o la creença que les persones heterosexuals són naturalment superiors
Heterosexual	Persona que sent atracció física o afectiva cap a persones del gènere contrari. Forma part de les orientacions sexuals.
Identitat de gènere	Autopercepció pròpia del gènere. Una persona es pot identificar com a home, com a dona o com a no binària.
Intersexualitat	Persona que neix amb característiques sexuals (primàries i secundàries) que no encaixen en les definicions mèdiques de mascle o femella. Hi ha molta diversitat d'estats intersexuals. Aquesta variació no té relació amb la identitat, expressió de gènere i orientació/preferència sexual.
Lesbiana	Dona que sent atracció sexual, romàntica o emocional cap a altres dones. Forma part de les orientacions sexuals.
LGBTI+	Lesbianes, gais, bisexuals, intersexuals, trans. Aquestes sigles s'utilitzen habitualment per referir-se a les identitats, orientacions i sexualitats socialment oprimides i marginades. Hi ha variacions en què s'afegeixen lletres o bé se n'ometen, o es reordenen, i el signe "+" representa tots els altres tipus que no estan inclosos en la sigla.
LGTBI+fòbia	La por, el rebuig o l'aversion, sovint en forma d'actituds estigmatitzants o comportaments discriminatoris, cap a persones LGTBI+.
Pansexual	Persona que sent atracció física o afectiva cap a persones independentment del seu sexe o gènere. Forma part de les orientacions sexuals.

Relacions poliamoroses / Persona poliamorosa	Les relacions poliamoroses es caracteritzen per l'establiment de vincles, de manera íntima, amb més d'una persona, amb el consentiment i interès clar de totes les persones implicades en la relació.
Sexe	Característiques biològiques i físiques com són els cromosomes, les hormones, els genitals externs i interns i els òrgans reproductors. La ciència les ha classificat en 3 categories: mascle, femella i intersexual. També es pot referir a pràctiques sexuals.
Sortir de l'armari	Expressió que es fa servir per fer referència al fet que una persona LGTBI+ es visibletza com a LGTBI+. Si la nostra societat no pressuposés l'heterosexualitat, el binarisme de gènere, el cisgenerisme i no invisibilitzés l'existència intersexual ningú hauria de sortir de l'armari.
Trans*	Persones amb una identitat de gènere diferent del gènere assignat al néixer, o que no mostren conformitat amb els patrons binaris i estereotipats del sistema sexe-gènere. La paraula trans i un asterisc es fa servir com a categoria paraigües que engloba a totes aquelles expressions i identitats de gènere no normatives.
Transexual	Persona que no s'identifica amb el gènere assignat al néixer. Considera necessari fer un procés de transformació del seu cos a partir d'un tractament hormonal o cirurgia de reassignació sexual.
Transgènere	Persona que no s'identifica amb el gènere assignat al néixer però que no sent necessari realitzar un procés de transformació a partir de tractaments hormonals o cirurgies.
Transitar	És el procés o diversitat de processos que porten a una persona a qüestionar el seu gènere assignat al néixer i assumir el gènere sentit o autopercebut. Els trànsits són processos molt diversos i n'hi ha tants com persones. Hi ha persones que escullen tractaments mèdics com la cirurgia o hormonació per aquest procés, altres que fan canvis en l'aspecte físic o vestimenta, altres que fan canvis en el nom i pronoms i altres que cap d'aquestes accions.
Treure de l'armari	Dir a la gent (per exemple, xafardejant) que una altra persona és LGBT o pertany a una minoria sexual o de gènere, sense el permís d'aquesta persona, independentment de la intenció amb què es faci.

1.8 Violències de gènere i violències masclistes

Introducció

El marc legal català defineix la violència de gènere a partir de la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre com “aquella que s'exerceix pels homes contra les dones, per part d'aquells que estan o hagin estat els seus cònjuges o d'aquells que estan o hagin estat units a elles per relacions d'anàloga afectivitat, fins i tot sense convivència en el moment de produir-se els fets”. Les formes de violència que recull la Llei són la psicològica, sexual i/o física.

Posteriorment, el 22 de desembre es ratifica la 17/2020, modificació de la Llei 5/2008 del dret de les dones a erradicar la violència masclista. Aquesta llei reconeix el caràcter específic de les violències de gènere i també la necessitat d'ampliar i aprofundir la mirada, el marc de drets de les dones per incloure les necessitats que es tenen en l'espai social, en l'espai més enllà dels vincles amb parelles o exparelles.

La Llei utilitza l'expressió violència masclista perquè el masclisme és el concepte que de forma més general defineix les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones i que, alhora, ha imposat un model de masculinitat que encara és valorat per una part de la societat com a superior. Defineix la violència masclista com “la violació dels drets humans a través de la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, té com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat.” (Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista).

Per tant, cal entendre les violències masclistes com un problema social estructural, derivades del sistema patriarcal en què vivim. Aquest sistema no només suposa la superioritat dels homes sobre les dones, sinó que es tracta d'un sistema cisheteronormatiu, és a dir, que pressuposa, valida i col·loca a les persones cis i heterosexuales sobre totes aquelles persones que no compleixen amb els mandats de gènere hegemònics fent que tinguin una posició de més vulnerabilitat a l'hora de patir violències.

Aquest sistema es reproduïx i perpetua generació rere generació en totes les societats a través dels diferents mecanismes de socialització: la cultura, la moda, la música, la literatura, la publicitat, els mitjans de comunicació, la religió, els videojocs i les xarxes socials...

Les violències masclistes es troben a tots els àmbits de la nostra societat i en totes les edats. N'hi ha que són clarament visibles i d'altres que, si no hi pensem atenció, ens poden passar per alt. És tot un procés personal i col·lectiu poder aprendre a identificar les violències masclistes que travessen les nostres quotidianitats i prendre partit per transformar-les. Posar nom i visibilitzar tots aquests sistemes de violències i desigualtats ha estat una tasca fonamental dels feminismes per generar praxis transformadores encaminades cap a un canvi social radical.

L'ONU³ defineix la violència de gènere com:

«[...] una manifestació de relacions de poder històricament desiguals entre l'home i la dona, que han conduït a la dominació de la dona i a la discriminació contra ella per part de l'home i impedit l'avenç ple de la dona, i [...] la violència contra la dona [com] un dels mecanismes socials fonamentals pels quals es força la dona a una situació de subordinació respecte de l'home».

Les violències masclistes tenen el seu origen, per tant, en la desigualtat de gènere, l'abús de poder i l'existència de normes socials nocives. El terme s'utilitza principalment per subratllar el fet que les diferències estructurals de poder basades en el gènere col·loquen a les dones i nenes en situació de risc enfront de múltiples formes de violència. Si bé és cert que les dones i nenes pateixen violència de gènere de manera desproporcionada, els homes i els nens també poden ser blanc d'ella. De vegades s'empra el terme més general de violències masclistes o violències patriarcals per descriure la violència dirigida contra les poblacions LGBTI+, en referir-se a la violència relacionada amb les normes de masculinitat/feminitat o a les normes de gènere.

En aquest sentit, és de vital importància integrar tant la perspectiva de gènere com la perspectiva de diversitat sexual, afectiva i de gènere per ampliar la concepció de les violències. Tant les violències contra les dones com les violències LGTBI+fòbiques tenen la mateixa arrel. Aquesta articulació implica ampliar la conceptualització de les violències masclistes per incloure les violències LGTBIfòbiques, sense deixar de banda les necessitats específiques de cadascuna d'elles, acollint l'heterogeneïtat i les diferents realitats de les persones i grups i evitant invisibilitzar i jerarquitzar algunes formes de discriminació sobre altres. Aquesta invisibilització s'ha donat històricament, per exemple, en el cas de la violència exercida específicament contra les dones lesbianes o en el cas de les persones trans*, perquè no es tenen en compte les especificitats d'aquests col·lectius.

Existeixen molts tipus i formes de violències masclistes. Algunes són més visibles que altres, però totes són importants ja que tenen greus repercussions tant en el benestar físic, mental i relacional de les persones, com a nivell social, reforçant i sustentant el sistema que les reproduïx. És important reconèixer les diferents interseccions del gènere amb l'edat, la classe social, l'origen cultural, les preferències i/o orientacions sexuals, les corporalitats i capacitats diverses. Totes aquestes interseccions produeixen diferents expressions de violències directes o indirectes en les diverses dimensions (física, social o simbòlica).

Àmbits en què es pot manifestar la violència de gènere⁴

- **Àmbit de la parella:** Consisteix en la violència física, psicològica, digital, sexual o econòmica exercida contra una dona i perpetrada per l'home que n'és o n'ha estat el cònjuge o per la persona que hi té o hi ha tingut relacions similars d'afectivitat.
- **Àmbit familiar:** Consisteix en la violència física, digital, sexual, psicològica o econòmica exercida contra les dones i els menors d'edat en el si de la família i perpetrada per membres de la mateixa família o per membres del nucli de convivència, en el marc de les relacions afectives i dels lligams de l'entorn familiar. Inclou els matrimonis forçats. No inclou la violència exercida en l'àmbit de la parella.
- **Àmbit laboral:** Consisteix en la violència física, sexual, econòmica, digital o psicològica que es pot produir en l'àmbit públic o privat durant la jornada de treball, o fora del centre i de l'horari establert si té relació amb la feina. Algunes de les seves formes són l'assetjament per raó de sexe, l'assetjament sexual i la discriminació per embaràs o maternitat.
- **Àmbit social i comunitari:** Consisteix en la violència de gènere que es produeix en l'àmbit social i en l'espai públic i que pot comprendre les agressions sexuals; l'assetjament sexual; el tràfic de dones amb finalitats d'explotació sexual i amb altres finalitats amb dimensió de gènere; la mutilació genital femenina o el risc de patir-ne; la violència derivada de conflictes armats; la violència contra els drets sexuals i reproductius de les dones (com els avortaments selectius i les esterilitzacions forçades); els feminicidis, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida contra les dones; les vexacions, tractes degradants, amenaces i coaccions en l'espai públic; les restriccions o privacions de llibertat a les dones, o d'accés a l'espai públic o als espais privats, o a activitats laborals, formatives, esportives, religioses o lúdiques, i també restriccions a l'expressió en llibertat pel que fa a llur orientació sexual o expressió i identitat de gènere, o a llur expressió estètica, política o religiosa; represàlies pels discursos i expressions individuals i col·lectius de les dones que reclamen el respecte de llurs drets, i també expressions i discursos públics que fomentin, promoguin o incitin directament o indirectament l'hostilitat, la discriminació o la violència envers les dones.
- **Àmbit digital:** Violència masclista que es produeix a les xarxes de comunicació digitals, enteses com a nova àgora d'interacció, participació i governança per mitjà de les tecnologies de la informació i la comunicació. Entre altres pràctiques, inclou el ciberassetjament, la vigilància i el seguiment, la calúmnia, els insults o les expressions discriminatòries o denigrants, les amenaces, l'accés no autoritzat als equips i comptes de xarxes socials, la vulneració de la privacitat, la manipulació de dades privades, la suplantació d'identitat, la divulgació no consentida d'informació personal o de continguts íntims, el dany als equips o canals d'expressió de les dones i dels col·lectius de dones, els discursos d'incitació a la discriminació envers les dones, el xantatge de caràcter sexual per canals digitals i la publicació d'informació personal amb la intenció que altres persones agredeixin, localitzin o assetgin una dona.
- **Àmbit institucional:** Accions i omissions de les autoritats, el personal públic i els agents de qualsevol organisme o institució pública que tinguin per finalitat retardar, obstaculitzar o impedir l'accés a les polítiques públiques i a l'exercici dels drets que reconeix aquesta llei per a assegurar una vida lliure de violència masclista, d'acord amb els supòsits inclosos en la legislació sectorial aplicable.
- **Àmbit de la vida política i l'esfera pública de les dones:** La violència masclista que es produeix en espais de la vida pública i política, com les institucions polítiques i les administracions públiques, els partits polítics, els mitjans de comunicació o les xarxes socials.
- **Àmbit educatiu:** Qualsevol classe de violència que es produeix en l'entorn educatiu entre membres de la comunitat educativa. Es pot produir entre iguals, de major d'edat a menor d'edat o viceversa. Inclou l'assetjament, l'abús sexual i el maltractament físic, sexual, psíquic o emocional. Entre aquestes violències n'hi ha que es produeixen per raó de gènere o d'identitat sexual.

Tipus de violència masclista

Quan s'esmenta la violència masclista, s'acostuma a fer des d'una mirada esbiaixada i el primer que ve al cap és la violència física. Si bé aquesta violència existeix, especialment quan el vincle ja està avançat, la forma més comuna de violència de gènere és en realitat la violència psicològica, que, sovint, juntament amb la violència sexual, roman invisible.

La violència masclista es pot exercir de manera puntual o de manera reiterada d'alguna de les formes següents:⁵

- **Violència física:** comprèn qualsevol acte de força contra el cos d'una dona, amb el resultat o el risc de produir-li una lesió física o un dany.
- **Violència psicològica i emocional:** comprèn tota conducta o omisió que produeix en una dona una desvaloració o un patiment, per mitjà d'amenaçes, humiliació, vexacions, menysteniment, menyspreu, exigència d'obediència o submissió, coerció verbal, insults, aïllament o qualsevol altra limitació del seu àmbit de llibertat.
- **Violència sexual:** comprèn qualsevol acte que atempti contra la llibertat sexual i la dignitat personal de la dona creant unes condicions o aprofitant-se d'un context que, directament o indirectament, imposin una pràctica sexual sense tenir el consentiment ni la voluntat de la dona, amb independència del vincle que hi hagi entre la dona i l'agressor o agressors.
- **Violència obstètrica i vulneració de drets sexuals i reproductius:** consisteix a impedir o dificultar l'accés a la informació veraç, necessària per prendre decisions autònomes i informades. Inclou l'esterilització forçada, l'embaràs forçat, la prevenció de l'avortament en els casos legalment establerts, i la dificultat d'accés als mètodes anticonceptius, als mètodes de prevenció de les infeccions de transmissió sexual i de VIH i als mètodes de reproducció assistida, així com les pràctiques ginecològiques i obstètriques que no respecten les decisions, el cos, la salut i els processos emocionals de les dones.
- **Violència econòmica:** consisteix en la privació intencionada i no justificada de recursos per al benestar físic o psicològic d'una dona i, si escau, de llurs fills o filles, en l'impagament reiterat i injustificat de pensions alimentàries estipulades en cas de separació o divorci, en el fet d'obstaculitzar la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit familiar o de parella i en l'apropiació il·legítima de béns de la dona.
- **Violència digital:** consisteix en els actes de violència masclista i misogínia en línia comesos, instigats, amplificats o agreujats, en part o totalment, amb l'ús de tecnologies de la informació i de la comunicació. La difusió d'imatges de contingut sexual de forma no consentida (*sexpredding*).
- **Violència de segon ordre:** consisteix en la violència física o psicològica, les represàlies, les humiliacions i la persecució exercides contra les persones que donen suport a les víctimes de violència masclista. Inclou els actes que impedeixen la prevenció, la detecció, l'atenció i la recuperació de les dones en situació de violència masclista.
- **Violència vicària:** consisteix en qualsevol tipus de violència exercida contra els fills i filles amb la finalitat de provocar dany psicològic a la mare.

Una visió interseccional

La interseccionalitat és una perspectiva teòrica, política, metodològica i d'anàlisi generada des dels Feminismes Negres i el moviment antiracista a finals dels anys 80 (amb referents com Kimberlé Williams, Angela Davis, Audre Lorde, Bell Hooks, Patricia Hill Collins o Michele Wallace). Aquesta perspectiva posa sobre la taula la necessitat d'entendre que a les persones i, en aquest cas, a les dones, els travessen diverses opressions o privilegis, i no conformen un grup social homogeni i uniforme.

A part del gènere hi ha altres sistemes d'opressió que generen violències estructurals com el racisme, la LGTBIfòbia, el capacitisme, la classe social, etc., i això condiona de forma global i interrelacionada la forma en què les persones habiten el món. La intersecció entre aquests diferents tipus d'opressió, directament relacionats amb contextos històrics i socioculturals específics, constitueix una matriu de domini que reflecteix les

diferents maneres en què les múltiples opressions influeixen en la vida de les dones i conformen experiències individuals heterogènies. La mirada interseccional és, per tant, una mirada fonamental a l'hora de comprendre les vivències de cada dona i cada individu, així com per articular pràctiques que apuntin a enderrocar tots els sistemes d'opressió.

És important tenir en compte les diferents interseccions i atendre cada situació amb les seves particularitats, en aquest cas, les que es poden observar en cada persona i també com a etapa madurativa. Les eines personals necessàries per detectar, afrontar i reparar una situació de violència de gènere han d'estar adaptades a aquestes interseccions i moments vitals.

Mites sobre l'amor romàntic

El concepte d'**amor romàntic** fa referència a tot un sistema de mites i creences, que conformen el model socialment predominant sobre l'amor i els vincles, generalment, els sexo-afectius. Es tracta d'una idea d'amor idealitzat, que té conseqüències directes en les relacions abusives.

Els mites al voltant de l'amor romàntic són un dels elements bàsics que serveixen de base a la violència de gènere, i que fan que noies i dones normalitzin els comportaments de domini i abús, siguin aquests comportaments en forma de microagressions o siguin expressions declarades de violència. Aquests mites imposen la normalització del control sobre les activitats i preferències de les dones, la gelosia, l'exigència d'una dedicació completa a la relació, l'aïllament dels amics i amigues, les expectatives d'un amor etern i totpoderós, etc.

Alguns dels principals mites de l'amor romàntic són:

- **Tot s'hi val per amor:** Qualsevol conducta és justificable i perdonable en nom de l'amor. Aquesta és una idea perillosa que porta a justificar conductes violentes.
- **La gelosia i les seves manifestacions com a mostra d'amor:** Aquesta creença pot tenir conseqüències negatives com el control, prioritització de la parella com a vincle jerarquitzat per sobre de la resta de vincles, la privació de la llibertat, etc.
- **El mite de la mitja taronja:** Aquest mite concep que hi ha una (única) persona en el món que és la nostra mitja taronja i que, per tant, ens completa i complementa. Implica la vivència de l'amor des de la manca, la falta i la necessitat d'una altra persona per sentir satisfacció. Aquest mite és molt perillós, ja que porta a la necessitat de tenir parella per esdevenir una persona completa, generant així relacions de dependència amb els vincles que s'estableixen i sentiments de frustració quan això no passa.
- **Amor idealitzat:** Suposa idealitzar la parella fins al punt de no poder identificar conductes que són violentes.
- **Amor etern:** La idea que l'amor dura per sempre dificulta poder transformar o finalitzar un vincle quan aquest no ens omple o ens genera malestar.
- **Patir per amor:** La idea que l'amor fa mal i genera patiment pot justificar i legitimar conductes violentes dins del vincle.
- **Entrega total a la parella:** Aquesta idea, que entén la parella com un ens únic fruit de la fusió de dues ànimes bessones, porta a perdre intimitat personal, a la despersonalització i a la pèrdua d'autonomia. Implica renunciar a un "jo" i vida pròpia més enllà de la parella.
- **L'exclusivitat, sobretot sexual:** Aquest ideari dona com a únic model acceptable un amor monogàmic basat en l'exclusivitat i això invisibilitza altres models de relacions igual de vàlids com per exemple les relacions obertes, el poliamor o l'anarquia relacional.

1.9 Violències masclistes en l'adolescència

Les persones adolescents i joves no viuen en un oasi aïllat del món on vivim, per tant, són un reflex i fan de mirall de la societat que hem construït. Si estan educant-se i socialitzant-se en el marc d'una societat on predominen es valors masclistes, aleshores és lògic que també expressin el masclisme com la resta de la societat. Quan es detecta que una part de l'adolescència té comportaments i pensaments masclistes, cal també preguntar-se: Què estem fent com a societat? Des de quins valors estem educant? Quines són les nostres pràctiques? Quins models donem? Quin paper estem tenint per transformar el que no ens agrada? Quines creences masclistes tinc jo com a docent? Com me les treballo?...

Com sabem, l'adolescència és un moment de canvis i transformació on tot es viu amb molta intensitat, on predomina la necessitat d'experimentació, de construcció i consolidació de la pròpia identitat. És una etapa vital en què el grup d'iguals té una importància fonamental com a punt de referència, i on s'inicien les primeres relacions en un pla més íntim travessades per la sexo-afectivitat. Alhora és una etapa fonamental, ja que s'aprenen a establir vincles i a definir des d'on i amb quines premisses es volen construir. Cal remarcar, però, que dins d'aquest marc hi ha una diversitat molt gran de processos, experiències i vivències fruit de la pròpia autobiografia de cada persona.

Quan es parla de **violències masclistes en l'adolescència**, cal tenir present que les noies, principalment, poden viure relacions sexoafectives abusives per part de la parella o vincles sexoafectius, així com també diversitat de violències exercides per part de terceres persones en altres àmbits socials (com per exemple assetjament sexual al carrer, tocaments al transport públic, pressió estètica...).

En el marc d'una relació sexo-afectiva, la violència masclista és aquella en la qual es produeix una relació de poder desigual, en què una persona domina i maltracta l'altra mitjançant violència física, psicològica, sexual o econòmica. No es tracta d'un fet aïllat o puntual, sinó de tot un continu d'abusos inscrits en estructures que els normalitzen.

Entenent la violència masclista de manera més àmplia i global, com s'ha vist anteriorment, també són habituals altres violències com les discriminacions, agressions o assetjament que reben adolescents i joves que no segueixen els patrons d'allò "normatiu", és a dir, que no segueixen els mandats de gènere: noies que no són "prou" femenines, nois que no són "prou" masculins, persones que no presenten els gustos, aficions pròpies del que "pertoca per gènere", persones amb altres identitats de gènere, persones no heterosexuales, etc.

Tot i que la violència de gènere pot produir-se al llarg de tot el cicle vital, quan es manifesta en l'adolescència té unes característiques particulars que solen passar desapercebudes en el discurs general sobre aquest tipus de violència, normalment més centrat en la convivència de persones adultes que mantenen relacions de parella. Una dimensió important a tenir en compte quan es parla de violències masclistes en l'adolescència, per exemple, és el paper cada cop més important i rellevant que juguen les TIC (Tecnologies de la Informació i Comunicació), ja que aquestes són una eina de comunicació i relació bàsica entre adolescents i joves. La vivència de violències en entorns virtuals té uns clars efectes negatius per a la salut integral generant sobretot simptomatologia depressiva, ansietat, baixa autoestima, dificultats en les relacions socials, baixada del rendiment acadèmic o absentisme, entre altres.

A continuació, es fa un repàs dels principals elements a tenir presents en abordar la violència en l'adolescència.

Factors que poden influir en la violència de gènere exercida en l'adolescència

Com s'ha esmentat en l'anterior punt '1.5. Acompanyar en l'adolescència' cal realitzar un important exercici de revisió dels prejudicis i estereotips existents des de la mirada adulta al voltant de joves i adolescents, evitant caure en anàlisis simplistes o en generalitzacions que, en darrera instància, poden dificultar la detecció de situacions de violència. És important tenir en compte, no obstant això, tots els canvis i els diferents nivells en els que ocorren al llarg d'aquesta etapa vital, ja que això permetrà millorar la comprensió de les dinàmiques específiques de violència dintre d'aquest col·lectiu (que ja s'ha vist que és heterogeni), i realitzar-ne un anàlisi més acurat que en faciliti l'abordatge.

En primer lloc, els canvis biològics i fisiològics conformen la pubertat. Són una petita part del conjunt de profundes transformacions que es produeixen durant el transcurs de l'adolescència. Aquests canvis donen lloc a un creixement físic no harmònic (el que fa que tinguin inseguretats, i això influeix en l'autoconcepte i l'autoimatge), i també a canvis en el sistema endocrí (major creixement d'ovaris i testicles) i canvis hormonals (major producció d'andrògens i estrògens).

En segon lloc, a nivell cognitiu, l'aparició de les operacions abstractes i formals substitueix l'egocentrisme infantil per un/a adolescent que ja pot pensar sobre el pensament de les altres persones, i que els pot interpretar. Per tant, hi ha més capacitat de desenvolupar una empatia profunda. En aquesta etapa hi ha molts canvis en la capacitat de raonar, s'adquireixen noves estratègies i una nova manera de pensar (pensament més abstracte, complex, lògic i sistemàtic).

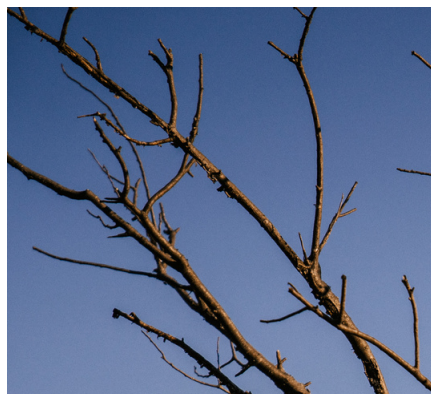
En tercer lloc, a nivell social, es produeixen canvis molt importants, ja que en l'adolescència es dona un procés de despreniment gradual de la persona adolescent respecte la seva unitat de convivència. Es va aconseguint gradualment més autonomia i independència de les persones adultes de referència, i el grup d'iguals adquireix una gran rellevància. Amb ell, les persones adolescents aprenen a relacionar-se de manera diferent, fora del control de les persones adultes, fet que les ajuda a definir una identitat pròpia i les dota d'un sentiment de pertinença al grup.

Els límits estan representats en les persones adultes de referència i xoquen amb la seva necessitat de llibertat. Les amistats passen a ser la referència de tot el seu món. El món adult, a més a més, no té en compte les seves mirades, ni dona resposta a les seves inquietuds. Es troben en uns llimbs entre la infància i l'edat adulta i moltes vegades no hi ha un reconeixement legítim social. L'alliberament de l'autoritat del seu context immediat familiar, que li proporciona la seva inclusió en el grup d'iguals, contrasta, no obstant això, amb la influència que exerceixen les amistats. Per tant, en aquestes edats és cabdal donar la importància que té per a la persona el grup d'iguals.

Finalment, hi ha una sèrie d'elements que viuran com un abandó del seu estatus d'infant depenent de com són les primeres experiències sexuals i relacions afectives, i que els pot fer sentir que aconsegueixen un altre estatus. Rebre la influència del grup sobre els propis gustos, l'aspecte físic, les transgressions de normes, etc., fa que sigui fonamental el treball amb el grup i treballar el posicionament individual dins d'ell, reforçant valors com el respecte a la diversitat afectiva i de gènere, el feminisme, la multiculturalitat, la reflexió crítica, potenciant l'autoestima, les cures...

Sense voler ser exhaustives, les relacions violentes en aquesta etapa es caracteritzen pel següent:

- Les conseqüències poden quedar invisibilitzades.
- Són proporcionalment més freqüents: 3 de cada 10 adolescents declaren haver patit violència durant la seva relació (OMS).
- Les violències solen manifestarse en actituds de menyspreu, amenaces, humiliacions, gelosia i comportaments de control o assetjament en persona o a través de les TIC.
- Existeixen certes barreres entre les persones adolescents i les adultes que dificulten a aquestes demanar ajuda.

Aquestes experiències d'abús emocional i control coercitiu acostumen a considerar-se pràctiques normalitzades (a causa dels efectes del model d'amor romàntic) en les relacions de parella entre joves, de manera que passen desapercebudes. A més a més, sovint, les persones adultes consideren les primeres relacions adolescents fugaces i sense importància, cosa que converteix aquest fenomen en trivial i invisible, i això pot fer que no la detectin i que la normalitzin. Per tot això, la violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència té unes característiques que la fan especialment difícil d'abordar per part de les persones adultes referents.

Alguns dels **tipus de violència de gènere** que més afecten els i les adolescents són els següents:

- Les violències que es produeixen al ciberespai, com el ciber assetjament escolar, la pornodifusió no consentida, el ciberassetjament, el discurs d'odi basat en la discriminació de gènere, etc.
- La violència psicoemocional, en forma de gelosia, amenaces, control sobre les accions i activitats de les noies, etc.
- La violència sexual, en forma de manca de relacions sexuals consentides, relacions sexuals forçades o pràctiques sexuals forçades, entre d'altres.

Conseqüències de la violència de gènere exercida en l'adolescència

Abans de considerar les conseqüències d'una situació d'abús, és pertinent esmentar que molts d'aquests casos no es denuncien, a causa del següent:

- **Aïllament:** les víctimes temen que ningú les creurà i que es quedaran soles
- **Culpa:** les víctimes creuen que van ser elles les que van causar la violència
- **Por de perdre la parella**
- **Por de la reacció de la parella**
- **Vergonya:** les víctimes senten vergonya d'admetre que les seves parelles no eren les adequades, d'haver-les suportat, que se sàpiga...
- **Temor pel futur:** les víctimes creuen que no tornaran a tenir parella

Algunes de les conseqüències de la violència de gènere en l'adolescència són: traumes duradors; conseqüències psicosocials com l'ansietat, l'angoixa social o la depressió; falta d'autoestima; desconfiança i dificultats per desenvolupar relacions emocionals; així com altres possibles conseqüències físiques com les malalties de transmissió sexual (MTS) i les lesions físiques. També pot situar les joves en una trajectòria d'abusos posteriors relacionats amb la normalització de la violència de gènere en una edat primerenca, i crear patrons de relació que romanen si no es trenquen i s'aborden.

A més de les conseqüències físiques produïdes pel maltractament físic i la violència sexual, entre les conseqüències psicològiques i socials més comunes que es poden trobar en les adolescents víctimes de violència de gènere, podem destacar les següents:

- Problemes de socialització: aïllament, inseguretat o agressivitat.
- Problemes d'integració a l'escola: falta de concentració, disminució del rendiment, etc.
- Síntomes d'estrès posttraumàtic: insomni, malsons, fòbies i ansietat.
- Síntomes depressius: plor, tristesa i aïllament.
- Trastorns del desenvolupament afectiu
- Dificultat per gestionar les emocions.
- Interiorització dels rols de gènere com una cosa inevitable

Dificultats per identificar la violència de gènere en l'adolescència

Identificar que les joves pateixen violència de gènere sol ser un repte per als familiars, amestats i professorat. Excepte en els casos en què la violència és molt evident, la majoria dels **tipus de violència** tenen lloc en espais íntims i sovint mitjançant accions subtils que no són perceptibles per l'entorn.

L'Institut Andalús de la Dona⁶ va elaborar una llista de dificultats per detectar la violència de gènere que pateixen les adolescents, que convé tenir en compte:

- «Els comportaments inicials amb què la parella de la noia la va dominant no solen ser comportaments explícitament agressius, sinó comportaments que afavoreixen la desigualtat, el domini i l'abús. Aquests comportaments són més difícils de detectar: estratègies d'aïllament i control, idees, desvaloracions i xantatges emocionals.
- Les estratègies de domini apareixen encobertes i disfressades o barrejades amb mostres d'afecte i sentiments amorosos.
- Desconeixement, per part de professionals no especialitzades en la matèria, que les conductes de desigualtat i de domini que busquen la cessió o la submissió són la porta d'entrada a una relació marcada per la violència de gènere i són també formes nocives de violència.
- Creences sobre l'existència d'un perfil de víctimes, que tendeixen a obviar a les menors de famílies normalitzades, a les de famílies igualitàries, a les noies que reaccionen o es defensen de la violència (entenent la situació com a violència «mútua» o «violència creuada»), a les menors infractores o que practiquen conductes de risc, o a les noies de contextos molt vulnerables en què la violència de gènere queda invisibilitzada per tota la resta.

- L'estratègia d'aïllament a la qual l'agressor va sotmetent la noia fa que la comunicació amb ella sigui més difícil i limitada, i s'obstaculitzi la percepció dels indicadors de violències.
- La falta de perspectiva de gènere en l'anàlisi de la relació de violència pot fer que s'argumentin certes conductes en base a situacions personals i familiars concretes i complexes. Això pot portar a la desprotecció de la noia i al tractament d'aquesta situació com un cas conflictiu, en comptes de considerar-la una situació de violències masclistes que cal atendre tenint en compte les seves característiques específiques en el marc d'una relació de violència.
- Els mites al voltant de la idea del “maltractador” com una persona que manté comportaments violents de forma reiterada en tots els entorns, o com a una persona “malalta” i “desequilibrada”, afavoreixen que s'ometi tota l'estructura social i de socialització que ho reproduceix i ho sosté, cosa que dificulta la identificació de situacions de violències. Cal tenir en compte que els llocs on les violències solen ser més explícites són en l'àmbit privat, i que aquests comportaments sovint no es fan explícits en àmbits públics.
- Alguns dels canvis observables en les menors poden ser entesos pels seus familiars o les i els professionals que treballen amb elles com característiques o conflictes habituals de l'adolescència».

1.10 Abordatge de la violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència: eines metodològiques

La comunicació sobre la violència de gènere amb adolescents i joves constitueix sovint un repte, a causa de la bretxa generacional i dels estils de comunicació entre el professorat i l'alumnat. Això fa que, generalment, no se sentin còmodes parlant de les seves experiències personals o de les experiències dels altres. També senten inseguretats a l'hora de compartir les seves experiències i opinions davant d'altres alumnes, per por al judici del grup d'iguals.

A més, els i les adolescents acostumen a sentir que les persones adultes no els entenen. No només moltes vegades senten això, si no que freqüentment és així, ja que com s'ha assenyalat anteriorment molt sovint la societat adulta no té present les seves inquietuds, necessitats i neguits.

Finalment, l'adolescència és una fase de canvis constants i ràpids, fet que comporta que les opinions, perspectives i maneres de veure el món dels i de les adolescents poden variar i veure's influenciades ràpidament per les referències culturals i també per episodis aïllats d'experiències viscudes.

Per tant, és recomanable que tota la comunicació al voltant de la violència de gènere amb els i les adolescents sigui acuradament definida quant als mètodes, els mitjans i el missatge, per a la qual cosa donem algunes **recomanacions**:

- La violència de gènere ha de presentar-se no com un problema individual, sinó com una **realitat sistèmica i complexa**, perpetuada pels estereotips i els rols de gènere en les accions quotidianes. Per tant, abordar aquest assumpte exigeix un **enfocament ampli i exhaustiu**, que permeti als i les adolescents explorar les maneres en què la violència de gènere es desenvolupa i exerceix en la societat, a través de debats assertius i dades actualitzades.
- Tots els fenòmens socials que s'aborden s'han de tractar des d'**una perspectiva global**; és a dir, no centrar-se només en la realitat coneguda pels i les adolescents del seu barri o ciutat, sinó en la varietat d'experiències vitals i situacions de privilegi i opressió d'abast més ampli.
- És important proporcionar **dades actualitzades i pertinents** per garantir que els i les adolescents basin els seus coneixements en proves empíriques i no en informació abstracta i rumors d'Internet, com és cada vegada més freqüent en tots els grups d'edat.
- Els cursos formatius han de constituir **espais segurs per a l'alumnat**, on aquest pugui parlar lliurement. Tanmateix, si no es pot garantir la confidencialitat, les línies en l'intercanvi d'experiències personals han de ser molt clares i no s'ha d'obligar els i les alumnes a parlar de les seves històries personals a qualsevol cost, llevat que vulguin fer-ho.
- El **llenguatge que s'empri ha de ser accessible** per als i les adolescents, encara que no ha de contenir necessàriament manierismes i expressions pròpies del seu llenguatge.
- El **llenguatge utilitzat ha de ser inclusiu**.
- La teoria s'ha de complementar amb **exemples de la vida quotidiana**, imatges recents i referències culturals.
- A l'hora de triar els materials per exemplificar els temes relacionats amb la desigualtat i la violència de gènere, s'han d'utilitzar extractes de diaris i notícies recents de diferents llocs del país, d'Europa i del món, per assegurar una **perspectiva global i sistèmica**.

Finalment, també es recomana abordar el següent:

- Reconèixer els signes de manipulació i abús emocional.
- Reforçar les habilitats de comunicació i resolució de conflictes dels i les adolescents.
- Promoure relacions respectuoses i equitatives.
- Desafiar les construccions estereotipades dels rols de gènere.
- Emmarcar el bon tracte i la igualtat en les relacions en un enfocament de drets humans.

1.11 Prevenció, sensibilització i detecció de les violències masclistes als centres educatius

La lluita contra les violències masclistes implica múltiples estratègies organitzades en diferents etapes. Centrar-se en la prevenció i la detecció constitueix el primer pas per abordar aquesta qüestió, per a la qual cosa es necessita una formació específica.

La **prevenció** i la **sensibilització** són accions que poden desenvolupar-se a través de campanyes de comunicació, accions i missatges repetits en tot el centre educatiu, la visibilització d'aquesta qüestió i la integració del tema en el programa educatiu. Això implica el compromís no només de la direcció del centre, sinó també d'agents educatius i alumnat, especialment els/les que tenen un lideratge més actiu entre el seu grup d'iguals.

La **detecció** és el segon pas per abordar les violències entre adolescents, ja que pot permetre intervenir aviat, i minimitzar així els efectes que aquest tipus de violències tenen en la víctima i en altres alumnes afectats de manera directa o indirecta. La detecció també transmet a tot l'alumnat el missatge que l'escola està implicada en la lluita contra les violències masclistes, que està compromesa, i que no la tolerarà.

S'entén per **prevenció de les violències masclistes** com qualsevol activitat que tingui com a objectiu principal eliminar les condicions sistèmiques que condueixen a la violència contra les dones, nenes i persones que no compleixin amb les normes cisheteropatriarcal. Això es deu al fet que la violència no es revela a través de fets aïllats, sinó que és un tipus de violència estructural i normalitzada que s'ha de combatre a través d'enfocaments institucionals i sistemàtics. Els centres educatius que aborden aquestes violències han de centrar-se clarament en la prevenció, tant a través d'accions directes adreçades a l'alumnat com a un nivell macro. La prevenció a aquest nivell macro comporta centrar-se en les formes sistèmiques a través de les quals es reforça i perpetua la violència, fet que pot implicar també alguns canvis organitzatius en qüestions com la comunicació escolar i el llenguatge utilitzat, les prioritats que es donen a les campanyes, les activitats aplicades per l'escola i pel professorat, i els canvis en l'enfocament de les lectures i els temes abordats, més enllà dels obligatoris.

La detecció de situacions de violència de gènere entre els i les adolescents pot produir-se tant mitjançant l'observació directa com mitjançant les converses amb l'alumnat, i fins i tot amb la lectura dels seus exàmens i exercicis, en què acostumen a parlar de les seves preocupacions i problemes.

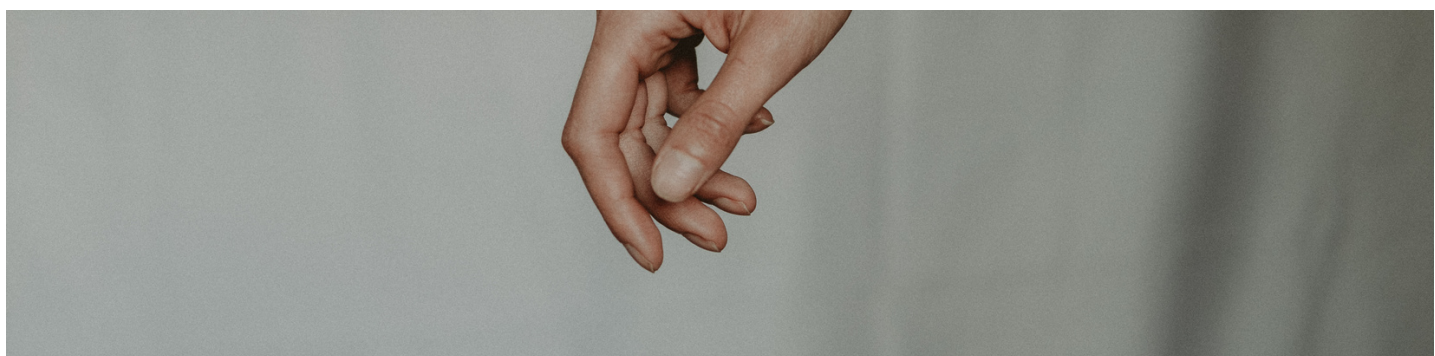
El Consorci de Serveis Socials de Barcelona (2015) ens dona tres premisses que poden ajudar-nos a identificar quan ens trobem davant d'una situació de violència greu:

- 1 És una situació repetitiva o crònica que indica un patró de domini i abús per part d'una persona, o grup de persones, sobre una altra, i no un episodi violent lleu i incidental sense antecedents. En aquests casos, cal que els i les professionals estiguin «atents/es» per veure si es tracta d'un episodi aïllat o d'un comportament repetitiu.
- 2 Els danys produïts a la víctima adolescent són importants per a la seva experiència personal i n'afecten greument el benestar, independentment de la gravetat de l'acte violent en si.
- 3 Hi ha una sèrie de circumstàncies que fan especialment vulnerable l'adolescent víctima de violència, com una discapacitat, una situació de risc d'exclusió, el moment emocional en què es troba (fragilitat emocional), etc.

1.12 Elaboració d'un protocol amb el professorat per abordar situacions de violència de gènere d'alt risc o emergència

«Davant d'un esdeveniment traumàtic, no totes les persones reaccionen de manera semblant. La manera de viure l'experiència traumàtica i la seva evolució dependran de factors objectius lligats al tipus d'esdeveniment (gravetat, caràcter inesperat, responsable de l'esdeveniment, risc vital, dany físic, dolor), així com de factors individuals i subjectius lligats als seus recursos psicològics, i al suport social que tinguin». (Lozano y Oyola).

El professorat pot actuar observant i detectant situacions de violència de gènere entre l'alumnat, atesa la proximitat a llarg termini que s'estableix durant el curs escolar. En cas que el professorat detecti una situació possible o confirmada de violència masclista al centre educatiu, és primordial que sàpiga com ha d'actuar i d'abordar la situació mitjançant una estratègia concertada desenvolupada internament que hauria d'orientar la seqüència d'accions que han de tenir lloc i els actors implicats.

La violència de masclista és un esdeveniment complex i multicausal i, per tant, difícil de predir, ja que els actes violents són en certa manera incerts, és a dir, de vegades es desencadenen ràpidament i d'altres augmenten lentament d'intensitat.

Un **alt risc de violència de gènere** entre l'alumnat pot definir-se com una situació en la qual la víctima està en perill imminent de patir una agressió física o un desgast psicològic o emocional, i ho expressa explícitament o implícitament. Per aquest motiu, és ideal tenir accés a instruments amb què es pugui fer una avaluació de riscos.

Les possibles situacions d'emergència de violència de gènere poden produir-se al recinte escolar o just abans que els i les alumnes entrin al centre, entre dos estudiants del centre o, almenys, entre alumnes del centre i l'alumnat extern. Aquestes situacions poden classificar-se com a violència física, psicològica, sexual, ciberviolència o altres tipus d'assetjament i intimidació per raó de gènere. Podem descriure aquestes situacions de la manera següent:

a.

Es detecta una possible situació de violència de gènere que augmenta d'intensitat.

b.

Es produeix un episodi aïllat de violència de gènere, que la víctima, l'agressor o altres alumnes, alumnes o professors i professores observen, i sobre el qual alerten.

c.

Es produeix un esdeveniment que augmenta el risc de violència masclista.

Una **situació d'emergència de violència de gènere** en l'entorn educatiu pot produir-se al recinte escolar o just abans que l'alumnat entri al centre, entre dos estudiants o, entre estudiants del centre i persones externes. Es caracteritza per un episodi inesperat de violència directa o indirecta que té un efecte immediat en la víctima i en altres persones properes. Pot tractar-se de qualsevol tipus de violència, fet que també exigirà diferents respostes, que poden anar des de la simple necessitat de suport emocional fins a haver de trucar a les autoritats o portar la víctima a un hospital.

Per fer front a aquestes dues situacions, es recomana que el professorat i el personal, amb el suport de tota la comunitat escolar, desenvolupin **protocols** per definir el comportament que s'espera del professorat, del personal i d'altres persones adultes en cas que es produeixin aquests fets.

A l'hora d'elaborar un protocol d'actuació davant de situacions d'emergència, cal tenir en compte tots els elements que hi intervenen, com ara els següents:

1. Legislació nacional en matèria de violències masclistes, per valorar si la situació en qüestió està tipificada com a delicte amb conseqüències legals.
2. Professorat i personal responsables d'atendre l'emergència.
3. Ubicació a l'escola que pugui constituir un espai segur per gestionar l'emergència.
4. Confidencialitat i comunicació amb els tutors legals o entorn familiar.
5. Possibles respostes segons el tipus de violència soferta.
6. Accés a l'hospital pròxim, si cal.
7. Pautes de comunicació, actituds i valors.
8. Estratègies i pautes d'alleujament i contenció psicològics.
9. Situacions que requereixen la intervenció de la policia i els respectius procediments.
10. Situacions que requereixen una acció legal addicional i els respectius procediments.
11. Sancions.
12. Comunicació de la incidència a altres alumnes.
13. Seguiment de la víctima i de l'agressor.

Per desenvolupar un protocol, proposem que es consultin els documents següents:

- Protocol de Joventut per a l'abordatge de la violència masclista (Generalitat de Catalunya)
- Guía para profesionales ante chicas adolescentes que sufren violencia de género: saber mirar, saber acoger, saber acompañar (Junta d'Andalusia)
- Guía de actuación para la detección y abordaje de la violencia de género desde el ámbito educativo (Govern de Cantàbria)

Reaccions de les adolescents en situacions d'emergència o alt risc de violència

En les situacions descrites abans, és habitual que les adolescents experimentin una forta reacció emocional lligada a l'experiència de sentir-se vulnerables i temoroses. Això pot provocar-los una **crisi emocional**; és a dir, un estat temporal de desorganització, confusió emocional i manca de control davant d'un esdeveniment advers, que dona lloc a diferents manifestacions de malestar i tensió (estrès) que afecten el seu rendiment diari i dificulten el maneig de la situació. Es genera una **crisi emocional**:

Actituds del professorat en situacions d'alt risc i emergència

Reconèixer una situació de violència, demanar suport i sortir-ne és un procés de canvi que només és possible amb el compromís i la implicació de la xarxa de suport amb la que es comparteix el dia a dia. Per tant, és essencial que el professorat, el personal educatiu i altres persones adultes tinguin la capacitat d'acompanyar l'adolescent en aquest procés, respectant els seus temps, ritmes i capacitat de reacció davant la situació.

Així doncs, és recomanable que el professorat desenvolupi les seves habilitats de suport emocional i comunicació assertiva sense prejudicis, per generar un clima de confiança i confidencialitat i acompanyar l'adolescent en aquest procés d'identificació de la violència i de foment del canvi.

Entenem per **contenció emocional** el conjunt de procediments bàsics que tenen com a objectiu tranquil·litzar una persona afectada per una forta crisi emocional i estimular-ne la confiança. És important tenir en compte que la contenció emocional no és jutjar, renyar o invalidar les emocions dels i les altres, dient, per exemple: «No estiguis trista», «No ploris», «No n'hi ha per a tant», etc. En aquest moment la prioritat és escoltar i guiar.

Si hi ha un bon vincle i la víctima està disposada a parlar, és important fer preguntes obertes que l'ajudin a qüestionar-se si està en una relació saludable, amb la finalitat que pugui identificar les diferents situacions de violència que viu (per exemple: «Què m'estàs explicant? Genera benestar? Creus que aquest comportament és una mostra d'amor? Com et fa sentir tot això? Quines coses t'agradaria que passessin en la teva relació?»).

Les **actituds** que el professorat ha de posar en pràctica són:

- No qüestionar mai la violència rebuda per la víctima ni posar-ne en dubte els sentiments, perquè pot generar una revictimització de la persona que l'ha rebuda.
- Desenvolupar una conversa lliure d'estereotips i pressuposicions centrant-se en el que l'adolescent explica, reaccionant-hi i evitant generalitzar-ne o desestimar-ne l'experiència.
- Adoptar una escolta activa, definida com la capacitat de parar atenció al missatge que emet una altra persona. Prendre's el temps que calgui, parar tota l'atenció, donar senyals que se segueix la conversa, etc.
- Mantenir una actitud empàtica, que es reflecteix en la capacitat de posar-se al lloc de l'altra persona momentàniament i empatitzar amb la seva visió i experiència.
- Mostrar comprensió i proximitat: sense jutjar, ni donar consells personals, ni assumir rols paternalistes o maternalistes.
- Deixar espai perquè la persona s'expressi amb les seves paraules (no acabar-li les frases ni tallar-ne el relat).
- No fer expressions facials alarmistes (poden generar angoixa a la víctima o la sensació que no s'hauria d'haver explicat).
- No preguntar detalls sobre aspectes de la seva intimitat en la relació (especialment sobre la sexualitat), perquè pot generar molta incomoditat o intimidació.
- Reforçar positivament el fet que hagi confiat en el professor o la professora per explicar-li la situació de violència.

Accions que ajuden

- Conduir la persona a un espai tranquil en el qual es pugui garantir la confidencialitat.
- No involucrar més persones en la conversa.
- Fer contacte visual.
- Tractar la persona pel seu nom.
- Assegurar-se que estigui còmoda.
- Mantenir una actitud tranquil·la i confiada.
- Informar la persona dels seus drets i que hi ha mecanismes per protegir-los i garantir-los.

- Prendre partit.
- Criticar o jutjar.
- Ser invasiu o invasiva i voler saber.
- Fer promeses o projeccions de futur.
- Proporcionar informació sobre la qual no es té control o que es desconeix.
- Parlar de la pròpia experiència o de la d'altres persones.
- Menysprear el patiment de la dona.
- Interrompre la dona o no estar-ne pendent.
- Aconsellar des de la pròpia perspectiva.

Actituds i accions que NO ajuden

El professorat ha de tenir en compte que la seva intervenció en una situació de crisi té els seus límits i no ha de durar més que el temps suficient per tractar l'episodi actual. Després d'aquest primer suport emocional, el professorat ha de dirigir l'alumne o alumna a professionals especialitzats perquè hi continuïn treballant segons les necessitats que tingui.

2. PROGRAMA DE FORMACIÓ PER AL PROFESSORAT

Benvingut i benvinguda a Cut All Ties! Serà un procés de descobriment, sensibilització cultural, conscienciació i canvi tant per a l'alumnat com per al professorat. Totes les persones implicades trauran algun profit d'aquest programa formatiu i recorreran el seu propi camí personal, que pot conduir-les molt lluny respecte al punt des del qual van començar. Com veuràs, cada mòdul té la mateixa estructura i inclou elements comuns a tots.

El conjunt d'eines de capacitació per al professorat està organitzat en tres mòduls formats per vuit sessions, cadascuna de dues hores de durada, que sumen un total de setze hores de formació.

El mòdul 1 ofereix la introducció, la conceptualització i els fonaments de les violències masclistes.

El mòdul 2 aborda les violències masclistes en les relacions sexoafectives a l'adolescència.

Finalment, el mòdul 3 tracta de la prevenció i detecció de les violències masclistes exercides entre els i les adolescents a les escoles.

Suggerim que s'ofereixi al professorat l'itinerari complet, amb la finalitat de proporcionar-li un marc exhaustiu del tema que li permeti impartir fàcilment les futures sessions a l'alumnat, encara que cada mòdul també es pot utilitzar per separat.

2.1. Introducció, conceptualització i fonaments de les violències masclistes

SESSIÓ 1. Introducció i conceptualització

Introducció

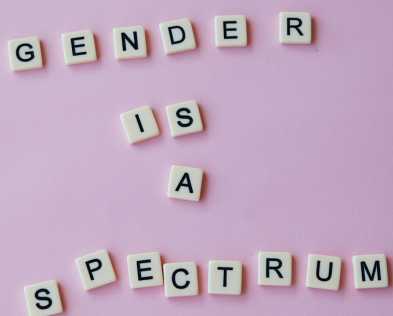
Es considera que les violències masclistes en qualsevol grup d'edat estan arrelades en els estereotips que jerarquitzen de forma binària els homes i les dones en la societat i dicten els rols, comportaments i actituds que s'espera que acompleixin. En la primera sessió, el professorat ha de desenvolupar el coneixement sobre els temes bàsics relacionats amb el sexe i el gènere, i comprendre com el gènere es tradueix en desequilibris de poder que, al seu torn, es converteixen en discriminació i exclusió i limiten els drets humans bàsics. També es presenta una àmplia llista de conceptes al voltant de les qüestions de gènere.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.2.
- Material necessari: ordinador i projector, articles de diari, fulls en blanc, fulls impresos, cinta adhesiva o trossos de paper amb tira adhesiva reutilitzable, bolígrafs i retoladors de diferents colors.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Benvinguda i introducció	• Presentació del projecte • Presentació dels i de les participants • Establiment de les regles bàsiques de la sessió	20'
2. Introducció al sistema sexe/gènere	• Presentació teòrica	20'
3. Conceptes bàsics sobre qüestions de gènere i diferència respecte als conceptes de sexualitat	• Creació conjunta d'un glossari sobre termes relacionats amb el gènere	25'
4. Relacions de poder: diferència, desigualtat i discriminació per raó de sexe o gènere (sexisme, LGTBIfòbia i altres discriminacions)	• Presentació teòrica i debat amb exemples de la diferència de poder que tenen els homes i les dones en la societat • Lectura d'articles de diari que tractin sobre la discriminació per raó de gènere i debat en grups sobre els articles	35'
5. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	20'

1. Benvinguda i introducció (20 minuts)

Les persones formadores donen la benvinguda al professorat i conviden a seure en cercle, si és possible. Fan una breu introducció sobre el programa formatiu, l'estructura dels mòduls i els objectius. Es convida al professorat a presentar-se breument i es demana a les participants que també es presentin dient el seu nom i tres paraules que representin les seves expectatives sobre el programa. És important assegurar-se que la gent se senti lliure per pronunciar totes les paraules que vulgui per crear un primer mapa d'emocions i expectatives. Les paraules poden ser substantius, verbs o adverbis i poden indicar emocions, objectes i llocs. El professorat també poden anotar-les en pòstits i penjar-les a la paret, per comparar el mapa d'expectatives de principi de curs amb els resultats del final.

2. Introducció al sistema sexe/gènere (20 minuts)

Després de la introducció, les persones formadores fan una introducció teòrica al sistema sexe/gènere. A continuació, es proposa la creació conjunta d'un glossari sobre termes relacionats amb el gènere.

3.

Conceptes bàsics sobre qüestions de gènere i diferència respecte als conceptes de sexualitat (25 minuts)

El professorat crearà un glossari bàsic de terminologia de gènere amb l'ajuda de les formadores. Per a això, primer pregunten sobre els termes que el professorat ja coneix i utilitza en la seva vida diària, i els termes que encara no coneix i vol explorar. Abans de la sessió, les formadores poden imprimir una selecció dels termes i les seves definicions en fulls separats. Poden triar les paraules i definicions que figuren en els llocs web següents:

- www.portalenazionalelgbt.it
- www.unifg.it/glossario
- <https://ajuntament.barcelona.cat/dones/ca/recursos-i-actualitat/glossari>

Després d'una breu pluja d'idees, es demana al professorat que confronti les paraules amb les definicions, i expliquen en profunditat els termes que resulten poc clars. Suggerim que els papers es pengin a la paret per al desenvolupament de la sessió.

4. Relacions de poder. Diferència, desigualtat i discriminació per raó de sexe o gènere (35 minuts)

Les formadores preparen per endavant articles de diari sobre violència i discriminació, o també, per contra, històries amb sexisme encobert que parlin per exemple de l'èxit de les dones solteres (com si es tractés d'una gran notícia i un esdeveniment rar), i els reserven per al debat següent.

A continuació, dibuixen una línia vertical a terra amb una cinta adhesiva (visible) que representa una escala de poder. S'estableix que la puntuació inicial és 1 (la mínima) i la puntuació final és 10 (molt alta). Seguidament, es nomenen alguns temes populars relacionats amb la bretxa de gènere (com ara «bretxa salarial de gènere, sostre de vidre, assetjament sexual, treball domèstic, cura de persones, lideratge...») i es demana al professorat que se situï en la línia de l'escala de poder segons quant poder creuen que tenen.

Els formadors i formadores també poden utilitzar un rodafolis o paperògraf: tracen una línia vertical al paper i demanen als professors i professores que escriguin els seus noms en una determinada posició en relació amb el tema. En aquest cas, els formadors i formadores han de triar un sol color per a cada tema i els professors i professores han d'escriure tots els noms amb els diferents retoladors en el mateix full (per exemple, tots els noms en vermell per al tema de la bretxa salarial de gènere, tots els noms en verd per al tema del lideratge, etc.).

La posició del cos o els noms escrits al full mostraran clarament l'autopercepció de poder dels i les presents. Hi haurà qui sigui molt conscient de les diferències de poder existents entre les persones de la nostra societat i hi haurà qui no.

En aquest punt, es poden facilitar els articles de diari que s'han seleccionat abans i animar el debat a partir de dades objectives. La divisió social del treball, la invisibilitat del treball domèstic i de cures de les dones, les desigualtats en l'ús del temps, la bretxa salarial de gènere i els nivells alts de violència contra les dones són només alguns exemples de l'expressió de les desigualtats entre homes i dones, basades en el major poder social atorgat històricament als homes, en què es fonamenta el sexisme.

5. Tancament (20 minuts)

La primera sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta «Què he après avui?» i una breu recapitulació.

SESSIÓ 2. Socialització de gènere i estereotips de gènere

Introducció

La construcció social del gènere, o el que s'anomena socialització de gènere, comença des d'edats primerenques i es reproduïx en tots els àmbits de la vida i per part de tots els actors socials. Totes les cultures i societats han desenvolupat, d'alguna manera, expectatives i rols específics basats en el sexe, la qual cosa també determina les estructures de poder en què s'inscriu el gènere. El professorat ha de ser conscient de com es construeixen socialment els rols de gènere, és a dir, les imatges estereotipades de les dones i els homes, tant per poder trencar aquests estereotips com per utilitzar aquest coneixement en l'abordatge de la violència de gènere, ja que aquest tipus de violència està clarament arrelat en els valors simbòlics atribuïts a la masculinitat i la feminitat.

També és pertinent abordar breument la construcció de la masculinitat en la societat, desenvolupada amb premisses de suposat domini natural, que estableix algunes de les relacions esperades entre homes i dones i contribueix a la naturalització de la violència com a forma de domini.

- **Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.3.**
- **Material necessari: ordinador i projector, material publicitari, selecció de vídeos o clips musicals, fulls en blanc i bolígrafs.**

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Debat en grup	15'
2. Estereotips de gènere i rols de gènere	• Activitat en grup. Anàlisi dels estereotips de gènere en les imatges publicitàries i en els clips de pel·lícules i música. • Posada en comú de les conclusions en grup	40'
3. Construcció binària i rígida de la masculinitat i la feminitat: socialització de gènere	• Activitat en grup per analitzar la construcció de la feminitat i la masculinitat amb exemples visuals	40'
4. Breu introducció a la masculinitat	• Presentació teòrica amb exemples	15'
5. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	10'

1. Activitat inicial (15 minuts)

La segona sessió comença amb una breu recapitulació voluntària de les sessions anteriors en què els professors i professores poden expressar els seus dubtes i comentaris, i la introducció al tema de la sessió.

2. Estereotips de gènere i rols de gènere. Debat en grup (40 minuts)

Es divideixen els professors i professores en 3 grups i se'ls dona material publicitari perquè duguin a terme una anàlisi dels estereotips de gènere representats en les imatges publicitàries i en els clips de pel·lícules i música.

Els formadors i formadores proporcionen als i les presents alguns clips de pel·lícules i música amb representacions estereotipades de dones, nenes, homes i nens.

Els formadors i formadores poden preparar per endavant alguns exemples d'imatges publicitàries sexistes que representin tant dones com noies (malauradament, encara és possible trobar un munt de noies i nenes hipersexualitzades a les imatges publicitàries) i imatges sexistes o sarcàstiques d'homes que cuidin dels fills i filles o de la casa. També poden compartir captures de pantalla impreses de missatges difosos en mitjans socials o lletres impreses de cançons.

En analitzar les imatges, els grups poden utilitzar un petit qüestionari:

- Com hi estan representades les dones? (Tenen les mateixes característiques o són diferents? Les característiques són coherents o oposades?).
- Com hi estan representats els homes? (Tenen les mateixes característiques o són diferents? Les característiques són coherents o oposades?).
- Com hi estan representades les identitats perifèriques, dissidents i no binàries? (Tenen les mateixes característiques o són diferents?).
- Si et sembla veure que hi ha alguna relació entre les persones, pots suposar quin tipus de relació s'hi representa? (relació de cura, d'amor, de feina, sexual, de família heterosexual/homosexual).

Al final, cada grup posa en comú les seves conclusions.

3. Construcció binària i rígida de la masculinitat i la feminitat: socialització de gènere (40 minuts)

L'equip formatiu explica que el procés de socialització— pel qual les persones interioritzen els valors, les normes, els codis i la cultura de la comunitat a la qual pertanyen— també inclou les aportacions dels mitjans de producció i comunicació cultural.

A partir d'exemples visuals, demanen als professors i professores que enumerin alguns elements clau de la *feminitat* o la *masculinitat* i que iniciïn un debat per treure a la llum prejudicis i estereotips inconscients sobre la construcció del gènere.

4. Breu introducció a la masculinitat (15 minuts)

En el context dels estereotips de gènere, l'equip formatiu pot introduir alguns conceptes sobre la construcció de la masculinitat, amb una presentació teòrica i alguns exemples de com els missatges construeixen la imatge d'un home, i dels tipus de característiques que ha de tenir una persona per ser considerada un «home de veritat».

5. Tancament (10 minuts)

La segona sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta per l'equip formatiu.

SESSIÓ 3. Violències masclistes: una introducció

Introducció

Les violències masclistes afecten les dones i les persones dissidents sexuals i de gènere, i són la manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat del sistema patriarcal. El patriarcat és el sistema social que posa en situació de valor als homes, els rols de poder i la masculinitat en contraposició a les dones, els rols de cures i la feminitat. Aquestes desigualtats generen discriminacions i violències, i es poden manifestar de diferents formes com per exemple la violència de gènere o la lgtbifòbia.

Les violències masclistes no són les úniques manifestacions de discriminació i violència que existeixen actualment, és important conèixer altres opressions que interseccionen amb el gènere, com pot ser l'edat, la posició social, el nivell d'estudis, la raça, religió, entre d'altres. Cal tenir en compte totes aquestes especificitats a l'hora d'abordar situacions de violències masclistes per tal de no generar paral·lelament altres violències.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.8.
- Material necessari: ordinador i projector.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Debat en grup	20'
2. Mites al voltant de l'amor romàntic	• Anàlisi i interpretació de clips de pel·lícules que representen escenes d'amor romàntic.	25'
3. Violència i «amor»	• Presentació teòrica dels fonaments de la teoria feminista que expliquen els significats al voltant de la violència de gènere com a mecanisme de control	55'
4. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	20'

1. Activitat inicial (20 minuts)

La tercera sessió comença amb una breu recapitulació voluntària de les sessions anteriors en què l'equip docent pot expressar els seus dubtes i comentaris, i la introducció al tema de la sessió.

2. Mites al voltant de l'amor romàntic (25 minuts)

Els formadors i formadores mostren clips de pel·lícules que representen escenes d'amor romàntic, extrets de pel·lícules, sèries de televisió o dibuixos animats per a nens i nenes, i animen una conversa entre els i les presents sobre la representació de les relacions sexo-afectives.

Hi ha diferències entre homes i dones enamorats en les pel·lícules? Com es comporten? Com reaccionen davant d'una deslleialtat? Com viuen la construcció del desig? Quins models familiars es mostren? Quines relacions són igualitàries? Els formadors i formadores, amb el professorat, inicien un debat en grup.

3. Violència i «amor» (55 minuts)

A partir d'exemples visuals i del concepte de «mites al voltant de l'amor», s'informa els professors i professores sobre els fonaments relacionats amb la violència de gènere mitjançant una presentació teòrica amb algunes nocions bàsiques:

- Significats simbòlics de les violències masclistes, que els fonaments de la teoria feminista consideren un mecanisme de control.
- Tipus i abast de la violència de gènere i les microagressions. Presentació dels principals tipus i abasts de la violència de gènere, relacionant-los amb els fonaments de la teoria feminista.
- Enfocament interseccional de la violència de gènere.

4. Tancament (20 minuts)

La tercera sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

2.2 Mòdul 2. Violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència

SESSIÓ 4. Abordatge de la violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència: introducció

Introducció

La violència de gènere entre adolescents té unes característiques particulars que solen passar desapercebudes en el discurs general sobre aquest tipus de violència, normalment més centrat en la convivència de persones adultes que mantenen relacions de parella. D'una banda, els i les adolescents són legalment menors d'edat i tenen determinats drets que cal garantir. D'altra banda, l'adolescència constitueix una fase d'autodesenvolupament i experimentació, de rebel·lia i d'autoexploració, que sol tenir lloc entre els grups en què es produeix la socialització. En aquests grups també s'imposa la pressió dels grups d'iguals perquè en l'adolescència s'ajustin a les normes del grup, fet que acostuma a conduir a comportaments d'imitació en un intent d'encaixar en la xarxa social.

Aquesta sessió se centra en la comprensió de les particularitats de la violència de gènere en l'adolescència, tenint en compte la realitat actual pel que fa a la prevalença i els tipus de violència que es produeixen en aquesta població. També es posa èmfasi en els tipus concrets de relacions socials, els mitjans de connexió i els tipus de missatges que fan servir els i les adolescents, i com aquests es poden utilitzar per iniciar diàlegs amb ells.

- **Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.9.**
- **Material necessari: ordinador i projector.**

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Debat en grup	15'
2. Informe de Citibeats	• Presentació de Citibeats i el seu informe	20'
3. Tipus de violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència i les seves conseqüències	• Debat en grup i presentació teòrica	30'
4. Receptivitat als missatges socials i a la pressió dels companys i companyes	• Debat en grup i anàlisi de vídeos o textos	40'
5. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	15'

1. Activitat inicial (15 minuts)

La quarta sessió comença amb una breu recapitulació voluntària de les sessions anteriors en què els professors i professores poden expressar els seus dubtes i comentaris, i la introducció al tema de la sessió.

2. Informe de Citibeats (20 minuts)

Per consultar l'informe de Citibeats, segueix l'enllaç que es proporciona en la bibliografia addicional

L'equip formatiu exposa el funcionament de la plataforma Citibeats i en comparteix l'informe internacional.

Citibeats és una plataforma d'anàlisi de text basada en intel·ligència artificial, que ha recopilat almenys 200 000 dades a Itàlia, Espanya i la UE per comprendre les opinions i percepcions agregades i anonimitzades al voltant de la violència de gènere i la violència en les relacions de parella.

Les dades procedeixen de dues fonts: l'anàlisi de les opinions en línia de la població adulta difoses a Twitter, fòrums i blogs, i una enquesta anònima dirigida a estudiants d'entre 15 i 17 anys sobre els mateixos temes. Citibeats ha processat les opinions de la gent a gran escala i les ha convertit en coneixement agregat i anonimitzat, i aquest en reptes en què poden participar els alumnes i les alumnes.

3. Tipus de violències masclistes en les relacions sexoafectives en l'adolescència i les seves conseqüències (30 minuts)

A partir de les dades, l'equip formatiu, obre un debat amb els i les participants preguntant-los si senten aquests fets bastant propers o totalment allunyats de la seva realitat, a l'aula i fora de l'aula.

En aquesta sessió s'informa el professorat sobre les dades, el tipus de violència entre adolescents i les possibles repercussions d'aquesta violència, amb la finalitat que prenguin consciència de la seva existència. A continuació s'hi exposa el tema de la sessió:

- Dades més recents sobre la violència de gènere entre adolescents a Itàlia, Espanya i el món.
- Tipus de violència de gènere en les relacions sexoafectives de l'adolescència i les seves conseqüències.
- Receptivitat als missatges socials i a la pressió dels companys i companyes i altres factors de risc de violència de gènere en l'adolescència.

4. Receptivitat als missatges socials i a la pressió dels companys i companyes (40 minuts)

L'equip formatiu proporciona al professorat vídeos i textos relacionats amb la pressió dels grups d'iguals, la violència de gènere en línia, el ciberabús o el ciberassetjament a Internet i a les plataformes de xarxes socials, per iniciar un debat en grup. Sovint, les persones adultes no detecten alguns elements com a senyal de violència, per la qual cosa és important ser-ne conscient. L'equip formatiu pot fer algunes preguntes per mantenir la conversa:

- Has sentit parlar d'aquestes plataformes?
- Imaginaves que aquest tipus de violència podia existir?
- Has notat alguna cosa semblant a l'aula?

5. Tancament (15 minuts)

La quarta sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

SESSIÓ 5. Abordatge de la violència de gènere en les relacions sexoafectives en l'adolescència: eines metodològiques

Introducció

La comunicació sobre les violències masclistes i de gènere en l'adolescència constitueix sovint un repte, a causa de la bretxa generacional i dels estils de comunicació. Per tant, és recomanable que tota la comunicació al voltant de la violència sigui acuradament definida, pel que fa als mètodes, els mitjans i el missatge.

Aquesta sessió pretén desenvolupar estratègies pràctiques guiades amb el professorat, que generi algunes pautes i recomanacions per construir un discurs comú i abordar aquest tipus de violència en l'adolescència.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.10.
- Material necessari: ordinador i projector, fulls en blanc, retoladors i bolígrafs.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Debat en grup	15'
2. Comunicació amb adolescents sobre temes relacionats amb les violències masclistes i de gènere	• Pluja d'idees i debat	35'
3. Elaboració de pautes	• Treball en grup	35'
4. Presentació de conclusions i pautes	• Treball en grup	10'
5. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	15'

1. Activitat inicial (15 minuts)

La cinquena sessió comença amb una breu recapitulació voluntària de les sessions anteriors en què el professorat pot expressar els seus dubtes i comentaris, i la introducció al tema de la sessió.

2. Comunicació amb els i les adolescents sobre temes de violència de gènere (35 minuts)

És possible que els professors i professores ja hagin tingut l'oportunitat de parlar sobre les violències masclistes i de gènere, l'abús i l'assetjament amb l'alumnat o l'oportunitat de sentir-los xerrar entre ells sobre aquests temes, a l'aula o fora de l'aula. L'equip formatiu pot animar el debat fent algunes preguntes:

- Quines sensacions ha tingut el professorat en sentir aquestes converses? Com gestionen les seves emocions quan senten determinades històries?
- L'alumnat és conscient de l'existència de situacions de violència entre el seu grup d'edat?
- Semblen capaços de detectar i nomenar la violència o l'abús?
- Si els demanen opinions sobre la violència o els abusos, com són les seves reaccions?
- Estan disposats i disposades a afrontar el problema o tendeixen a tancar la conversa?
- Quines són les principals dificultats a l'hora de parlar amb els alumnes i les alumnes sobre aquest tema? I com s'aborden aquestes dificultats?

El professorat pot enfrontar-se a una varietat de reaccions: és possible que alguns nois i noies se sentin alleujats en saber que els educadors i educadores poden entendre'ls, d'altres poden sentir-se molestos pels temes sensibles, d'altres poden arribar a negar el problema (fins i tot les noies, que no acceptin ser retratades com a víctimes passives).

Debat en grup.

3. Elaboració de pautes (35 minuts)

Després de recopilar els sentiments dels i les participants, es divideix el professorat en tres grups i se li demana que creï una llista de pautes comunes per parlar de la violència amb els i les adolescents. Poden debatre tant les estratègies com els materials per suggerir: llibres, sèries de televisió, pel·lícules o altres productes culturals. També poden dur a terme una pluja d'idees sobre el material complementari que poden afegir als seus propis temes. Suggerim que s'inclouï en el debat una llista de «punts que cal tenir en compte», que els professors i professores han de considerar durant la conversa amb el seu alumnat al voltant de temes sensibles i personals o en el mateix moment de «revelació» d'algun alumne o alumna. A mesura que identifiquen les pautes, les escriuen en un document per compartir, al qual poden accedir tots els i les participants.

4.

Presentació de les conclusions i pautes

(10 minuts)

Els grups posen en comú les seves pautes mitjançant la presentació de diapositives i desen aquest document com a referència per a futures interaccions.

5.

Tancament

(15 minuts)

La cinquena sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

SESSIÓ 6. The Social Coin

Introducció

Aquesta sessió té com a objectiu explicar en profunditat el sistema The Social Coin per capacitar el professorat en l'ús d'aquesta eina digital durant les seves sessions. The Social Coin és una eina digital basada en un sistema gamificat, l'objectiu del qual és atraure, inspirar i apoderar els i les alumnes, promoure la innovació social, augmentar la interacció, trencar les barreres de comunicació i millorar les actituds dels i les participants perquè interioritzin nous comportaments que acabin esdevenint hàbits nous.

Mitjançant l'aplicació The Social Coin s'involucra molta gent per difondre més i més consciència entre l'alumnat i la comunitat educativa.

- **Material necessari: ordinador i projector.**

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Debat en grup	10'
2. Presentació de la plataforma i l'aplicació The Social Coin	• Presentació teòrica de la plataforma i l'aplicació The Social Coin amb exemples pràctics de reptes • Exploració amb els professors i professores	30'
3. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	10'

1. Activitat inicial (10 minuts)

La sisena sessió comença amb una breu recapitulació voluntària de les sessions anteriors en què els professors i professores poden expressar els seus dubtes i comentaris, i la introducció al tema de la sessió.

2. Presentació de la plataforma i l'aplicació The Social Coin (30 minuts)

L'equip formatiu, guiat per una persona tutora referent de reptes, presenta la plataforma i l'aplicació The Social Coin als professors i professores.

Al projecte Cut All Ties, tots els coneixements adquirits per l'alumnat en les sessions de formació es canalitzaran en reptes setmanals impulsats per grups formats per vint influencers feministes. Cada repte té un identificador únic (activat a través d'un lloc web i una aplicació mòbil) que farà un seguiment del nivell d'activitat i continuïtat posterior a l'acció inicial.

Els reptes es comporten com xarxes socials: en cadascun, els i les participants hi poden veure les accions d'altres persones i animar-les a dur-les a terme per complir els objectius del repte en qüestió. Cada grup inicia una activitat feminista de sensibilització sobre les violències masclistes entre parells i la comparteix mitjançant l'aplicació The Social Coin. En compartir-la, conviden altres alumnes a «donar-hi suport» o «fer el mateix» a través de la plataforma i l'aplicació. Qualsevol persona convidada pot acceptar el repte i fer el mateix compartint al seu torn la seva activitat: les persones usuàries poden penjar fotos des dels seus dispositius mòbils, així com textos que relatin l'activitat a la resta de la comunitat; la resta d'alumnes poden dir que aquesta acció els ha inspirat o que simplement els ha agradat.

L'objectiu principal de l'ús de The Social Coin en el projecte és accelerar l'impacte creixent de les accions de sensibilització dels i les joves. Aquest aspecte inspirador i el circuit de retroalimentació ajuden a comprendre el nivell d'impacte que té l'alumnat en la comunitat. Aquest nivell d'impacte no només es calcula en funció de l'efecte de les seves accions en altres adolescents, sinó també en el nombre d'accions que s'han dut a terme i que han estat font d'inspiració, fet que constitueix una fórmula d'impacte social

real en cadena. Per tant, a l'alumnat se li atribueix un nivell d'impacte, que com una manera de classificar-los i gamificar tota l'experiència de Cut All Ties. Aquesta classificació d'impacte no serà una competència, sinó que es promourà el treball col·laboratiu i cooperatiu per a obtenir propostes més atractives i de major impacte.

La selecció es farà mitjançant un sistema de premis i esments a la creativitat, la igualtat de gènere, el treball grupal, etc. Totes les persones participants seran compensades, amb la finalitat que totes elles tinguin un reconeixement a la seva implicació i participació en el projecte.

Els reptes són un model flexible que l'alumnat pot utilitzar per posar en pràctica la seva creativitat amb la finalitat de crear accions socials. Aquests exemples es basen en l'experiència de més de tres anys de l'equip de The Social Coin en direcció de projectes de cadena social i en ser font d'inspiració de més de 500 000 accions. Alguns tipus de cadenes són:

- **Cadenes de pagament per avançat.**

L'alumne o alumna A fa una bona acció per a l'alumne o alumna B, i li passa la cadena. L'alumne o alumna B està obligat a continuar la cadena amb una bona acció per a l'alumne o alumna C.

- **Cadenes de «estem junts en això»**

L'alumne o alumna A proposa una activitat de grup (p. ex., recaptar fons per a dones en situació de vulnerabilitat recollint productes sanitaris al supermercat), i l'activitat segueix endavant si la cadena arriba a 10 persones. Es tracta d'una mena de model Kickstarter de temps-inversió.

- **Cadenes d'arbres**

Una persona inicia una acció i la comparteix a la seva xarxa (p. ex., per WhatsApp o altres xarxes socials), a partir de la qual uns quants amics i amigues se sumen a la cadena amb una acció, i la comparteixen a la seva xarxa, cosa que la fa créixer viralment.

- **Cadena de punt comú de referència**

Els codis de les cadenes poden imprimir-se com a codis QR que corresponen a una cadena determinada, i el codi QR es col·loca en un lloc físic (p. ex., un prestatge de la biblioteca). Els companys i companyes poden ensopegar amb el codi QR i escanejar-lo, i se'ls presenta el repte (p. ex.: llegir i ressenyar un llibre feminista per seguir la cadena).

La flexibilitat és un factor clau per a l'acció social: la gent acostuma a subestimar l'impacte de les seves accions i l'efecte dòmino que poden tenir a les xarxes socials. En veure l'impacte continuat de les seves accions, és més probable que els i les alumnes continuïn sumant accions socials i que interioritzin el procés de realitzar un canvi social.

Durant aquesta sessió, l'equip formatiu i la persona tutora referent de reptes convida al professorat a explorar la plataforma i l'aplicació, i a provar exemples pràctics de reptes.

5. Tancament (10 minuts)

La sisena sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

2.3 Mòdul 3. Conjunt d'eines bàsiques per a la prevenció i detecció de la violència de gènere entre adolescents a les escoles

SESSIÓ 7. Prevenció, sensibilització i detecció de les violències masclistes als centres educatius

Introducció

La lluita contra la violència masclista comporta diverses estratègies organitzades en diferents etapes. Centrar-se en la prevenció i la detecció constitueix el primer pas per abordar aquesta qüestió, per a la qual cosa es necessita una formació específica.

La prevenció i la sensibilització són accions que poden desenvolupar-se a través de campanyes de comunicació, accions i missatges repetits en tota l'escola, la visibilització d'aquesta qüestió i la integració del tema en el programa escolar. Això implica el compromís no només de la direcció del centre, sinó també dels professors i professores i els i les alumnes, especialment d'aquells i aquelles que són líders actius entre l'alumnat.

La detecció és el segon pas per abordar les violències entre adolescents, ja que pot permetre intervenir aviat, i minimitzar així els efectes que aquest tipus de violència tingui en la víctima i en la resta d'alumnat afectat de manera directa o indirecta. La detecció també transmet a tot l'alumnat el missatge que l'escola està implicada en la lluita contra la violència de gènere i hi està compromesa, i que no la tolerarà.

Al llarg d'aquesta sessió, el professorat tindrà un espai per abordar qüestions relatives a la prevenció, sensibilització i detecció de la violència de gènere al recinte escolar, i se'ls donaran alguns exemples, indicadors i casos pràctics per analitzar i entrenar la capacitat de detectar aquestes situacions.

També començaran a crear el seu propi protocol intern, que podran acabar en la sessió següent.

- **Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.11.**
- **Material necessari: ordinador i projector, fulls en blanc, retoladors i bolígrafs.**

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Debat en grup	10'
2. Reptes i estratègies per prevenir i detectar la violència de gènere	• Debat en grup sobre la prevenció i detecció	50'
3. Elaboració d'un protocol intern	• Treball en grup per elaborar el protocol intern de l'escola	20'
4. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	10'

1. Activitat inicial (10 minuts)

La setena sessió comença amb una breu recapitulació voluntària de les sessions anteriors en què els professors i professores poden expressar els seus dubtes i comentaris, i la introducció al tema de la sessió.

2. Reptes i estratègies per prevenir i detectar la violència de gènere (50 minuts)

Després de la recapitulació de la sessió anterior, aquesta sessió es desenvoluparà al voltant de les idees de prevenció i detecció de la violència de gènere. Són moments diferenciats en l'abordatge de la violència de gènere en l'adolescència. Si la prevenció comporta un procés llarg i exhaustiu que té com a objectiu augmentar la sensibilitat respecte als efectes de la violència i la prevenció del comportament violent, la detecció es refereix a l'acció d'identificar el comportament violent entre adolescents i abordar-lo.

L'equip formatiu exposa les principals diferències entre les accions i objectius de prevenció i detecció, i explica per què són passos fonamentals per abordar la violència de gènere en l'adolescència. L'equip formatiu ha d'aportar també exemples concrets de violències masclistes que s'hagin produït en contextos similars, així com alguns estudis de cas.

3. Elaboració d'un protocol intern (20 minuts)

Al llarg de la sessió, es convida el professorat a debatre els diferents reptes als quals s'enfronten i a identificar les seves estratègies per superar-los, tant en el cas de la prevenció com de la detecció. El formador o formadora ha de recollir les principals estratègies i compartir-les després amb el professorat com un conjunt de millors pràctiques. A partir d'aquests punts, es convida els professors i professores a treballar en grup i a anotar alguns elements clau que considerin essencials per incloure en un protocol intern contra la violència de gènere. També poden resumir-los en un document i compartir-los durant la sessió següent.

4. Tancament (10 minuts)

La setena sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

SESSIÓ 8. Abordatge de la violència de gènere d'alt risc i emergència: pautes bàsiques

Introducció

El professorat pot observar i actuar en la detecció de les violències masclistes entre adolescents, atesa la proximitat a llarg termini que hi té al llarg del curs escolar. En cas que el professorat detecti una situació possible o confirmada de violència al centre educatiu és primordial que sàpiga com ha d'actuar i com ha d'abordar la situació mitjançant una estratègia concertada desenvolupada internament, que hauria d'orientar la seqüència d'accions que han de tenir lloc i els actors implicats.

Després de l'activitat de pluja d'idees de l'última sessió amb al professorat al llarg d'aquesta sessió el formador o formadora exposa alguns dels elements clau que s'haurien d'incloure en un protocol intern per actuar en cas que es produeixi una situació urgent de violència. A continuació, a través d'una metodologia participativa, comença a elaborar el protocol, que el professorat juntament amb l'equip de direcció del centre han d'acabar una vegada finalitzada la formació.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.12.
- Material necessari: ordinador i projector, fulls en blanc, retoladors i bolígrafs.

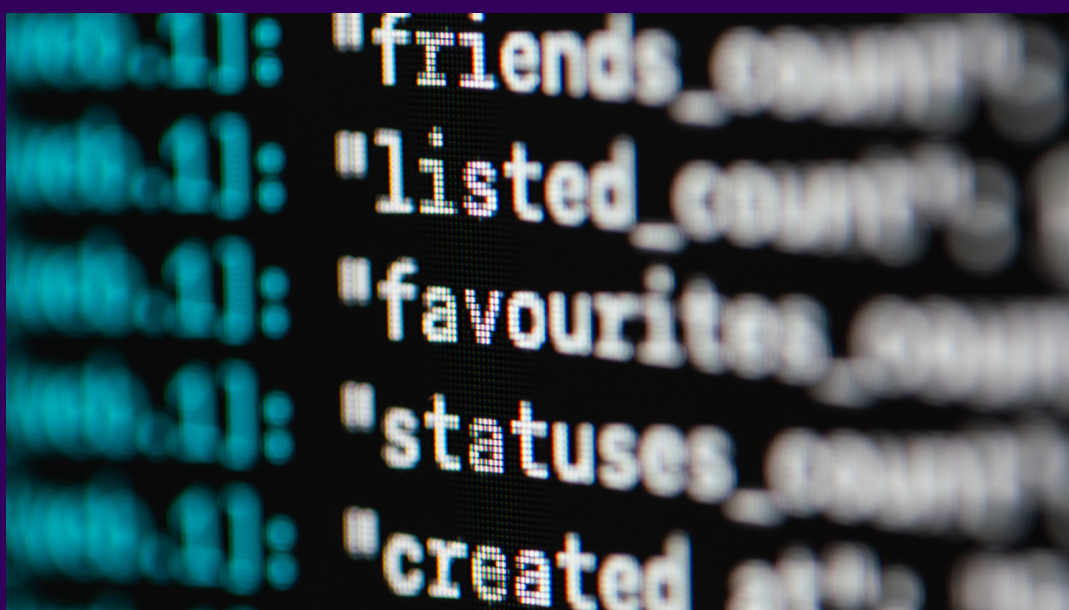
Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Debat en grup	10'
2. Situacions d'emergència de violència de gènere entre adolescents i elements clau de cada protocol	• Presentació teòrica	25'
3. Elaboració conjunta d'un protocol intern per a abordar la violència de gènere entre adolescents a les escoles	• Activitat en grup en què cada grup treballa en una part del protocol intern	45'
4. Tancament	• Dinàmica «Com resultarà útil als alumnes i les alumnes el que he après?»	10'

1. Activitat inicial (10 minuts)

La vuitena sessió comença amb una breu recapitulació voluntària de les sessions anteriors en què el professorat pot expressar els seus dubtes i comentaris, i la introducció al tema de la sessió.

2. Situacions d'emergència de violència de gènere entre adolescents i elements clau de cada protocol (25 minuts)

Les situacions d'emergència de violència entre adolescents a les quals pot enfrontar-se el professorat poden classificar-se com a violència física, psicològica, sexual i cibernètica, assetjament per raó de gènere i intimidació. L'equip formatiu exposa els diferents tipus de situacions d'emergència i dona alguns exemples d'elements clau que s'haurien d'incloure en un protocol intern per actuar en casos o situacions urgents de violència masclista entre adolescents.

3. Elaboració conjunta d'un protocol intern per abordar la violència de gènere entre adolescents als centres educatius (45 minuts)

A partir del treball fet pel professorat en l'última sessió i després de l'explicació dels elements clau del protocol intern, l'equip formatiu divideix les persones en uns quants grups i organitzen l'elaboració conjunta del protocol mitjançant una activitat de pluja d'idees. Poden fer algunes preguntes:

- Qui ha de ser el o la responsable d'atendre l'emergència?
- Quin és el millor lloc per a una conversa segura?
- Quines poden ser les millors pautes de comunicació amb la família o la comunitat educativa implicada?
- Pensa en una llista d'algunes situacions preestablertes que necessiten la intervenció immediata de la policia.
- Quines poden ser les sancions educatives per als agressors?

El professorat intenta trobar algunes respostes a preguntes semblants i d'altres que poden sorgir a partir de la llista d'elements bàsics suggerida en el capítol 1.9, i elaboren conjuntament el protocol d'emergència intern del centre educatiu.

4. Tancament (10 minuts)

La vuitena sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

3. PROGRAMA DE FORMACIÓ PER A L'ALUMNAT

El conjunt d'eines de capacitació per a l'alumnat està organitzat en quatre mòduls formats per onze sessions, cadascuna de les quals dura cinquanta minuts.

El mòdul 1 ofereix la introducció, la conceptualització i els fonaments de les violències masclistes, de gènere i la construcció de gènere.

El mòdul 2 aborda la violència de gènere en les relacions sexoafectives de l'adolescència.

El mòdul 3 inclou eines i plataformes innovadores per sensibilitzar en l'adolescència.

Finalment, el mòdul 4 està dedicat a una reunió final en què l'alumnat implicat comparteix l'experiència amb els i les altres joves de l'escola: les vivències, les crítiques, les habilitats que han adquirit, les accions que han posat en pràctica i els resultats que han aconseguit amb les cadenes socials.

Suggerim que s'ofereixi a l'alumnat l'itinerari complet per proporcionar-li un marc exhaustiu del tema, però cada mòdul també pot utilitzar-se per separat.

PUNTS QUE CAL TENIR EN COMPTE

- Crea un espai segur durant la formació en què l'alumnat pugui fer preguntes, enfrontar-se a idees equivocades i arribar a una nova comprensió del fenomen. Intentarem desmantellar els patrons de patriarcat que han estat arrelats en la nostra societat durant segles, i cada alumne i alumna revelarà les seves pròpies percepcions individuals, de manera que hem de ser capaços de suspendre el nostre judici sobre el seu punt de vista per poder participar plenament en un **diàleg mutu respectuós**.
- Deixa que els alumnes i les alumnes s'expressin! Recorda que els nois i noies no han de donar-te respostes correctes, sinó que han de sentir-se **lliures d'expressar amb claredat i espontaneïtat les seves pròpies idees**, encara que no s'ajustin al context, i fins i tot si s'allunyen de les teves expectatives.
- Tingues en compte la quantitat de temps disponible per a cada activitat. Assegura't de distribuir adequadament el temps durant cada sessió per completar la formació en circuit:
 - a. Activitats per desmuntar creences i prejudicis;
 - b. construcció conjunta de nous significats;
 - c. tancament amb una recapitulació teòrica.

3.1 MÒDUL 1. Introducció i conceptualització: estereotips de gènere

SESSIÓ 1. Rellevància del tema

Introducció

Les violències masclistes estan presents en les relacions i vincles que s'estableixen en l'adolescència. Es calcula que una de cada tres dones al món ha patit violència física o sexual en algun moment de la seva vida, sobretot per part de la seva parella. Als països del sud d'Europa, la violència de gènere continua denunciant-se poc, a causa del baix nivell de sensibilització, de la vergonya i de les normes socials sexistes que encara existeixen i que també afecten la vida dels i les adolescents, sobretot pel control, la humiliació i la pressió dels companys i companyes.

Es considera que la violència de gènere en qualsevol grup d'edat està arrelada en els estereotips que jerarquitzen els homes i les dones i en dicten els rols, comportaments i actituds que s'espera que aconsegueixin. Des dels primers anys de la nostra vida ens assalten les expectatives de gènere relatives a la nostra posició en la societat com a home o com a dona i a la relació mútua entre tots dos. Aquestes suposicions poden ser negatives o aparentment benèvols, però, en qualsevol cas, el conjunt de pensaments esbiaixats sobre la socialització de gènere és limitant. En aquest mòdul l'alumnat treballarà el concepte d'estereotip de gènere.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.3.
- Material necessari: ordinador i projector, fulls en blanc, retoladors i bolígrafs.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Breu presentació del projecte i saludar-se	10'
2. Dues veritats i una mentida	• Activitat per conèixer-se i veure a la pràctica els estereotips de gènere en acció	15'
3. Prejudicis, biaixos, estereotips de gènere i rellevància del tema	• Debat en grup i presentació teòrica	20'
4. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	5'

1. Activitat inicial (10 minuts)

L'equip formatiu dona la benvinguda a l'alumnat (també poden convidar-los a seure en un cercle, si se'ls permet segons els procediments de seguretat enfront de la COVID); fan una petita introducció sobre la formació del programa, l'estructura dels mòduls i els objectius i, a continuació, es presenten.

Abans de començar a parlar del tema, l'equip formatiu trenca el gel demanant al grup que es presenti mitjançant la informació descrita en el joc que s'explica a continuació. Els permetrà conèixer-se i, de passada, començar a parlar dels prejudicis i els biaixos.

2. Dues veritats i una mentida (15 minuts)

L'equip formatiu demana a l'alumnat que es presentin mitjançant tres informacions sobre la seva persona: dues de certes i una de falsa, en qualsevol ordre. El que diguin no té per què estar relacionat amb coses íntimes, sinó simplement amb aficions, interessos, experiències agradables passades, gustos per coses diverses (animals de companyia, sèries de televisió, crítiques...).

L'alumnat pronuncia les seves afirmacions (mirant d'evitar donar qualsevol altra informació mitjançant el llenguatge corporal o el to de veu) i el grup, en cercle, ha d'endevinar quina és la falsa. Bàsicament, coneixent a la persona (o per la primera impressió en cas que es tracti de classes barrejades), el grup ha de determinar quina característica sembla increïble (falsa) o creïble (certa).

Hi pot haver afirmacions que el grup detecti immediatament com a certes o falses, però també sorpreses sobre els companys i companyes en relació amb coses que mai haurien cregut possibles. Amb l'ajuda dels formadors i formadores, el joc pot portar a reflexionar sobre el biaix de gènere, els prejudicis i la fal·làcia de la primera impressió.

3. Prejudicis, biaixos, estereotips de gènere i rellevància del tema. Debat en grup (20 minuts)

L'equip formatiu pot animar una conversa basada en les afirmacions que els i les alumnes emfatitzin durant el joc d'intercanvi d'afirmacions:

- Hi ha hagut característiques, activitats o gustos atribuïts a un noi o una noia fàcilment identificats com a certs o falsos? Per què?
- Hi ha hagut alguna característica que necessités més explicació per ser acceptada? Per què?

Els estereotips de gènere impedeixen veure els fets de la vida real i limiten l'oportunitat de conèixer algú, perquè només se'ns permet veure el retrat estereotipat atribuït segons les normes de gènere de sistema heteropatriarcal. Reconèixer-ho és un primer gran pas: significa treballar en les nostres creences més profundes i iniciar una revolució cultural.

4. Tancament (5 minuts)

La primera sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

SESSIÓ 2. Socialització de gènere i estereotips de gènere

Introducció

La socialització de gènere és el procés pel qual es modelen socialment les persones segons el gènere assignat. El gènere se'ls assigna en néixer, d'acord amb el seu sexe, complint un estricte sistema binari, en què es categoritzen els nens i nenes de dues maneres diferents i oposades per convertir-los en home o dona.

Els estereotips de gènere poden ser el resultat d'aquest tipus de socialització de gènere, ja que s'espera que les nenes i nens actuïn de la manera en què se'ls ha socialitzat des del naixement. Les activitats següents permeten entrar en aquest procés i descobrir-lo.

- **Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.3.**
- **Material necessari: ordinador i projector, cartells en blanc, retoladors, bolígrafs, cinta adhesiva o trossos de paper amb tira adhesiva reutilitzable, imatges i textos impresos per als «quadres de gènere» i rodafolis o paperògraf.**

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Recapitulació de la sessió anterior	5'
2. El «quadre de gènere»	• Activitats participatives i debat al voltant de la socialització i els estereotips de gènere en la vida quotidiana i en la comunicació	25'
3. Coneixements bàsics sobre la socialització de gènere	• Creació conjunta d'un glossari sobre terminologia de gènere	15'
4. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	5'

1. Activitat inicial (5 minuts)

La segona sessió s'obre amb una breu recapitulació de la sessió anterior feta de manera voluntària per alguns alumnes, i una petita explicació del tema del dia per part dels formadors i formadores.

2. Els quadres de gènere (25 minutos)

Els formadors i formadores pengen dos cartells a les parets de la classe: en un hi posen «Noies/dones» i en l'altre «Nois/homes»: aquests són els nostres quadres de gènere. A continuació, porten a l'aula diversos tipus de revistes en què l'alumnat pot trobar diverses imatges significatives que representin les expectatives de gènere de la societat i deixen que extreguin les que considerin útils per a l'activitat. Poden afegir material imprès d'Internet (captures de pantalla d'apunts, articles de diari, publicitat, etc.) i fulls amb fragments literaris o filosòfics que mostrin clarament la construcció de la jerarquia de gènere al llarg dels segles (per exemple, fragments d'«Ars Amandi», d'Ovidi; textos d'Aristòtil o fragments d'*Émile ou De l'éducation*, de J. J. Rousseau).

L'equip formatiu demana que enganxin les imatges i els textos en el quadre de gènere corresponent segons la socialització de gènere habitual, i després inicien la conversa sobre l'expressió de gènere recollida en els cartells. Les possibles preguntes podrien ser:

- Com hi estan representades les dones? (Tenen les mateixes característiques o són diferents? Les característiques són coherents o oposades?).
- Com hi estan representats els homes? (Tenen les mateixes característiques o són diferents? Les característiques són coherents o oposades?).
- Si et sembla veure que hi ha alguna relació entre les persones, pots suposar quin tipus de relació s'hi representa? (relació de cura, d'amor, sexual, de família heterosexual/homosexual).
- Segons la teva experiència, els quadres de gènere representen la vida real?
- Falten característiques de personalitat en aquests cartells?
- Et reconeixes en aquesta representació? Quines altres característiques poden existir?

Els formadors i formadores també poden anotar en un rodafolis alguns conceptes clau que hagin sorgit del debat.

3.

Coneixements bàsics sobre la socialització de gènere (15 minuts)

L'alumnat mira de crear conjuntament un petit glossari sobre la terminologia de gènere amb l'ajuda de l'equip formatiu. Els primers termes podrien cobrir els conceptes següents: sexe, gènere, feminitat, masculinitat, estereotip de gènere, privilegi, patriarcat, expectatives socials, heteronormativitat, interseccionalitat. Abans de la sessió, l'equip formatiu pot imprimir una selecció dels termes i les seves definicions en fulls separats. Després d'una breu pluja d'idees, els formadors i formadores demanen als i les alumnes que confrontin les paraules amb les definicions i, a continuació, expliquen en profunditat els termes que resulten poc clars. Suggerim que els papers es penguin a la paret per al desenvolupament de la sessió.

4.

Tancament (5 minuts)

La segona sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

SESSIÓ 3. Relació causa-efecte entre els estereotips de gènere, la violència de gènere i masclista

Introducció

Hi ha connexions estretes de causa-efecte entre els estereotips de gènere, la desigualtat en la distribució del poder i la violència de gènere/masclista. Els rols de gènere transmeten que els homes i les dones no mereixen el mateix respecte. I quan es considera que algú no mereix respecte, pot ser més fàcil excusar-se quan es comet violència contra aquesta persona.

Una branca recent dels estudis de Psicologia Social ha relacionat els estereotips de gènere amb el procés de l'anomenada «deshumanització», el fenomen de negar la plena humanitat segons categories seleccionades —dones, però, en aquest cas, també persones no heterosexuales i no binàries—, que contribueix a justificar la discriminació, la violència i l'abús, perquè condueix a una mena de «desconnexió moral».

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.2.
- Material necessari: ordinador i projector, bolígrafs, fulls per compartir entre els alumnes i les alumnes amb un fragment de l'obra *Una cambra pròpia* i rodafolis.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Recapitulació de la sessió anterior	5'
2. La veritable història de la germana de Shakespeare. Lectura en grup.	• Lectura i pluja d'idees a partir d'un text feminista	15'
3. Dinàmica patriarcal i fonaments de la teoria feminista	• Presentació teòrica sobre el procés de flux des dels estereotips de gènere fins a la discriminació i la violència, i fonaments de les teories feministes que expliquen els significats al voltant de la violència de gènere com a mecanisme de control.	25'
4. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	5'

1. Activitat inicial (5 minuts)

La tercera sessió s'obre amb una breu recapitulació de la sessió anterior feta de manera voluntària per alguns alumnes, i una petita explicació del tema del dia per part de l'equip formatiu.

2. La veritable història de la germana de Shakespeare. Lectura en grup. (15 minuts)

L'equip formatiu distribueix entre l'alumnat els fulls amb una cita de Virginia Woolf extreta d'*Una cambra pròpia*, en què s'explica la «veritable història de la germana de Shakespeare» i, seguidament, proposa una lectura col·lectiva. En aquesta obra, publicada el 1929, de reconstrucció imaginativa, Virginia Woolf va escriure el que li hauria passat a una dona amb talent si hagués nascut en l'època de Shakespeare i hagués pres les mateixes decisions que el seu «germà». La hipotètica germana de Shakespeare, Judith, sorgeix com a figura simbòlica d'un geni femení que busca cobrar vida en una societat molt patriarcal.

Els formadors i formadores animen el debat al voltant del text i recullen en un rodafolis alguns elements clau de la conversa.

3.

Dinàmica patriarcal i fonaments de la teoria feminista (25 minuts)

Els estereotips de gènere són un fenomen complex i tenen el seu origen en la cultura i les tradicions locals, tant pel que fa a les relacions entre els gèneres com al major poder que tradicionalment es confereix als homes en comparació amb les dones en la nostra societat. No hi ha cap lloc al nostre món que estigui exempt de la distribució desigual del poder. Els prejudicis socialment acceptats i sovint inconscients comencen a modelar la nostra ment en la infància, a partir dels colors atribuïts en néixer —rosa per a les nenes i blau per als nens— i creen una clara jerarquia entre els gèneres. Les nenes i nens aprenen el que constitueix un comportament femení i masculí a través de la seva família i amics, els mitjans de comunicació i les institucions, incloses les escoles i la religió. També el jovent es veu exposat regularment a missatges sobre com hauria de ser l'aspecte, el comportament i el joc dels nois i les noies, fet que en limita la imaginació i, en última instància, les opcions.

4.

Tancament (5 minuts)

La tercera sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

A partir de la lectura de Virgínia Wolf, i eventualment d'altres textos feministes, l'equip formatiu explica el procés de flux des dels estereotips de gènere fins a la discriminació i la violència, i els fonaments de les teories feministes que identifiquen la violència de gènere com a mecanisme de control.

3.2 MÒDUL 2. Violència de gènere en les primeres relacions sexoafectives

SESSIÓ 4. Violència de gènere en l'adolescència i la joventut

Introducció

La violència de gènere i masclista és un fenomen que pot afectar també en l'adolescència, durant les primeres relacions. A aquest fenomen només se li ha començat a donar importància en les dues últimes dècades, a causa de l'interès escàs que les interaccions romàntiques i afectives entre adolescents han suscitat a la comunitat educativa, els serveis socials i les forces de l'ordre. La intersecció entre la violència de gènere i els i les menors continua sent una llacuna per omplir, no coberta pels protocols de prevenció de la violència de gènere previstos per la llei. A més, molts i moltes adolescents no informen dels comportaments abusius, perquè els fa por explicar-los-els a la família i els amics i amigues.

La veritat és que és un problema estès i infravalorat que es pot donar en persona, en línia o a través de la tecnologia. En l'adolescència es donen alguns comportaments, com les burles i els insults, que es poden entendre com una part «normal» d'una relació, però aquests comportaments poden esdevenir abusius i arribar a formes greus de violència.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta els capítols 1.8 i 1.9.
- Material necessari: ordinador i projector, bolígrafs, rodafolis i fulls amb un qüestionari anònim.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Recapitulació de la sessió anterior	5'
2. Cultura de la violència	• Presentació teòrica sobre la violència de gènere en l'adolescència i la joventut, la cultura de la violència, la cultura de la violació, la violència en les relacions adolescents, i l'LGBTIfòbia i les seves especificitats	10'
3. Autopercepció dels i les adolescents sobre la violència en les relacions sexoafectives	• Debat en grup sobre les percepcions pròpies de la violència sexista	30'
4. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	5'

1. Activitat inicial (5 minuts)

El quart dia s'inicia amb una breu recapitulació de la sessió anterior feta de manera voluntària per algun alumne o alumna, i una petita explicació del tema del dia per part dels formadors i formadores.

2. Cultura de la violència (10 minuts)

L'equip formatiu dona a l'alumnat informació bàsica sobre la cultura de la violència i l'existència de la violència de gènere en les relacions entre adolescents. També han d'incloure informació sobre la violència exercida entre parelles del mateix sexe. L'equip formatiu descriu els diferents tipus de violència i s'asseguren que l'alumnat compregui que els comportaments controladors, les paraulotes, les relacions sexuals sota pressió, els insults, les humiliacions i amenaces, la ciberviolència i altres tipus d'abús no físic també formen part de la cultura de la violència.

3. Autopercepció dels i les adolescents sobre la violència en les relacions sexoafectives. Debat en grup (30 minuts)

L'equip formatiu intenta animar un debat sobre l'autopercepció de la violència en les primeres relacions sexoafectives dels i les adolescents. Segons el grau de disposició dels i les alumnes a obrir-se al grup sense vergonya, poden començar explicant alguna cosa sobre la seva pròpia experiència a la mateixa edat i després fer algunes preguntes als i les participants, o poden compartir un petit qüestionari anònim i obrir el debat incitant a rebre respostes voluntàries en públic. Els formadors i formadores poden utilitzar dues maneres diferents de plantejar les mateixes preguntes: més generals, en el primer cas, i més personals, en el segon:

En el primer cas, l'equip formatiu pot fer aquest tipus de preguntes a la classe:

- Què significa humiliar un company o companya?
- Què significa infravalorar una persona?
- Quan pot considerar-se que les pràctiques sexuals són «consentides» i quan pot considerar-se que una persona està «obligada» a tenir-les?
- Què vol dir «amenaces emocionals»?
- Què vol dir «estat d'alerta»?
- Saps què vol dir sentir-se totalment responsable o culpable del que passa en una relació?

El qüestionari anònim hauria de contenir preguntes d'aquest tipus:

- Alguna vegada t'has sentit completament culpable o responsable del que ha passat en la teva relació?
- T'has sentit alguna vegada humiliada en públic per la teva parella?
- Alguna vegada la teva parella t'ha insultat davant dels teus amics i amigues?
- Has sentit alguna vegada que la teva parella ha infravalorat les teves passions, aficions o estudis?
- Has tingut alguna vegada pràctiques sexuals sense voler fer-ho?
- T'has sentit alguna vegada subtilment obligada a mantenir pràctiques sexuals?
- Has rebut alguna vegada amenaces per part de la teva parella de trencar la relació amb tu si no fas el que vol?
- Has estat alguna vegada en estat d'alerta per por que la teva parella et faci alguna cosa?

PUNTS QUE CAL TENIR EN COMPTE

- Durant la conversa, si l'alumnat se sent en un espai segur, pot produir-se una revelació, de diverses maneres. L'equip formatiu, o el professorat en el seu cas, ha de poder gestionar-la mentre els alumnes i les alumnes l'expliquen, i després de la sessió, aplicant els protocols elaborats durant la seva pròpia formació.
- En alguns casos, pot ser suficient crear o mantenir un espai segur per parlar; en d'altres, es poden veure obligats o obligades a activar els protocols socials i legals destinats a fer front a una situació greu de violència. En qualsevol cas, l'equip formatiu o el professorat ha de ser capaç de mantenir la comunicació oberta i no forçar la decisió de l'alumne o l'alumna implicats, per evitar el risc que la víctima es tanqui i, per tant, continuï en situació de perill.
- Aquest és el moment de parlar; després serà el d'actuar.

4. Tancament (5 minuts)

La quarta sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

SESSIÓ 5. Construcció social de la masculinitat i masculinitat tòxica

Introducció

Igual com passa amb la feminitat, la masculinitat està exposada a la construcció social. La forma de masculinitat culturalment més dominant és la masculinitat hegemònica, que és la més valorada des del punt de vista cultural. També podem anomenar-la masculinitat tòxica; és a dir, el conjunt de criteris que defineixen com ha de ser un home per ser considerat un «home de veritat» i que neguen qualsevol altra característica possible en els homes.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.3.
- Material necessari: ordinador i projector, bolígrafs, rodafolis i trossos de paper.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Recapitulació de la sessió anterior	5'
2. Construcció social de la masculinitat i privilegis masculins	• Presentació teòrica i debat al voltant del concepte de masculinitat saludable/tòxica	10'
3. Activitat de joc de rols; treball en grup	• Debat al voltant de la masculinitat saludable/tòxica. Implicació dels nois i noies en la detecció i denúncia de comportaments violents	30'
4. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	5'

1. Activitat inicial (5 minuts)

El cinquè dia s'inicia amb una breu recapitulació de la sessió anterior feta de manera voluntària per algun alumne o alumna, i una petita explicació del tema del dia per part dels formadors i formadores.

2. Construcció social de la masculinitat i privilegis masculins (10 minuts)

Els formadors i formadores ofereixen als i les alumnes informació bàsica sobre la construcció de la masculinitat i el concepte de masculinitat saludable/tòxica.

3. Activitat de joc de rols; treball en grup (30 minuts)

L'equip formatiu divideix l'alumnat en petits grups; cadascun ha de representar una situació específica amb determinats personatges i un determinat context.

Els personatges* i els rols* s'escriuen prèviament en diversos trossos de paper (cada tros ha de contenir un sol personatge o un sol rol; cada personatge triat a l'atzar pot ser el protagonista o només un observador). Dins de cada grup, l'equip formatiu demana als alumnes que triïn a l'atzar un personatge i un paper (consulta el personatge i el paper més avall) i donen al grup una situació* de violència o de control que el grup haurà de gestionar. Cada alumne o alumna personificarà una altra persona i haurà de gestionar la situació que se li ha assignat posant-se en el lloc d'una altra persona. Es poden assignar personatges femenins als nois i viceversa.

Amb l'única finalitat de desmarcar les converses i analitzar-les, els formadors i formadores poden proposar fer el debat en un document compartit en línia, en què els i les alumnes podran llegir els punts de vista dels altres en el mateix moment en què hi estiguin escrivint i participar activament en la discussió. Els formadors i formadores han de poder accedir a qualsevol document compartit. Si no es disposa de dispositius tecnològics, una altra opció pot ser afegir el paper de «reporter/a» a cada grup, que serà l'encarregat/da d'escriure a mà un informe del diàleg.

* **Les possibles situacions a tractar podrien ser:** la noia/el noi guanya una beca per a un programa Erasmus de sis mesos, la noia/el noi surt amb una amiga o amic íntim sense el seu xicot/xicoteta, la nova mare/el nou pare troba una feina, la nova mare/el nou pare perd la feina, la noia/el noi rep trucades i missatges continus de la seva parella en què li demana que l'informi dels seus moviments.

* **Els possibles personatges poden ser:** noia estudiant, noi estudiant, mare aturada, pare aturat, mare treballadora, pare treballador, noies a l'estranger durant el programa Erasmus/Leonardo, nois a l'estranger durant el programa Erasmus/Leonardo, noia temporera, noi temporer, amiga de la noia, amic del noi.
(Cada grup ha de tenir el mateix nombre de personatges masculins i femenins)

* **Rols:** protagonista (dos per grup), reporter (només un per grup) i observador (la resta del grup).

Els grups tenen 20 minuts per parlar de la situació a partir dels textos i per gestionar-la, i han de comportar-se d'acord amb els seus personatges i posant-se en el lloc d'una altra persona. Els formadors i formadores poden proposar la mateixa situació a tots els grups o proposar diferents situacions i diferents personatges a cada grup.

Seguidament, l'equip formatiu poden ajudar a analitzar les converses fent algunes preguntes:

- T'has sentit còmode o còmoda amb el teu personatge? Per què?
- Com t'has sentit en posar-te en el seu lloc? Per què?
- Davant la mateixa situació, has notat alguna diferència en les reaccions dels observadors en funció del gènere dels protagonistes? Per què?

4. Tancament (5 minuts)

La cinquena sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

SESSIÓ 6. Introducció a la sexualitat

Introducció

La sexualitat és un aspecte central de l'ésser humà durant totes les etapes de la vida. Durant l'adolescència i la joventut, aquesta dimensió humana adquireix característiques específiques. Encara que acostumem a viure situacions que impliquen qüestions sexuals i reproductives alhora, és important tenir en compte la diferència entre aquests dos aspectes perquè en general la nostra sexualitat no estan destinades a la reproducció.

La perspectiva adultocèntrica generalitzada tendeix a estigmatitzar els i les joves i la seva capacitat de prendre decisions responsables. Tot i que en molts casos cal protegir els drets dels i les adolescents perquè es troben en una situació de vulnerabilitat, és fonamental confiar en la joventut i proporcionar-los tota la informació i els recursos que necessiten per decidir de manera autònoma sobre la seva pròpia sexualitat.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.5 i 1.6.
- Material necessari: ordinador i projector, bolígrafs i selecció de vídeos i clips musicals.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Recapitulació de la sessió anterior	5'
2. Model hegemònic de sexualitat	• Exposició teòrica. Introducció a la sexualitat	10'
3. Cos, sexualitat i pràctiques sexuals	• Debat en grup sobre la sexualitat	30'
4. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	5'

1. Activitat inicial (5 minuts)

El sisè dia s'inicia amb una breu recapitulació de la sessió anterior, feta de manera voluntària per algun alumne o alumna, i una petita explicació del tema del dia per part de l'equip formatiu.

2. Model hegemònic de sexualitat i marc jurídic (10 minuts)

L'equip formatiu ofereix presentacions teòriques sobre els fonaments de la sexualitat, el model hegemònic de la sexualitat en l'actualitat, i sobre els drets sexuals i reproductius.

3. Cos, sexualitat i pràctiques sexuals. Debat en grup (30 minuts)

Després d'aquesta primera part teòrica, l'equip formatiu organitza una pluja d'idees entre l'alumnat sobre temes de sexualitat. Poden fer alguna pregunta per mantenir la conversa, començant per les següents:

- Què entenem per sexualitat?
- Totes les persones tenen sexualitat?
- Totes les persones experimenten la sexualitat de la mateixa manera?
- Els rols de gènere influeixen en la lliure expressió de la sexualitat?

PUNTS QUE CAL TENIR EN COMPTE

- Fes que l'alumnat se senti còmode.
- Assegurant de crear un espai segur, que permeti als i les alumnes expressar la seva opinió i les seves emocions sense sentir-se jutjats/des. Crear un «espai segur» —especialment en parlar de sexualitat— significa també fer un esforç per evitar frases o actituds que puguin amagar judicis morals i ser conscients del nostre llenguatge no verbal: fins i tot si les nostres burles poden ser no intencionades, podrien mostrar que no estem oberts a les seves opinions i emocions.

4. Tancament (5 minuts)

La sisena sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

SESSIÓ 7. Sexualitat i consentiment

Introducció

Un dels drets més importants sobre la sexualitat és l'autonomia en la presa de decisions. Comporta decidir com volem cuidar el nostre cos, tenir tota la informació necessària i decidir què compartir sobre la nostra sexualitat, amb qui i quan. El punt central educatiu relatiu a les sexualitats hauria de ser la perspectiva del plaer, per tal de facilitar el coneixement dels nostres propis límits, respectant els límits i desitjos d'altres persones, generant estratègies d'autocura i sabent el que ens agrada i el que no.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.6.
- Material necessari: ordinador i projector, bolígrafs, selecció de vídeos musicals, lletres de cançons i clips.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Recapitulació de la sessió anterior	5'
2. Sexualitat i consentiment. Mites de l'amor i dependència emocional	• Pluja d'idees i debat sobre les relacions íntimes saludables/tòxiques entre adolescents	40'
3. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	5'

1. Activitat inicial (5 minuts)

El setè dia s'inicia amb una breu recapitulació de la sessió anterior, feta de manera voluntària per algun alumne o alumna, i una petita explicació del tema del dia per part de l'equip formatiu.

2. Sexualitat i consentiment. Mites de l'amor i dependència emocional (40 minuts)

L'equip formatiu organitza una pluja d'idees sobre la sexualitat i la cultura del consentiment en l'adolescència amb l'ajuda d'algunes aportacions visuals. Poden proporcionar a l'alumnat imatges publicitàries, fotogrames de pel·lícules o vídeos musicals en els quals estigui representat el model sexual hegemònic.

Per exemple, els vídeos musicals utilitzen àmpliament els cossos femenins hipersexualitzats, en què les dones exhibeixen una disponibilitat total als desitjos dels homes. També poden compartir algunes lletres de cançons en què la paraula «meva», emprada per la parella en un estricte sentit possessiu, estigui molt estesa; o sèries de televisió i pel·lícules en què sorgeixin clarament els anomenats «mites de l'amor».

En aquesta sessió es treballarà des de la perspectiva del consentiment com fet voluntari, entusiasta, revocable, clar i específic, en línia amb el marc teòric del projecte Cut All Ties.

3. Tancament (5 minuts)

La setena sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta pels formadors i formadores.

SESSIÓ 8. Tipus de violència en les relacions afectives en l'adolescència

Introducció

La violència en les primeres relacions sexoaffectives pot donar-se en persona, en línia o a través de dispositius electrònics. Es tracta d'un tipus de violència de parella que pot incloure molts tipus de violència o abús que, per desgràcia, no tenen conseqüències tan visibles com en les parelles adultes. Pot tractar-se d'humiliació, intimidació i comportaments de control, però també de relacions sexuals forçades o d'altres tipus de coacció que poden tenir profundes repercussions en la salut, les oportunitats i el benestar dels i les adolescents al llarg de la seva vida.

- Per conèixer el contingut teòric, consulta el capítol 1.9.
- Material necessari: ordinador i projector, bolígrafs, trossos de paper, cinta adhesiva (o fulls petits adhesius reutilitzables) i cartell.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Recapitulació de la sessió anterior	5'
2. «Iceberg de la violència». Tipus de violència en les relacions afectives de l'adolescència	• Presentació teòrica i creació conjunta de l'«iceberg de la violència»	20'
3. Informe de Citibeats i debat en grup	• Exploració de les dades de l'informe de Citibeats relatiu a la violència de gènere digital exercida contra les dones i les noies, així com de les dades de violència de gènere a Itàlia, Espanya i a nivell mundial	20'
4. Tancament	• Dinàmica «Què he après avui?» i conclusió	5'

1. Activitat inicial (5 minuts)

El vuitè dia s'inicia amb una breu recapitulació de la sessió anterior, feta de manera voluntària per algun alumne o alumna, i una petita explicació del tema del dia per part dels formadors i formadores.

2. «Iceberg de la violència». Tipus de violència en les relacions afectives de l'adolescència (20 minuts)

En aquesta sessió s'informa l'alumnat sobre les dades, el tipus de violència entre adolescents i les possibles repercussions que aquesta pot tenir en la seva vida.

Després de la presentació teòrica, l'alumnat i l'equip formatiu poden crear conjuntament «l'iceberg de la violència».

L'equip formatiu penja a la paret un cartell amb la imatge d'un iceberg: com passa en la realitat, el bloc de gel ha de tenir la punta fora de l'aigua i la part més gran submergida en l'aigua.

L'equip formatiu i l'alumnat inicien una pluja d'idees per enumerar molts tipus de violència i escriure'ls en un tros de paper (assegurant que la gamma de conceptes inclogui diferents nivells de discriminació o violència: des dels estereotips de gènere fins al feminicidi). Mentre els i les alumnes esmenten a poc a poc els tipus de violència, han d'enganxar els trossos de paper en el cartell, per sota o per sobre de la línia de flotació.

L'iceberg representa la dinàmica de la violència: la part submergida constitueix la cultura sexista generalitzada (discriminacions subtils com els estereotips de gènere, el micromasclisme, els anuncis sexistes, els acudits sexistes, el llenguatge sexista...) i la violència psicològica (com les amenaces emocionals, la infravaloració, la humiliació...). Aquests elements, invisibles i sota l'aigua, sustenten els efectes més impactants de la violència (amença física, assetjament sexual, abús, violència física, feminicidi...), situats per sobre de la línia de flotació, a la punta de l'iceberg.

3.

Informe de Citibeats i debat en grup (20 minuts)

Trobaràs l'enllaç a l'informe de Citibeats en la bibliografia addicional.

Després de la creació conjunta de l'iceberg de la violència, els formadors i formadores proporcionen dades sobre la violència a Espanya, Itàlia i Europa, exposant a l'alumnat l'informe de Citibeats i convidant-lo a explorar la plataforma Citibeats, on es recullen i s'agreguen opinions i percepcions anonimitzades al voltant de la violència de gènere i la violència en les relacions de parella, procedents de Twitter, fòrums i blocs. L'alumnat pot explorar la plataforma juntament amb els formadors i formadores, i aquests últims poden després recollir les opinions i preguntes que sorgeixen de les dues activitats per promoure un debat en grup.

4.

Tancament (5 minuts)

La vuitena sessió pot acabar amb un tancament dinàmic amb la pregunta per als i les presents «Què he après avui?» i una breu recapitulació feta per l'equip formatiu.

3.3 MÒDUL 3. SENSIBILITZACIÓ

SESSIÓ 9. The Social Coin

Introducció

Aquesta sessió té com a objectiu explicar en profunditat The Social Coin.

Tots els coneixements adquirits per l'alumnat en les sessions anteriors es canalitzaran en grans reptes setmanals impulsats pel grup d'influencers feministes. El grup durà a terme una activitat feminista per sensibilitzar sobre la violència de gènere, la compartirà per l'aplicació The Social Coin i convidarà altres alumnes a «donar-hi suport» o «fer el mateix» per la plataforma i l'aplicació. Qualsevol persona convidada pot acceptar el repte i fer el mateix compartint al seu torn la seva activitat. Cada cadena és anònima, però té un identificador únic (activat a través d'un lloc web i una aplicació mòbil) que farà un seguiment del nivell d'activitat i continuïtat posterior a l'acció inicial. Mitjançant l'aplicació The Social Coin molta gent s'involucrarà per difondre més i més consciència entre l'alumnat i la comunitat educativa.

- Per obtenir més informació sobre The Social Coin, consulta el mòdul 2.2, sessió 6, del curs de capacitació per al professorat.
- Material necessari: diversos.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Recapitulació de la sessió anterior	5'
2. The Social Coin	• Presentació teòrica. Els formadors i formadores donen instruccions per utilitzar el web i l'aplicació The Social Coin	15'
3. Crear reptes de The Social Coin	• Treball en grup; inici de la cadena social. Els i les alumnes comencen a crear accions per compartir en petits grups	20'
4. Tancament	• Els grups posen en comú els primers resultats	10'

1. Activitat inicial (5 minuts)

El novè dia s'inicia amb una breu recapitulació de la sessió anterior, feta de manera voluntària per algun alumne o alumna, i una petita explicació del tema del dia per part de l'equip formatiu.

2. The Social Coin. Presentació teòrica (15 minuts)

Després de l'explicació sobre el funcionament de l'aplicació The Social Coin feta pels formadors i formadores, l'alumnat comença a crear algunes accions per compartir en petits grups. Aquests són exemples de possibles accions:

- **Crear una campanya publicitària contra la violència**

L'alumnat investiga els diferents tipus de comunicació contra la violència i els analitzen. Són eficaços? Transmeten el missatge correcte? Transmeten involuntàriament estereotips de gènere sobre la violència o les relacions de gènere? Se'ls demana que iniciïn la seva campanya. Han de treballar en grup per triar el missatge que volen compartir, i després iniciar la pluja d'idees per trobar una bona manera (amb fotos, imatges, textos...) de comunicar el seu missatge en uns cartells que penjaran a la paret de l'escola.

- **Crear una campanya social contra la violència**

Després d'investigar sobre la comunicació de la violència, el grup també pot decidir dur a terme una pluja d'idees sobre una campanya social: Quina és la manera més eficaç de transmetre un missatge per les xarxes socials i en línia? Han de pensar en el missatge i començar a crear imatges per compartir per les xarxes socials.

- **Crear una sèrie de vídeos per desmuntar els estereotips de gènere**

Si a algú li agrada jugar i se sent còmode o còmoda davant d'una càmera, el grup pot crear diversos vídeos amb l'objectiu de desmuntar els estereotips de gènere: escriure el guió en grup, decidir els personatges, el lloc, la situació i... llum, càmera, acció!

- **Escriure una nova cançó**

Moltes lletres de cançons corren el risc de fomentar una idea errònia de les relacions de gènere, i normalitzar d'aquesta manera pràctiques violentes i de control com si s'aproximessin a la idea de romanticisme i de relacions ideals. El grup d'alumnes ha de triar una cançó «romàntica» i intentar reescriure la lletra d'acord amb el que entengui per una relació saludable.

- **Concurs d'art sobre la masculinitat tòxica**

Els alumnes i les alumnes inicien una pluja d'idees sobre la masculinitat tòxica i creen alguna cosa que la representi; poden utilitzar qualsevol tipus de material; l'activitat pot fer-se en grup o individualment. En produir la seva obra mestra, han de recordar fer una foto i compartir-la a través de l'aplicació.

- **Esdevenir periodista**

Si els agrada escriure, han d'escriure un article real sobre un dels temes que han après (dades sobre la violència de gènere, la violència en les cites o la repercussió dels estereotips de gènere en la vida quotidiana). Poden treballar individualment o simular una sala de premsa o una redacció amb el grup.

- **Crear un flashmob dins/fora de l'escola**

Una de les millors maneres de fer èmfasi en un problema i assegurar-se que la gent el percep, és tenir l'oportunitat de donar a conèixer el tema en un lloc popular. Alguns flashmobs en espais públics, dins o fora de l'escola, poden permetre al grup «parlar» sobre la violència a diversos tipus de persones: tant a les que ja hi estan interessades com a les que no. En aquest segon cas, poden plantar-hi una petita llavor.

Han de dur a terme una pluja d'idees amb el grup i pensar en una acció que cridi l'atenció; assajar-la abans de manera encoberta, triar un dia, una hora i un lloc per compartir-la, i endavant!

3. Crear reptes de The Social Coin (20 minuts)

Els i les alumnes treballen en grups i comencen a crear accions per compartir en petits grups.

4. Tancament (10 minuts)

Al final de la novena sessió, els grups poden compartir breument entre si els seus primers resultats o els resultats de la pluja d'idees. Poden demanar més informació sobre l'activitat o sobre la plataforma.

SESSIÓ 10. The Social Coin 2. Debat i treball en grup

- Per obtenir més informació sobre The Social Coin, consulta el mòdul 2.2, sessió 6, del curs de capacitació per al professorat.
- Material necessari: diversos.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Activitat inicial	• Recapitulació de la sessió anterior	5'
2. Crear reptes de The Social Coin	• Treball en grup; inici de la cadena social. Els i les alumnes comencen a crear accions per compartir en petits grups	35'
3. Tancament	• Debat participatiu	10'

1. Activitat inicial (5 minuts)

El desè dia s'inicia amb una breu recapitulació de la sessió anterior, feta de manera voluntària per l'alumnat.

2. Crear reptes de The Social Coin (35 minuts)

L'alumnat pot utilitzar aquesta última sessió per continuar el treball sobre les seves accions feministes, per posar en comú els projectes amb els altres grups o per compartir els resultats de la seva primera cadena social.

3. Tancament (10 minuts)

La desena i última sessió acaba amb un debat en grup sobre el que l'alumnat ha après durant el programa de formació, els seus dubtes i les seves expectatives sobre el futur.

3.4 MÒDUL 4. Reunió final

SESSIÓ 11. Reunió final

L'últim mòdul pot acabar amb una trobada final en què els i les alumnes expliquin a altres joves de l'escola l'experiència de Cut All Ties, les crítiques, les habilitats o coneixements que han adquirit, les accions que han posat en pràctica i els resultats que han aconseguit amb les cadenes socials.

- **Material necessari:** ordinador i projector.

Desenvolupament de la sessió	Activitats	Durada
1. Avaluació col·lectiva de l'itinerari I	• Debat en grup. Debat sobre Cut All Ties amb els i les alumnes i joves d'altres classes	30'
2. Avaluació col·lectiva de l'itinerari II	• L'objectiu	25'
3. Tancament	• Salutacions i agraïments	5'

1. Avaluació col·lectiva de l'itinerari I (30 minuts)

L'equip formatiu i el professorat poden animar el debat amb algunes preguntes:

- Com ha estat l'experiència?
- T'han resultat interessants i útils els temes tractats?
- T'has sentit còmode o còmoda al llarg de la formació?
- Quines creus que han estat les parts més difícils?
- Quines competències i habilitats has adquirit?
- Creus que el mateix itinerari pot ser útil per a altres classes i companys i companyes?

2. Avaluació col·lectiva de l'itinerari II (25 minuts)

Per avaluar col·lectivament l'itinerari, l'equip formatiu també pot dibuixar una diana al centre d'un rodafolis, dividida en quatre quadrants, cadascun dedicat a un aspecte específic de Cut All Ties que s'ha d'avaluar (per exemple, formadors i formadores, continguts, activitats, estat d'ànim a l'aula, etc.).

L'equip formatiu demana a l'alumnat que dibuixi un punt per a cada quadrant; com més a prop del centre estigui el punt, més s'haurà assolit l'objectiu pel que fa a aquesta qüestió.

Debat en grup.

3. Tancament (5 minuts)

Després de les salutacions i agraïments, l'equip formatiu lliura a l'alumnat un qüestionari anònim d'avaluació de la satisfacció.

Bibliografía

- Irene Castillo, Claudio Azia, Manual de Género para niñas, niños y adolescentes, Centro Cultural de España en Buenos Aires: <http://www.lazoblanco.org/wp-content/uploads/2013/08manual/adolescentes/0011.pdf>
- Aguayo F., Francisco & Ibarra, Dario & Píriz, P. Prevención de la violencia sexual con varones. Manual para el trabajo grupal con adolescentes y jóvenes (2015):
https://www.researchgate.net/publication/282672309_Prevenccion_de_la_violencia_sexual_con_varones_Manual_para_el_trabajo_grupal_con_adolescentes_y_jovenes
- Instituto Andaluz de la Mujer, Consejería de Igualdad, Salud y Políticas Sociales: Guía para padres y madres con hijas adolescentes que sufren violencia de género:
https://www.juntadeandalucia.es/iamimages/FONDO_DOCUMENTAL/PUBLICACIONES/MONOGRAFIAS_Y_OTRAS_PUBLICACIONES_DE_CARACTER_MONOGRAFICO/GUIAS_Y_MANUALES/guia_padres-y_madres_con_hijas_adolescentes_que_sufre_violencia_de_genero.pdf
- Instituto Canario de Igualdad, Guía de intervención con menores víctimas de violencia de género:
<http://www.codajic.org/sites/www.codajic.org/files/GuiaViolenciaMenores.pdf>
- Maria Drakopoulou, Feminism and consent: a genealogical inquiry:
<https://core.ac.uk/download/pdf/90467.pdf>
- Colección de buenas prácticas del proyecto Cut All Ties: <https://cutallties.org/results>
- Informe de Citibeats: <https://cutallties.org/results>
- Pichardo, J., De Stéfano, M., Faure, J., Saénz, M. I Williams, J. (2015). Abrazar la diversidad: propuestas para una educación libre de acoso homofóbico y transfóbico. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. Recuperado de:
http://www.inmujer.gob.es/actualidad/NovedadesNuevas/docs/2015/Abrazar_la_diversidad.pdf
- Coll-Planas, G. i Vidal, M. (2016). Dibujando el género. Madrid: Egales
- Almario J. F. (2016) Una mirada existencial a la adolescencia. Manual Moderno.
- Berga i Timoneda A. (2015) Los estudios sobre juventud y perspectiva de género. Revista de Estudios de Juventud nº 110, pgs. 191-199. Recuperado de:
http://www.injuve.es/sites/default/files/2017/46/publicaciones/revista110_10-estudios-juventud-y-perspectiva-de-genero.pdf
- Biglia B. y Jiménez E., (2015). Jóvenes, género y violencias: hagamos nuestra la prevención. URV. Recuperado de:
http://www.tamaia.org/sites/default/files/Textos_Tamaia/Documents/guia_de_apoyo_daphne.pdf
- Desaprenent. Una mirada feminista a l'etapa secundària. (2019) Ajuntament de Barcelona. Recuperado de:
https://media-edg.barcelona.cat/wp-content/uploads/2019/04/21125324/guia_def_04_20052019_web.pdf
- Téllez A. (2013). El análisis de la adolescencia desde la antropología y la perspectiva de género. Vol. 9, nº25. Número especial: Adolescência, género e violências. Recuperado de:
<https://revistas.rcaap.pt/interaccoes/article/view/2851>
- Altable, C. 2000. Educación sentimental y erótica para adolescentes. Miño y Dávila editoras. Madrid.
- IPPF. Sexual rights: an IPPF declaration Who we are. Londres: IPPF, 2008, 32 p. Disponible en: www.ippf.org.
- Lagarde y de los Ríos, M. 2005. Los cautiverios de las mujeres: madresposas. Monjas, putas, presas y locas. Universidad Nacional Autónoma de México.
- Missé, M. 2015. Políticas trans. Una antología de los estudios trans norteamericanos. Egales.
- Machlus, S.J. (2019). La palabra más sexy es sí. Ed. Vergara. España.
- Organización de las Naciones Unidas. 2015. Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el desarrollo sostenible. Naciones Unidas. Disponible en: www.ohchr.org.
- OMS. 2010. Oficina Regional para Europa. Centro Federal de Educación para la Salud: Estándares de Educación Sexual para Europa.
- OMS. Estrategia Mundial para la Salud de la Mujer, el Niño y el Adolescente (2016-2030). 2015. Disponible en: www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/estrategia-mundial-mujer-nino-adolescente-2016-2030.pdf?ua=1
- Olid, B. 2019. Follamos? ¿De qué hablamos cuando hablamos de sexualidades? Bridge. Barcelona.
- UNESCO. 2010. Orientaciones técnicas internacionales sobre educación en sexualidad. Enfoque basado en evidencia orientado a escuelas, docentes y educadores de la salud. París. Disponible en: www.unesco.org.

5. CRÈDITS FINALS

El projecte

El projecte Cut All Ties pretén abordar la violència de gènere a través del disseny, implementació i validació d'un Programa de Capacitació i Formació basat en la gamificació i les noves tecnologies per sensibilitzar, prevenir i reduir la violència de gènere entre els i les joves de 14 a 17 anys en sis escoles de secundària de Barcelona, Madrid i Milà.

Els objectius generals del projecte són:

- Dur a terme una intervenció educativa i de sensibilització centrada en la prevenció primària, mitjançant una metodologia basada en l'assessorament entre iguals i la gamificació, des d'instituts de secundària.
- Aplicar coneixements i eines pràctiques de les ciències del comportament per aconseguir: d'una banda, identificar les principals causes de les violències masclistes entre les primeres relacions sexoafectives, així com els factors conductuals. De l'altra, dissenyar una fase de prova prèvia a implementar la prova pilot a gran escala i una avaluació d'impacte completa.
- Augmentar l'apoderament i l'autonomia dels i les joves, capacitant i fomentant el pensament crític per afrontar les violències masclistes a través de les seves pròpies accions i estratègies de sensibilització.
- Promoure la capacitació de la comunitat educativa per abordar i identificar les violències masclistes entre els seus estudiants.

<https://cutallties.org/>
[@cutallties_project](#)

Autores: Monica Martinelli, equip SEXUS

Amb la col·laboració de: Catarina Alves

**Coordinació i supervisió: Fondazione ACRA i ABD
Associació Benestar i Desenvolupament**

Disseny gràfic: Marina Gil Salazar

Entitats Sòcies

ABD, C/ Quevedo, 2, baixos-
08012 Barcelona
Tel. +34 93 289 05 30
<https://abd.org/>

ABD (ES)

Coordinació: Associació Benestar i Desenvolupament

Entitat coordinadora del projecte, és una organització sense ànim de lucre designada servei públic pel govern, que va iniciar el seu camí en la dècada dels 80. ABD ofereix més de 100 programes destinats a superar situacions de vulnerabilitat o exclusió social: l'addicció a les drogues i malalties associades, la migració, la violència a la família, la maternitat precoç, la discapacitat, la salut mental o la manca de béns bàsics com l'habitatge o la feina. Els programes s'adrecen a les més de 100 000 persones que són ateses cada any. ABD, com a sòcia principal, està a càrrec del Comitè de Direcció i de la coordinació general de l'acció a nivell operatiu, de seguiment, administratiu i d'avaluació. També s'encarrega de la implementació del projecte a Barcelona i Madrid, de l'avaluació d'impacte i de la campanya de lobbisme a nivell nacional i comunitari. Així mateix, aporta la seva experiència en formacions de prevenció de la violència i la discriminació en el context educatiu, concretament a l'escola secundària per combatre la violència de gènere.

Fondazione Acra (IT)

ACRA és una ONG italiana independent, dedicada a la cooperació internacional per al desenvolupament i l'educació de la ciutadania global. A Itàlia i a Europa, ACRA participa en programes educatius a les escoles, enfortint les competències del professorat i l'alumnat destinades a prevenir el racisme i les discriminacions. Té 20 anys d'experiència en campanyes de sensibilització i activitats de formació. ACRA coordina el projecte Cut All Ties a nivell operatiu i administratiu a Itàlia. S'encarrega d'identificar i descriure els principals motors de la violència de gènere entre els i les joves en les primeres relacions sexoafectives i les principals causes conductuals; així com del disseny del Programa de Capacitació i Formació i l'estratègia de participació dels grups objectiu; també s'encarrega de la implementació del projecte a Milà. Dirigeix la campanya de lobbisme a escala nacional (Itàlia) i contribueix a la de la UE. ACRA aporta al projecte la seva experiència en la implicació i formació de joves de diferents orígens socials i culturals, així com en campanyes de sensibilització i difusió.

ACRA, via Lazzaretto 3 -
20124 Milán, Italia
T +39 02 27000291
www.acra.it

Citibeats / The Social Coin (ES)

The Social Coin és una organització espanyola experta en promoure i accelerar el canvi social mitjançant eines innovadores. The Social Coin forma part de Citibeats, i té com a principal objectiu recopilar i analitzar les opinions de la gent a partir de dades públiques. El 2016, The Social Coin va ser guardonada amb el premi de les Nacions Unides Global Champion per a la seva inclusió en els World Summit Awards i també va rebre una subvenció d'Horizon 2020 per desenvolupar una plataforma destinada a involucrar els ciutadans i ciutadanes, i els governs, a les ciutats. The Social Coin s'encarregarà de l'adaptació de la metodologia TSC i del seguiment de l'impacte de la prova pilot. Contribuirà amb una metodologia basada en la intel·ligència artificial i una eina de gamificació i TIC adreçada als i les joves per accelerar el canvi social.

CITIBEATS, C/ Ciutat de
Granada, 22 - 08005
Barcelona, España
T +34 937 825 152
<https://citibeats.com/>

Agraïments al panell d'expertes en gènere format per:

- Gemma Martret Rodríguez - Consorci d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona (ESPANYA)
- Dra. Maria Prats Ferret - Observatori de Gènere de la Universitat Autònoma de Barcelona (ESPANYA)
- Miriam Comet Donoso - GREDI Grup de recerca en Educació Intercultural de la Universitat de Barcelona (ESPANYA)
- Rosy Nardone - CSGE Centro Studi per il Genere e l'Educazione, Bologna (ITALIA)
- Laura Martufi - Associazione Percorso Donna, Pesaro (ITALIA)
- Cristina Gamberi - Rete Attraverso lo specchio, Bologna (ITALIA)

101005305/CUTALLTIES/REC-AG-2020

Projecte cofinançat pel programa «Drets, Igualtat i Ciutadania» de la Unió Europea (REC 2014-2020).

Aquesta publicació s'ha fet amb el suport financer de la Unió Europea.

El seu contingut és responsabilitat exclusiva d'ABD, ACRA i Citibeats i no reflecteix necessàriament l'opinió de la Unió Europea.

Aquesta obra té una llicència Creative Commons del tipus Reconeixement - No comercial - Compartir igual 4.0 Internacional (CC BY-NC-SA).

Aquesta llicència permet a les persones que reutilitzen les obres distribuir, recombinar i adaptar el material, i produir-ne obres derivades, en qualsevol mitjà o format, únicament amb finalitats no comercials i sempre que s'hi esmenti l'autor o autora. Si recombes o adaptes el material, o en produeixes obres derivades, has de llicenciar el material modificat establint les mateixes condicions.

Les sigles CC BY-NC-SA fan referència al següent:

- BY ⓘ (Reconeixement): s'ha de reconèixer l'autor o autora.
NC Ⓜ (No comercial): només es permeten usos no comercials de l'obra.
SA ⓘ (Compartir igual): les adaptacions s'han de compartir establint les mateixes condicions.

Programa de capacitació
i formació

CUT ALL TIES

